

Nr. 2 (35) 2015 m.

ISSN 1822-6221

Prie Nemunėlio

ROKIŠKIO KRAŠTO KULTŪROS ŽURNALAS

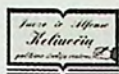

Rokiskio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios vitražai.
Nuotraukos: Darius Baltakis

LEIDĖJAI

Rokiškio rajono savivaldybės
Juozo Keliuočio viešoji biblioteka

Juozo ir Alfonso Keliuočių
palikimo studijų centras

RĖMĖJAI

Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (*Parama projektui*
„Romuvos keliais“ 1-70 p.)

Rokiškio rajono savivaldybė

VISUOMENINĖ

REDAKcinė KOLEGIJA

Alicija Matiukienė (ats. redaktorė)
Arūnas Augutis
Nida Lungienė
Violeta Melvydienė
Nijolė Šniokienė
Rita Viskaitienė

Leidiniui fotografavo
Albinas Kuliešis
prozvilgsnis@yahoo.com

Nepriklausomybės a. 16
LT-42117 Rokiškis
www.rokiskis.rvb.lt
www.keliuociucentras.rvb.lt
El. paštas alicijam@rokiskis.rvb.lt
Telefonas 8 458 51502
Faksas 8 458 52656

Pirmajame žurnalo viršelyje –
Rokiškio geležinkelio stotis.
Nuotr. Albino Kuliešio
Ketvirtajame viršelyje –
Šventės „Langas į širdį-2015“, skirtos
Pauliaus Širvio 95-mečiui, scenografijos
akcentas. Nuotr. Albino Kuliešio

Išleido leidykla „Margi raštai“
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius.
Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153 Vilnius.

Tiražas 500 egz.
ISSN 1822-6221

Žurnalas „Prie Nemunėlio“ –
prenumeruojamas leidinys.
Prenumerata priimama
„Lietuvos pašto“ skyriuose
Leidinio indeksas – 5729
Kaina: 6 mėn. – 3,00 EUR
12 mėn. – 6,00 EUR

Turinys

- 3.... ČERŠKUTĖ JURATĖ. Laudacija Kristinai Sabaliauskaitei
- 8.... ALĖ RŪTA. Vaikystė Kamajuose
- 11.... KOLEVINSKIENĖ ŽYDRONĖ. Moters pasaulio atvertys
Alės Rūtos laiškuose
- 16.... BABONAITĖ-PAPLAUSKIENĖ VIRGINIJA. Tarp ilgesio ir tėviškės
- 22.... ARBAS VIJOLĖ. Bloga ta Mama Alė Rūta
- 25.... VILKICKIENĖ DAIVA. Eglės kelias: nuo vaikiškų potėpių iki
prakalbinto stiklo alchemijos
- 33.... ŠNIOKIENĖ NIJOLĖ. Rokiškio geležinkelio stoties raidos ypatumai
- 40.... Apie žmogų, sujungiantį žodį ir vaizdą
- 45.... ŽEGLAITIENĖ AUŠRA. Rokiškio krašto dvarų maršrutas.
Kelionė po 12 dvarų
- 51.... MORKŪNAITĖ MIGLĖ. J. Vienožinskio pleneras Obeliuose
„Tik tapyba“: žanro grynumas ir konceptualumo paieškų link
- 53.... JUKNIENĖ JOVITA. Šviesiam kalbininko Felikso Juknos atminimui
- 65.... VILKICKIENĖ DAIVA. Pauliaus Širvio 95-ojo gimtadienio aidas
Rokiškio krašte
- 71.... TAURINSKIENĖ VERONIKA. Vitražų restauravimo istorija
- 73.... KRIKŠČIŪNAITĖ NERINGA. Pokalbis su menininku Rimvydu
Pupeliu: „MUTA ir kūryba ten, kur esi laisvas“
- 77.... MIELIAUSKIENĖ MARIJONA, SPUNDZEVIČIENĖ GIEDRĖ.
Projektas „Muziejus-mokykla-moksleivis“ Rokiškio krašto
muziejuje
- 83.... Jaunųjų kūryba
- 87.... VISKAITIENĖ RITA. 2015 metais išleisti rokiškėnų leidiniai

Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos
Bibliografijos informacijos ir
kraštotyros skyrius

A: 16/76

Mieli skaitytojai,

šiam žurnalo numeryje keletą publikacijų skiriame iš Rokiškio krašto kilusios išėivijos rašytojos Alės Nakaitės-Arbačiauskienės (slap. Alė Rūta) gimimo šimtmečiui paminėti. Tikiu, kad skaitytoją sudomins pačios rašytojos prisiminimai apie Kamajų apylinkių grožį, mokyklinės dienas, miestelio žmonių geranoriškumą, išmintį, svetingą kaimynystę, autentiškas tradicijas, kurios rašytoją lydėjo visą gyvenimą, būnant toli nuo vaikystės vietų, puoselėjant tautiškumą ir lietuviškumą savo šeimoje toli nuo tėvynės. Alei, atbėgančiai porą kilometrų iš Rudžių kaimo, Kamajai atrodė didelis ir svarbus miestas su turgaus aikšte, jos krautuvėlėmis, stotele ir visokius patarimus dalijančiais prekeiviais. Rašytojos dukros pasakojimas liudija apie mamos griežtus, lietuviškumą ugdančius siekius šeimoje, kuriuos jaunoji karta priėmė kaip nesuprantamą ir bevertį jos įnorį. Rašytojos Alės Rūtos kūrybos kontekstai pristatomi dviejų literatūros tyrinėtojų publikacijose. Geriausio lietuviško romano autorės, 2015 metų Liudo Dovydeno premijos laureatės rašytojos Kristinos Sabaliauskaitės, gyvenančios ir kuriančios Londone, laikmetis kitoks nei Alės Rūtos: atviras istorinės praeities paieškoms, pasaulio kultūrų pažinimui, rašytojo kūrybinei laisvei ir asmenybės saviraiškai.

Istorinės atminties puslapius skiriame Rokiškio geležinkelio stoties istorijai apžvelgti, prisiminti ir įvertinti šio objekto reikšmę ekonominei, istorinei ir kultūrinei pasienio regiono vystymosi raidai. Vykstant spartiems globalizacijos pokyčiams, ši stotis su vis retėjančiais traukinių maršrutais, matyt, pamažu baigs savo tarnystę bendruomenei.

Meninės kūrybos puslapiuose rasite Lietuvos ir Latvijos dailininkų, trečiojo Obelių dailės plenero dalyvių darbus, žaismingomis spalvų gamomis įprasminančius ne tik Justino Vienožinskio vardą, bet ir kuriančius puikią dailės darbų kolekciją Obelių krašto tematika. Skaitytojų laukia pažintis su jauna menininke, kurios stiklo ir spalvų dėlionės sukuria nuostabias vitražų kompozicijas, išlaisvina netikėtas šviesos emocijas erdvėje.

Dėkoju žurnalo redakcinei kolegijai, straipsnių autoriams, fotografui Albinui Kuliešiui, leidyklos „Margi raštai“ kūrybiniam darbuotojams už žurnalo turinio atskleidimą, meniškumą ir bendradarbiavimą.

Prasmingo laisvalaikio su žurnalu.

Pagarbiai,

Alicija Matiukienė

Rokiškio rajono savivaldybės
Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorė,
Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo
studijų centro pirmininkė

Laudacija Kristinai Sabaliauskaitei

Dr. JÜRATĖ ČERŠKUTĖ

Be galo malonu ir garbinga šiandien šioje daugybę istorijų ir didžiulę istorijos atkarpą menančioje Rokiškio dvaro erdvėje sveikinti rašytoją, dailės istorikę Kristiną Sabaliauskaitę, tapusią aštuntąja Liudo Dovydėno literatūrinės premijos laureate. Nėra abejonių, kad premijos skyrimas ir tapimas laureatu visada yra ypatingas ir svarbus dalykas,

tačiau šiuokart šis faktas – Kristina Sabaliauskaitė – Liudo Dovydėno premijos laureatė – man rodos esąs ypatingas ir savaip iškalbingas, pirmiausia ir labiausiai kalbantis apie pradžias ir pirmumus bei juos reikšmingai liudijantis.

Lai būna man atleista už simbolizmą ir galbūt su juo susijusį kiek pakylėtą sentimentalumą, bet

šiandien kaip niekada norisi juo akimirksniai kliautis ir išskirti kelis svarbius šio fakto ir šiandienos ceremonijos *pirmumo* aspektus. Kristina Sabaliauskaitė yra pirmoji moteris rašytoja, pelniusi šią kol kas dar tik pirmąją gyvavimo dešimtį skaičiuojančią vieną solidžiausių literatūros premijų, skiriamą pačiam tikriausiam literatūros karaliui – romanui.

Liudo Dovydėno premijos laureatė rašytoja Kristina Sabaliauskaitė ir premijos mecenatas Jonas Dovydėnas. Nuotr. Alicijos Matiukienės

Kristinos Sabaliauskaitės kūrybos gerbėjai su rašytoja susitiko Rokiškio krašto muziejaus menėje, 2015 m. rugpjūtis. Nuotr. Jono Dovydeno

Liudo Dovydeno premijos įteikimo šventinis renginys Rokiškio krašto muziejuje, 2015 m. rugpjūtis. Sėdi iš kairės: Rokiškio rajono meras Antanas Vagonis, rašytoja Kristina Sabaliauskaitė, mecenatas Jonas Dovydenas, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Antanas A. Jonynas ir leidyklos „Baltos lankos“ direktorė Kotryna Žukaitė. Laudaciją skaito literatūrologė Jūratė Čerškutė. Nuotr. Alicijos Matiukienės

Tokią pavojingą pastabą sakau ne dėl jokių numanytinų galios santykių, o norėdama pabrėžti grakščias literatūrinės pirmumo sąsajas, mat premija rašytojai Kristinai Sabaliauskaitei įteikiama Rokiškio dvare, grafų Tyzenhauzų ir Pšezdziekių tėvonijoje. Erdvėje, su kuria itin stipriai buvo ir jau nebeatsiejamai lieka susijusi Sofija Tyzenhauzaitė (nors ir esama

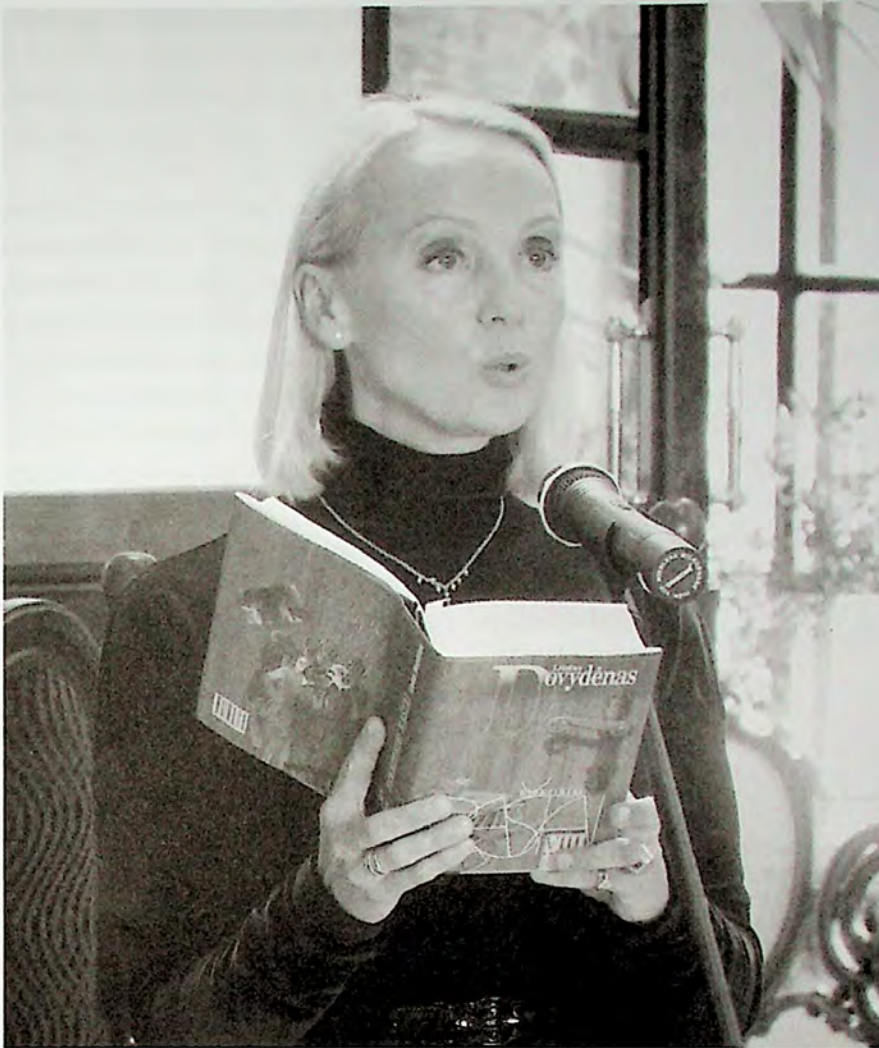
abejonių, ar ji tikrai čia lankydavusi, bet dėl tuoktuvių vietos – ne), viena pirmųjų Lietuvos moterų rašytojų, pirmoji rašiusi prancūzų kalba ir sukūrusi penkis istorinius romanus. Taigi sąsaja, raktiniais žodžiais – pirmoji, moteris, istorinis romanas – susiejanti laureatę su premijos erdve – sodriai iškalbi, leidžianti atsiverti ir kitoms galbūt ne tokioms išsūk

akivaizdžioms, o giluminėms sąsajoms. Jų viena svarbiausiųjų – atida ir pagarba praeičiai, neužmaršties pastanga, neatsiejamai susijusi su savo istorijos garbe ir garbingumu, gebėjimu jautriai ją interpretuoti, į akiratį įtraukiant ir privataus gyvenimo perspektyvą. Būtent tai buvo svarbu Sofijai Tyzenhauzaitei, tai svarbu ir Kristinai Sabaliauskaitei bei, žinoma, jos trilogijos „Silva rerum“ herojams.

Mąstant apie šią premiją, vieningai Lietuvoje, skiriamą už naują lietuvišką romaną, tenka man, kaip vertinimo komisijos narei, prisipažinti: tokiam lengvam ir greitame (sprendimo priėmimo prasme) posėdyje man dar nebuvo tekę dalyvauti. Jokių iečių kryžiuočių, povandeninių srovių ar rėksmingų protestų, mojuojant įvairiausio masto pareiškimais. Tokia komisijos narių darna, jūs patys puikiai suprantante, idealiai įkūnija tą jį *Quod Erat Demonstrandum* principą. Turiu išsiduoti, kad kaipsyk man teko pareiga posėdžio protokolą sugul-

Renginyje dalyvavo dainininkė Raimonda Tallat-Kelpšaitė ir pianistas Gytis Cinauskas. Nuotr. Alicijos Matiukienės

Renginio viešnia – aktorė Dalia Michelevičiūtė. Nuotr. Alicijos Matiukienės

dyti štai šį sakinį: „2015 m. Liudo Dovydeno literatūrinė premija skiriama Kristinai Sabaliauskaitei už romaną „Silva Rerum III“ ir istorinę trilogiją „Silva Rerum“.“

Pastarasis premijos dvigubumas – ir už romaną, taip atitinkant tą būtiną formalųjį *kalendorinių metų* kriterijų („už geriausią naują lietuvišką romaną, leidyklose išleistą per

praėjusius kalendorinius metus“) ir už visą trilogiją – gan simptomiškai atspindi, kad ir kaip tai skambėtų, Kristinos Sabaliauskaitės ir jos romanų fenomeną, tą išsiskyrimą iš visų primetamų ar privalomų formalumų, reikalavimų, taisyklių, tą išskirtinumą ir kitoniškumą, leidžiantį tikėtis kokybės, išmonės ir atidos istorijai. Mėginant jį detaliau pažvalgyti, tenka grįžti prie jau minėtos *pirmumo* kategorijos. Kristina Sabaliauskaitė yra pirmoji rašytoja pastaruoju dešimtmečiu (rizikuojau svarstyti, kad gal net ir apskritai Nepriklausomybės laikotarpiu) parašiusi patrauklų istorinį romaną, primenantį ir leidžiantį prisiminti užmirštą LDK istoriją. Jos tekstai sugrąžino į lietuvių literatūrą skaitytoją, tą, kuris galbūt garsiai ir neverkė, kad nebėra čia ką skaityti, bet tikrai tyliai apie tai galvojo. Galiausiai „Silva rerum“ romanų fenomenas ir, kaip dabar madinga sakyti, sėkmė uždavė šiokių tokių galvosūkių ir literatūros kritikai, mat būtent su „Silva rerum“, mano manymu, į lietuvių literatūros lauką įsiveržė geros ir kokybiškos populiariosios literatūros reiškinyms, neatsiejamas nuo žanrinės literatūros – šiuo atveju, istorinio romano klausimo. (Kuo toliau, tuo labiau Kristinos Sabaliauskaitės reiškinyms lietuvių

Liudo Dovydeno premijos laureatė Kristina Sabaliauskaitė (kairėje) su premijos mecenatu Jonu Dovydenu ir jo žmona. Nuotr. iš Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvo

Po premijos įteikimo. Nuotr. Jono Dovydeno

literatūroje man asociatyviai stoja vienon greton su pasauliniu reiškiniu – amerikiečių prozininke Donna Tartt, kurios patrauklūs ir įtaigiai parašyti romanai skaldo pasaulinę kritiką į stovyklas „už“ ir „prieš“. Bet šiandien ne vieta ir ne laikas kalbėti apie galimas sankirtas.)

Apie Kristinos Sabaliauskaitės romanus „Silva rerum“ rašyta ir kalbėta ne kartą ir ne du, vadinta ji knyga-įvykiu, tikra baroko manifestacija, nagrinėta įvairiais rakursais, grožėtasi autorės sakinio vingrybe ir talpumu, pasakojimo magiškuumu ir akylai, nepametant nė vienos akies, suaustomis painiomis siužeto linijomis. Galima drąsiai sakyti, kad Kristina Sabaliauskaitė prikėlė, tiksliau – sugražino į literatūros apyvartą ne tik istorinį romaną (kurio XX a. lietuvių literatūroje vargu ar būta tikrai gero), bet ir pačią mūsų istoriją.

Per šiuos septynetą metų nuo pirmosios „Silva rerum“ pasirodymo nesyk buvau paklausta, kaip man atrodo šis romanas, kaip jį reiktų vertinti? Tad ne kartą į šiuos klausimus esu atsakiusi taip: „Silva rerum“ yra geriausias pastarojo dešimtmečio lietuviškas istorinis populiarusis skaitomiausias roma-

nas. Tai romanas, kuris vieną dieną privalėjo būti parašytas. Maniau, manau ir manysiu, kad šį tekstą reikia būti perskaičius kiekvienam išsilavinusiam lietuviui, ne tik vilniečiams, bet ir tiems, kurie vis aikčioja žiūrėdami istorinius filmus apie kitų šalių didybę ir pamiršta, kad Lietuvoje didikai irgi dėvėdavo madingus rūbus, gerdavo ne ką prastesnį vyną, skaitydavo knygas, domėdavosi mokslo naujovėmis ir nešiodavo ištis prašmatnius papuošalus. Kristina Sabaliauskaitė, savo romanuose pasakodama vienos šeimos gyvenimo istoriją, prikelia visą XVI–XVII a. epochą – su miestais, gyventojais, papročiais, kvapais ir išraiškingomis detalėmis. Skaitant šį romaną, Vilnių galima atrasti ir įsimylėti iš naujo. (Man, kaip Gavelio kūrybos tyrinėtojai, tai maloniai glosto širdį.)

Akivaizdu, kad pirmosios dvi „Silva rerum“ dalys, skaitytojų išrinktos metų knygomis, jau yra tapusios kultūrinio reiškinio ir, kaip minėjau, bet tai dar noriu pabrėžti, ne vieną skaitytoją vėl sugražinusios atgal į lietuvių literatūrą, kurios daugelis buvo išsižadėję dėl jos nuobodumo ir nepaskaitomumo. Para-

doksalu, kad tai padarė barokine – sodria, prašmatnia ir puošnia – maniera parašytas tekstas, reikalaujantis iš skaitytojo susitelkimo, atidos ir visiško atsidavimo.

Kristina Sabaliauskaitė yra pradžios (o pastaroji juk neatsiejama nuo pabaigos) meistrė. Nežinau, kaip kitiems, bet man, pagalvojus apie „Silva rerum“ romanus, visuomet pirmiausia išskyla romanų pradžios, patys pirmieji sakiniai ir vaizdiniai: Kazimieras ir Uršulė Norvaišos ir jų pirmoji pažintis su mirtimi (taip, garsusis katino Mauricijaus epizodas); Vilniaus kuosa, nuo Kazimiero bažnyčios žvalganti vieną Vilniaus dieną, žiurkės pavidalu atnešusią miestui marą, ir svaigiai liepomis kvepiantis birželio vakaras Vilniuje, virtęs dideliu gaisru.

Rolandas Barthes siūlė pradėti tyrinėti romaną, pirmiausia išskiriant pradžios ir pabaigos momentus, lyginant pasakojimą pradžią ir pabaigą, siekiant išryškinti esminį pasikeitimą. Kristinos Sabaliauskaitės trilogijos „Silva rerum“ kiekvienas romanas šį pasikeitimą liudija esmiškai – ir kaip žmogiškosios egzistencijos pradžios ir pabaigos taškus, ir kaip tam tikros epochos raidą bei gyvavimo paliudijimą.

Prie Trumpiškio kaime (Rokiškio r.) Liudo Dovydeno gimtinę žyminčio akmens ir informacinio stendo – rašytoja Kristina Sabaliauskaitė (antra iš kairės) su vyru Tomu, Jonas Dovydenas, Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorė Alicija Matiukienė ir literatūrologė Jūratė Čerškutė. Nuotr. iš Jono Dovydeno asm. albumo

Literatūrinės premijos įteikimo iššilmėse dalyvavo Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Antanas A. Jonynas (priekyje). Iš kairės: literatūrologė Jūratė Čerškutė, aktorė Dalia Michelevičiūtė ir leidyklos „Baltos lankos“ direktorė Kotryna Žukaitė

*Dainininkė Raimonda Tallat-Kelpšaitė, rašytoja Kristina Sabaliauskaitė ir aktorė Dalia Michelevičiūtė po iškilnių.
Nuotr. Alicijos Matiukienės*

Kalbėdamas apie romano paskirtį mūsų laikais, Milanas Kundera tvirtino, kad romano užduotis yra ir visados bus pasakyti skaitytojui, kad pasaulis ir likimas yra daug komplikuočiau negu žmogus mano. Kristina Sabaliauskaitė šią romanui primetamą „užduotį“ įgyvendina kiekvienu savo romanu. Ką ten įgyvendina, – efektingai ir sodriai pranoksta, sulig kiekviena „Silva rerum“ dalimi naujai, kūrybiškai, kokybiška literatūrine kalba įrodydama, kad praeitis – visuomet didesnė nei dabartis.

Grįžtant prie premijos ir premijuotų romanų – dar kartą sveikinu laureatę, sykiu džiaugiuosi ir už vertinimo komisiją, šiais metais parodžiusią, kad jos teisė siūlyti kandidatus yra tikras ne vergavimo taisyklėms, o laisvės rinktis literatūrinę kokybę įrodymas.

Ir pabaigai, baigdamą šią kuklią laudaciją, dar kartą negaliu nepasi-

dalinti asmenine patirtimi: „Silva rerum“ romanų skaitymas mano asmeninėje skaitymų istorijoje išsiskiria uždrausto vaisiaus ragavimu, ilgai lauktu ir bloškiančiu netikėtu, sumišusiu su nuodėmingumu. Kodėl? Todėl, kad veik visus romanus skaitydavau atimdama laiką iš privalomų rašyti disertacijos skyrių, poskyrių ir kitų tekstų. „Silva rerum“ skaitymas buvo mano naktinis malonumas, nuvogiant valandėles nuo privalomųjų darbų ir nuolatos derantis su savimi: na, dar vieną puslapį, valandėlę (lai autorė to nesuvalkia kaip priekaišto, nieku gyvu, nes tai grynas pagyrimas!). Žinau, kad atsiras man prieštaraujančių, nes šių romanų skaitymas yra tikras darbas skaitytojui, todėl, kad reikia visiškai atsiduoti Kristinos Sabaliauskaitės sakiniui, nes tik taip įmanoma būti jos pasakojamoje istorijoje. Tad skaitymo džiaugsmą, kad pagaliau atsirado autorė, kurią malonu, gyva ir

svarbu skaityti, ugdantį didžiavimosi ir pasididžiavimo jausmą, papildo ir dar vienas džiugesys, šįkart jau iš vaikystės. Visos manosios vasaros gyventos čia, Rokiškyje, ir būtent šitame dvare iš ankstyvos vaikystės man yra susiformavęs skaidrus paukuotų porceliano puodelių, jau tada miglotai suvoktų kaip kitokios praeities nei buvo bandyta piršti ir mokyti sovietmečiu, liudijimas. Būtent čia, būdama dar vaikas, supratau, kad Lietuvos kultūra – tai ne tik kaimas, būrai, verksmai dėl jausmų ir, kaip sako Ričardas Gavelis, tiek mažai proto bei mąstymo, kad esama ir kitos, žymiai gilesnės, labiau neaprepiamos, daugiasluoksnės ir giliamintės kultūros. Būtent už jos prikėlimą ir įvesdinimą į mūsų mąstymą ir sąmonę šiandien sveikinu Kristiną Sabaliauskaitę ir linkiu, tiksliau, kaip uoli skaitytoja geidaučiau, mažiausiai dar vieno „Silva rerum“ romano.

Vaikystė Kamajuose

ALĖ RŪTA

Mano vaikystė? Tai buvo prieš 70–75-erius metus. Tada ir Kamajai kitaip atrodė. Dabar man 81-eri, o pradžios mokyklą pradėjau lankyti gal būdama septynerių.

Prieš tai mane mažą Motina buvo nusivedusi į Kamajų bažnyčią – apie tai vos vos prisimenu. Bažnyčia man atrodė tokia didelė (ta pati, kur dabar), lyg visas pasaulis. Labiausiai patiko procesijos aplink bažnyčią (Velykų rytą), gėlių barstytojos prieš monstranciją. Man tos baltai aprėdytos mergytės atrodydavo kaip angeliukai. Deja, pačiai gėlių barstyti neteko. Gal kad buvau silpnos sveikatos (sušalsiu!), o gal kad baltos suknytės ir *tulių* neturėjau? Baltai apsirėdžius – tik prie Pirmosios komunijos (buvau gal jau 8–9 metų), o paskui tą suknytę ir baltus batelius ilgai tausoju kaip šventinius.

Kamajų miestas (tik vėliau atrodė kaip miestelis, kai pamačiau ir Rokiškį, ir Kauną, ir Vilnių) man vaikystėj atrodė didelis, palyginus su mano Rudžių kaimu, ir gražus. Buvo trys didelės, kaip man atrodė, gatvės ir viena kiek mažesnė. Viena didelė gatvė – vedanti į mano mokyklą, vėliau sužinojau, kad ir į Rokiškį. Antra – į pietus, vedanti link Kamajų pašto ir, svarbiausia, link Svėdasų ir Kunigiškių kaimo, kur mano Mamutė (Emilija Sklėriūčia) buvo gimusi, užaugusi, iš ten atitekėjusi į Rudžius už Jono Nako.

Trečia nemaža gatvė – pro valsčiaus namo kampą, vedanti į Salas, kur, kaip vėliau sužinojau, buvo Žemės ūkio mokykla. O ketvirtoji, neplati ir trumputė – Vandenų gatvelė, vedanti į Šetekšnos upę (mes vadinom Šatekšna) ir perėjus lieptą – į kalniuką, paskui į pakalnę, vėl į kalniuką – į mano Rudžių kaimą. Tik Vandenų gatvės vardą tada žinojau ir prisimenu, o kitų nežinau. Lankydamasi Kamajuose 1992 m. sužinojau, kad link tilto per Šetekšną ir link Rokiškio kelio yra Strazdo gatvė, matyt, poeto, kurio paminklas vidury miestelio, vardu.

Kas man iš vaikystės labiausiai prisimena? Tai mano pradžios mokykla, buvusi name tarp tilto ir kapinių (tada vadinosi *Pakaruoklių* kapinėmis, nes nešventintos: ten laidodavo savižudžius ir mirusius nekrikštytus kūdikius). Šetekšnos upė tada buvo plati, labai vandeninga. Mes žiūrėdavom pro tilto turėklus su baime, nes pavasarį vandenys plūsdavo, putodavo, atrodė, prasi-verš ir viską paskandins. Įmesdavom popierėlį – o kaip jis bangose plaukdavo, lyg kokioj jūroj! Tai buvo anais laikais ir vaiko akimis.

Dar Šetekšnos upę prisimenu ir taip: per žydų šventes ant tilto stoviniudavo semitų būrelis – su jarmulkomis. Jie garsiai meldavosi, *barakatinuodavo*. Suaugę žmonės sakydavo, kad žydai skandina upėj savo *griekus*. Mes, vaikai, ilgai tuo

tikėjom. Net po pirmosios išpažinties galvodavau: kodėl mums reikia drebant eit prie klausyklos, išpažint kunigėliui nuodėmes, kai žydai sueina ant tilto, *pabarakatinuoja*, upės vandenys nuneša jų nuodėmes – bepigū.

Kamajų pradžios mokyklą, prisimenu, lankiau dviems mokytojams mokytojaujant ketverius metus. Mokytojai – Jonas Žinka ir Starkus (rodos, Antanas). Starkus – griežtesnis, berniukams išdykėliams į delnus liniuote įšerdavo... Jonas Žinka – ir dabar atminty: lieknas, juodbruvas, išblyškęs (mirė jaunas džiova), švelnus, geras. Vaikai jį labiau vargindavo išdykaudami, nes jis, matyt, nemo-kėjo suvaldyti – per geras.

Ano mokyklos pastato dabar nebėra. Buvo jo du galai: viename – klasė, kitame gyveno mokytojas (rodos, Starkus, matyt, buvęs vedėju). Tarp abiejų namo *galų* buvo nemaža priemenė, vadinama *nameliu*, kur žiemą palikdavom drabužius ir šlapius batus ar kaliošus. Po pamokų toj „rūbinėj“ būdavo didžiausia spūstis. Berniukai stumdėsi, mergaitės verkdavom kur prispaustos ar apkumščiuotos, drabužiai nukrisdavo, susimindydavo. Mokytojas Žinka mėgino tvarkyt, bet... Mano Motina, žiemą rogėmis atvažiavusi iš Rudžių du kilometrus manęs parsivežti, kad per pusnis neklampočiau, dejuodavo, skūsdavosi: „Viešpatie tu mano! Kas vaikų per išdykumas!

Kokia betvarkė!“ Ji pati privargdavo, suprakaituodavo vaikų stumdoma, kol atrasdavo mano aprangą.

Vienoj klasėj buvo nemažai vaikų – gal keliasdešimt. Visi skyriai viename kambaryje. Mokytojai ne drauge dirbdavo su mumis, o ateidavo vienas po kito (gal apskritai vienas po kito mokytojavo?). Ką reiškia – dirbti vienam kambariui su keturiais skyriais, supratau tik tada, kai daug vėliau ir pati dirbau kaimo (Žemaitijoje – Degimų, Aukštaitijoje – Juodonių pradžios) mokykloje, kurioje buvo keliasdešimt visų keturių skyrių vaikų.

Vis būdavau anemiška, silpna mergaitė ir antrame skyriuje susirgau. Tėvai nuvežė į Rokiškį pas daktarą patikrinti silpnų mano plaučių, ilgai užsitęsusio kosulio. Daktaras liepė visus metus neleisti į mokyklą, kad namie sustiprėčiau. Gėriau vaistus, skaitydavau „Elementorių“ ir... verkšlendačiau. Taip norėjau grįžti į mokyklą: „Jei neleisit, aš numirsiu...“ Na, ir daktaras nusileido: „Matot, jai graužatis, verkšlenimai irgi kenkia. Tai – leiskit.“ Su džiaugsmu grįžau į klasę turbūt pavasariop, visą žiemą namie praleidusi. Bet prisivijau „moksle“ kitus, kai kuriuos ir pralenkiau, – toks didelis noras buvo mokytis. Perėjau iš antro į trečią skyrių.

Man rodos, buvo geri ir mokytojai – kreipė dėmesį, kaip rašiau, paaiškino uždavinius. Mėgau mokytis ir man sekėsi. Raides pažinojau ir jas į žodį „sudėdavau“ dar prieš eidama į mokyklą: tai, žinoma, ir gerų tėvelių dėka.

Tokia buvo mano sąmoningo gyvenimo pradžia Kamajuose. O buvau gimusi Petrograde, Rusijoje, kur tėvai pabėgo nuo fronto, nuo vokiečių invazijos Pirmojo pasaulinio karo metu. Iš Petrogrado mane drauge su jaunesne sesute parsivežė į Rudžius, buvau gal 3 ar 4-erių metų.

Handwritten notes in Lithuanian, possibly a list or journal entry, with a vertical stamp on the left side that reads "Kęstas Arbas, Dėringa, G. RONDZUNGER, GA." The text is mostly illegible due to handwriting.

Handwritten notes in Lithuanian, possibly a list or journal entry, with a vertical stamp on the left side that reads "Kęstas Arbas, Dėringa, G. RONDZUNGER, GA." The text is mostly illegible due to handwriting.

RASA ARBAS CHAMBERLAIN AND RUSSELL JAMES CHAMBERLAIN
306 27th STREET
SANTA MONICA, CALIFORNIA
90403
USA

Prof. Helijaus
8.10.11

Gerd. ALICIA MATIUKIENĖ, DIREKTORĖ
JUOZO KELIUOČIŲ VIETOSI BIBLIOTEKA
NĖPRIKLAUŠIMYBĖS A. 16
LT. 42 117 ROKIŠKIS
LITHUANIA - LIETUVA

Rašytojos Alės Rūtos paskutinis
laiškas kraštiečiams iš Santa
Monikos (JAV), parašytas 2011 m.
kovo 22 dieną. Jį atsiuntė rašytojos
dukra Rasa Arbas. Laiškas
saugomas Juozo ir Alfonso Keliuočių
palikimo studijų centro metraštyje

FINE ART
SURFACES
&
GARDENS

822 19th STREET 48
SANTA MONICA, CA 90403
(310) 820-3741

GARDIENA ALICIA MATIUKIENĖ,
O VAIKINO JUOZ. IR TĖSA RĖPAKINGA KOLEGIJA
DU MOKYBIŠKAI ĮSPĖDINGU LAIPINIŲ "PĖIA NĖNĖLĖ".
DĖKUMAM UŽ ATSIŪTĄ LAIDINĮ DU PROF. ARBAS KOS
STRAIPŠNIO APIU MAMA, ALŪ RŪTA. UŽVANA
PARAŠČIAU JAI, IE PARODŽIAU-KIŠE GALĖS
IŽIUVĖT.
SILUŠČIO, KARTU SU JOS LAIŠKŲ JUM, SUGAŽINTA
GVEIKIŪMA, ARSŪKUMS, PRAŠČIU DĖIA PĖSOS
PĖDUOT JAI, IE PĖPĖŠČIUT KĖD MŪM PARČIUTŲ
(GĖLIAUGIAI-KONFUTĖRIU) IE PRIŠT SAVO ARBAS
-RASA ARBAS DESIGN & ROADDESIGN.COM.
PĖGĖRĖPIAI, F. Arbas

Taigi, iš vaikystės Kamajuose labiausiai prisimenu „mokslus“ pradžios mokykloje ir pasiruošimą prie Pirmosios komunijos ir išpažinties, kai mus prie šventų dalykų rengė klierikas Antanas Baltrukėnas iš Paluolio (vienkiemis arti Rudžių), gražiai mus mokęs katekizmo, tikėjimo tiesų ir šventosios istorijos; ir taip pat pora davatkėlių, davusių mums paskutinius nurodymus, kaip apsirengti, kaip su kunigėliu „prie langelio“ kalbėtis, kaip „gailėtis už griekus“, ir vedžiojusių mus į „katekizmo egzaminus“, į bažnyčią, iš

bažnyčios, surikiuotus po keturis ar po du.

Dėl ko man labiausiai patiko Kamajų miestelis? Kad tvarkingas: Brukas po turgų nušluotas, kelias į bažnyčią sausas, namai ir nameliai švarūs, nudažyti, atdarų krautuvėlių durys – viliojančios (gal ir puošnios?). O kokie turgai ketvirtainėj nemažoj aikštėj. Su baronkom, ilgais margais saldainiais... Aplink turgaus aikštę iš trijų pusių beveik vien žydų namai ir krautuvėlės. Vandenių gatvės kampe – Urkos įvairių prekių krautuvė, kur mūsų šeima viską pirkdavo

I
Rokiškis.

9-26-1999, sekmadi.

Diena greit praivina.
Šimtmečiai - irgi.
Eustak, susimąstyk,
atriminimus, introskijas.
Ten lieta, Lietuva, tai ten -
Tėvynė. - -
Kamajai, Rudžiai, už 15-kos mylių
Rokiškis.

Keli šimtmečiai jo gyvenimo istorijos, -
net penki? Kaip praejo ir kaip pameni? -
Bet kam šimtmečiai? Svarbiausias dalykas.
Raugeni metai, varšius, laisvę
po klasių kalėjimo...

Su obušiais, gyvūnais, indėliu grėbtinėmis...
Knygos-kuparėly, patalai po pasėtais. -
Prie liūdnos motinos - "sudie" nori pasakyti,
bet nespėjti...

O Bėrimai rirstele - vežimas gerai pakrato,
oi, raitai, tie bėrimai rirstele raitai...

(Rokiškis)

Keliukas tozias - kaip Oriados siūlas, -
Po kalbų atostogų - vėl į gimnaziją...
Kojos kaulu susalę, daužyti milosni...
Rnebi susilūpinus vazyje. - - -
Metai po metų - tas pats,
nieko naujo...

Tik galvelė žinų prisikrauna. - -
Tėvai sulinkę namie parilieka.
Ataities tau upės - nežinomos, eraunios.
Lingonai - nuo Rokiškio tolyn -
vis gileja...

Šni kalbi savo likimo, net ir
užaugintam atole,
kur garsoni tavo minčių atžalos gimę...
Lik vieni man Rokiškio atminimus
pašvaista!

Lenkui galvą lieps, kur kovojo,
kurė ir mirė.

Keisti paukščiai šiandien čia pašvaista
po buitės mano, likimo gimę liepsos.
Žirdim - su jumis, rokiškiaičiai + rokiškėnai...
Nors ir pabėgusių jūralių...
Ten skamba varpai. Ir mane kviečia
ir mano sielą padangonė atriminimois kelia...
A.R.

Rašytojos Alės Rūtos
rankraštis, parašytas
Kamajuose ir Rokiškyje
1999 m. rugsėjį. Saugo-
mas Rokiškio Juozo
Keliuočio viešosios bib-
liotekos rankraštyne

(dažnai ant bargo) ir kur žiemą su-
stodavom sušilti. Nuo Urkos visu
šonu iki bažnyčios ir paskui nuo
špitolės visu kitu šonu - vien tik
žydų namai... Ten subatom visa eile
po du špaciruodavo savo šabą šven-
čių žydai... Kažkodėl beveik nebuvo
žydų namų vakarinėj pusėj - nuo
valsčiaus iki pašto gatvės ir kitu šonu
į rytus - vos pora žydų krautuvų ar
dirbtuvių; ten vėliau buvo įsteigtas
lietuvių kooperatyvas ir tame kampe
sustodavo Rokiškis-Svėdasai-Utena
kursuojąs autobusas. Bet tai žymiai
vėliau, kai aš jau mokiausi Rokiškio
gimnazijoje. Ir Strazdelio paminklas
vidury miesto pastatytas 1933 m.
rudeni (skulptorius A. Aleksandra-
vičius); apie tą laiką pašventintos ir
kapinės (buvusios Pakaruoklių), kur
palaidotas ir anuomet buvęs maišti-
ninkas kunigas Antanas Strazdelis-
Strazdas.

Visiškai greta kun. Strazdelio
kapo amžinai ilsisi ir mano tėveliai
Emilija ir Jonas Nakai.

Kai aš buvau jau gimnazijoje, pra-
džios mokykla buvo arti valsčiaus,
ten mokėsi mano broliai Vytautas,
Alfonsas, Algirdas ir sesuo Birutė.

Apie tą laiką šią mokyklą lankė ir
Emilija Pivoriūnaitė, mano kaimynė
iš Rudžių, vėliau tapusi Cinaus-
kiene ir buvusi Kamajų mokyklos
mokytoja bei šios apylinkės žymi
kultūrininkė.

Emiliutę gerai pažįstu, jos mo-
tina Uršulė ir mano - Emilija -
buvo geros draugės (abi romane
„Motinos rankos“ yra aprašytos,
nors kitais vardais). Rudžių kaimui
persitvarkant, Emiliutės tėvai išsi-
kėlė į vienkiemį - vakarų pusėj, prie
Šetekšnos upės. Ten Emiliutė augo
darbščių tėvų gražiai sutvarkytame
ūkyje: turėdavo bičių, pasižvejodavo
upėj, prasigyveno. Uršulė atnešdavo
mano mamai medaus puodynėlę ar
sūrį - dovanų: mano mama turėjo
„Singer“ siuvamąją mašiną, kai ką
Uršulei pasiūdavo.

Emiliutė už mane buvo žymiai
jaunesnė, mokėsi su mano broliais.
Ta tyli, kukli mergytė ateidavo
pas mus, ilgiau pabūdavo, nes iš
vienkiemio suvaikščiodavo beveik
kilometrą. Aš tik su savo Motina
retkarčiais pas juos nueidavau: man
jų vienkiemis buvo gražiausias Ru-
džiuose; gal kad prie upės, netoli

į rytus dunksojo Smaliakalnis ir
senosios kaimo kapinės, apaugusios
medžiais - romantiškos vietos.

Kai grįždavau atostogų iš gim-
nazijos ar vėliau iš Pedagoginio
instituto ir dar vėliau iš Universiteto,
Emiliutė ateidavo su manim pasikal-
bėti „apie mokslus“. Kartą jos Mama
pasakė: „Tai ir mes Emiliutę leisim,
kaip ir jūsų dukterį, „ant mokytojos“.
Taip ir buvo. Ir ji išsimokslino, tapo
mokytoja. Gera mokytoja. (Girdėjau
iš mūsų apylinkės žmonių.)

Nors nuklydau nuo temos -
mano vaikystės Kamajuose, bet
buvo gera prisiminti bent vieną
draugę iš anų laikų ir, svarbiausia,
iš to paties kaimo. Deja, mus su
Emilija Cinauskiene likimas buvo
ilgus metus atskyręs.

Kamajai - mano vaikystės mies-
telis! Koks švelnus ir lengvas buvo
jo turgavietės brukas, kokie skambūs
kelio akmenėliai, palyginus su ne-
lengvais keliais svetimose šalyse.

Kokia graži vaikystė. Jei buvo
geri Tėveliai, jei geri mokytojai. O
Lietuvos gamta ir jos miesteliai - ir
mieli, ir įspūdingi.

1997 m. sausio 16 d.

Moters pasaulio atvertys

Alės Rūtos laiškuose

Dr. ŽYDRONĖ KOLEVINSKIENĖ

Lietuvos edukologijos universiteto Lituanistikos fakulteto dekanė

2015-aisiais minimos išeivijos rašytojos Alės Rūtos (Elenos Viktorijos Nakaitės-Arbačiauskienės-Arbienės) 100-osios gimimo metinės. Rugsėjo mėn. Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune buvo atidaryta paroda „Meilė žmogui ir gyvenimui – nugalė viską...“ (Alei Rūtai – 100): Lapkritį Alės Rūtos šimtmečiui skirti renginiai vyko ir Vilniuje: vakaras Rašytojų klube ir parodos atidarymas bei mokslinė konferencija „Tarp tėviškės ir ilgesio“ Lietuvos edukologijos universiteto Lituanistikos fakultete. Rašytojos jubiliejinės gimimo metinės minėjo ir Kauno Žaliakalnio bendruomenė renginiu „Tu ant Žalio kalno gyveni...“

Kokie buvo Alės Rūtos kūrybos kontekstai? Kokie jos kūrybos pasaulio ypatumai? Kokios moteriškosios atvertys skleidžiasi archyvine vietoje?

Išvietintieji

„Lietuvių egzilio kultūros atstovai, ypač rašytojai, nuo pat pirmųjų gyvenimo svetur metų svarsto tautinės tapatybės problemą, ryšio su aplinkiniu pasauliu pozityvių ir neigiamų sąlyčių taškų galimybes.“¹ Tautiškumo, krikščioniškų vertybių išsaugojimas buvo laikomas vienu svarbiausių dalykų dar gyvenant Vokietijos DP stovyklose. Tautinis užsiangažavimas laikytas bene vieninteliu lietuviybės išlikimo garantu.

Alė Rūta Los Andžele, 1963 m.
Nuotr. Daumanto Čibo

„Tautiškumas ir jo išlaikymas yra svarbiausioji tapatybė pirmojo pokario dešimtmečio lietuvių egzilio kultūroje: pirmaisiais gyvenimo svetur metais aktualizuoti tautinės vienybės, brolybės siekiai, tikėjimas, kad tai gali padėti išsaugoti tautinį identitetą, tautinę kultūrinę gyvybę. Kultūra, kūryba tampa reikšminga Vokietijos DP stovyklų bendruomenės gyvenimo dalimi.“² Konkrečiu atveju tai reiškė, kad lietuviybės, lietuvių kultūros, literatūros skleidėjas yra lietuvių etninės kilmės pradas. Tokia mąstysena, buvusi populiari dar nepriklausomoje tarpukario Lietuvoje, tapo Vokietijos stovyklinio laikotarpio kultūrinio, literatūrinio, visuomeninio gyvenimo pagrindu. Tai buvo įrašyta „pabėgėlių konstitucijoje“ – „Lietuvių Chartoje“. Šis

dokumentas buvo priimtas 1949 m. DP stovyklose Vokietijoje būtent tam, kad būtų išsaugotos tautinės vertybės.

Nuo 1949 m. daugeliui rašytojų (tarp jų ir Alei Rūtai) iš Vokietijos DP stovyklų persikėlus į Jungtines Amerikos Valstijas, Angliją, Australiją, Kanadą ir kitas šalis, jų kūryboje dominavo dvi pagrindinės siužetinės linijos: 1) sovietų okupacija, trėmimai ir traukimas iš Lietuvos; 2) lietuvių gyvenimas išeivijoje. Aksiologiniu tapatybės požiūriu DP išeivių banga skyrėsi nuo ankstesnės „grynorių“, darbo migrantų bangos. „Dipukai“ priklausė viduriniajai klasei, dauguma jų turėjo universitetinį išsilavinimą. Į lietuvių etninę diasporą Jungtinėse Amerikos Valstijose tautiniu aspektu jie įsitraukė per šeimas, bažnyčią, šeštadienines mokyklas lietuvių bendruomenėje, lietuvišką spaudą. Tautinė ideologija, persmelkusi lietuviškosios diasporos veiklą užatlantėje, veikė kaip priskirtinis ir puoselėjamas identitetas, inkultūruojantis lietuvių išeivius. Taip paliktoji, prarastoji Lietuva ilgainiui tapo daugiau mitine nuoroda, idėja, ne tik konkrečiu kraštu ar realia, konkrečia vieta. Svarbiausi tautinės tapatybės aksiologiniai dėmenys – lietuviška savęs identifikacija ir pasižadėjimas, įsipareigojimas grįžti. Būtent toks idealizuotas nacionalinis tapatumas, buvęs labai funkcionalus

JAV lietuvių išeivijoje, atsispindėjo ir Alės Rūtos grožinėje literatūroje. Rašytojai svarbiausia tapo savo kūriniams saugoti tautinį identitetą, gręžiantis į už Atlanto esančią tėvynę kaip mitinę žemę, jos istoriją. Rašyti, kad rašymas padėtų, pagelbėtų svetimame krašte, kitų kultūrų apsuptyje išsaugoti tautinę tapatybę. Alės Rūtos knygos skleidžia ryškiausius lietuvių nacionalinio charakterio bruožus: meilę gimtajai žemei, gimtajam kraštui, darbštumą, savo vertės pajautą, išdidumą, vienybę.

Alės Rūtos buvimas literatūros lauke fiksuojamas ne tik per jos gausią grožinę kūrybą (išleista beveik 30 knygų!), bet (ir tai ne mažiau svarbu) ir per jos veiklą Lietuvių rašytojų draugijoje, kuri išryškėja archyviniame palikime: Lituanistikos tyrimo ir studijų centre Čikagoje, kur yra Lietuvių rašytojų draugijos fondas (valdybos posėdžių protokolai, LRD premijų steigimo nuostatai, literatūrinių vakarų programos, LRD narių anketos, korespondencijos dokumentai, laikraščių iškarpos ir kt.), Lietuvos mokslų

akademijos bibliotekos Vrublevskių bibliotekos rankraštyne esančiame Alės Rūtos fonde, kur jos veiklą, bendradarbiavimą Lietuvių rašytojų draugijoje, buvimą tarp kitų rašytojų atspindi didelis pluoštas nuotraukų (Jono Mikelinso, Albino Bernoto, Petro Palilionio, Vytautės Žilinskaitės, Valentino Sventicko – viešnagė Arbų namuose Santa Monikoje, Dailiųjų menų klubo Kalifornijoje (gyvavusio ilgiau kaip 40 metų, kuriam ilgą laiką vadovavo Alė Rūta), LRD suvažiavimų, Vaičiulaičių, Mariaus Katiliškio, Stasio Santvaro, Leonardo Andriekaus, Bernardo Brazdžionio, moterų vakarų ir kt.). Čia galima pamatyti ir LRD valdybą (Alė Rūta, Bernardas Brazdžionis, Bronys Raila, J. Tininis), 1963 m. LRD premijos laureatą M. Katiliškį, Alės Rūtos kūrybos vakarų Los Andžele, Čikagoje, Detroite ir kt. nuotraukų. Nemaža Alės Rūtos archyvinio palikimo dalis (nuotraukų, laiškų, rankraščių, mašinarščių) saugoma Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune.

Alės Rūtos kūrybos pasaulis

Penkių dalių romanų serijoje „Didžioji meilė“ („Žvaigždė viršum girios“, 1960 m.; „Į saulėtekį“, 1960 m.; „Motinos rankos“, 1961 m.; „Broliai“, 1961 m.; „Priesaika“, 1962 m.) parodomas lietuvių kelias nuo pagonybės iki išeivių darbo svetimų miestų fabrikuose. Svarbiausiu dalyku tampa lietuviybės išlaikymas, nepasidavimas svetimų įtakai. Pavyzdžiui, „Priesaikoje“³ veiksmas nukeliamas į Vytauto Didžiojo laikus, į tolimą istorinę Lietuvos praeitį. Žalgirio mūšio fone atidengiamos lietuvių tautos charakterio formavimosi aplinkybės. Per kunigaikščių Langyno, Mingaudos šeimas vaizduojami senieji lietuvių papročiai, jų kaita veikiant krikščionybei. Romane istoriniai įvykiai „nuleidžiami“ į psichologines Langyno ir Mingaudos vaikų – Dobilo ir Gajutės – meilės gelmes.

Kitą Alės Rūtos romaną „Motinos rankos“⁴ galima įvardyti kaip tradicinę lietuviškos šeimos kroniką, prasidedančią spaudos draudimo metais ir apimančią abu pasaulinius karus. Pagrindinė veiksmo vieta – išsilavinusio ūkininko Ciprijono Kunigiškio sodyba Akstinų kaime. Metaforiškai ši erdvė – tautiškumo židinys, o Kunigiškio šeimyna – svarbiausi to židinio kurstytojai, lietuviybės puoselėtojai. Tautinis aspektas tampa pamatiniu ir „Dirvos“ konkurse premijuotame Alės Rūtos romane „Kelias į kairę“, tik čia pagrindinis dėmesys sutelkiamas į lietuvių išeivijos gyvenimą Jungtinėse Amerikos Valstijose. Pagrindiniai šio romano veikėjai Morta ir Feliksas Pušiniai – „senieji išeiviai“, „grynoriai“, Čikagos priemiestyje įkūrę „mažąją Lietuvą“ – Dainorynę. Romanas įdomus dviem aspektais – „senųjų“ ir naujųjų („dipukų“) lietuvių išeivių susidūrimu ir pasakojimo perspektyva:

autorė kiekvienam personažui suteikia galimybę kalbėti savo vardu, pateikti savąjį „amerikinio“ gyvenimo versiją. Pabrėžiama, kad naujoji išeivija ateina su kitokia savimone. Dėl skirtingų politinių ir kultūrinių sąlygų ji gyvenimą egzilyje priima kitaip nei senoji išeivija, atvykusi į Ameriką užsidirbti, prasigyventi. Nepaisant šių prieštarų, Alė Rūta savo romanais pabrėžia, kad tai yra tos pačios tautinės visuomenės išlikimas, išgyvenimas svetimame, tačiau prisijaukintame krašte.

1966 m. pasirodžiusi Alės Rūtos apysaka (nors šis kūrinys pagal žanrą drąsiai galėtų būti vadintinas romanu) „Žemės šauksmas“⁵ skirta dar vienai gausiai išeivijoje reflektuotai temai – masiniams trėmimams. Knygos paantraštėje nurodyta: „Ši knyga išleista prisiminti 25 metų lietuvių trėmimui į Sibirą, 1965–1966 metai, Los Angeles, California“. Pabrėžtina, kad tai visiškai kitokia tremties refleksija negu autentiškose „mirties knygose“ – Dalios Grincevičiūtės „Lietuviai prie Laptevų jūros“, Romualdo Staugaičio „Lietuviai šiaurėje“ ar „Amžino įšalo žemėje“. Per pagrindinio apysakos veikėjo paauglio Lino kelionę pėsčiomis iš Sibiro platybių per Maskvą, Minską į Lietuvą Alė Rūta pagarbiai atiduoda duoklę skaudžiausiam lietuvių tautos periodui. Be abejonės, tai nėra tikrasis tremties tekstas, greičiau tai tekstas apie tremtį.

Paskutinėje Alės Rūtos knygoje „Sklėriai“⁶ pristatoma savos genties istorija, apimanti pusantro šimtmečio. Autobiografiniame pasakojime Alė Rūta ilgėliau stabteli prie dviejų motinos brolių gyvenimų: dailininko Kajetono Sklėriaus ir tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkininko Alfonso Sklėriaus, vėliau žuvusio Sibire: „Vieni rašė apie „sodybų tuštėjimo metus“, o aš rašiau „apsakymą“ apie savo motiną Emiliją Sklėriūtę–Nakienę, jos seserį, bro-

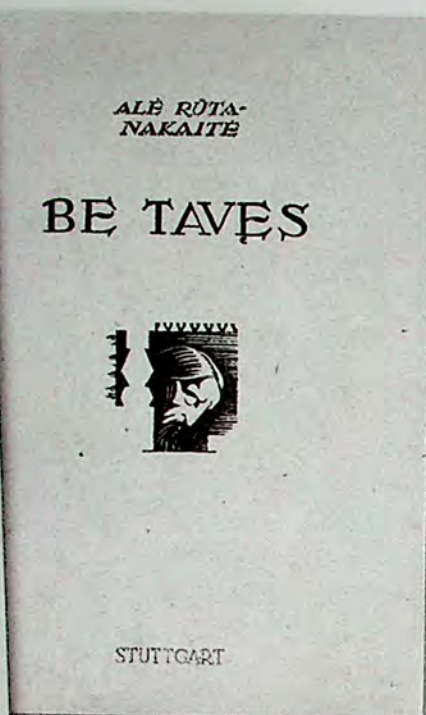
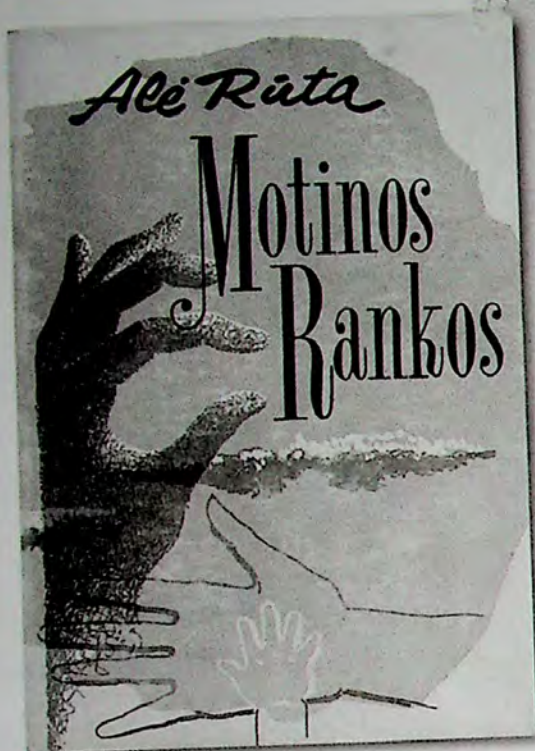
lius ir vaikus; rašiau „vardan tos Lietuvos“. Mano mintyse ir širdy – tik lietuvių tauta, darbšti ir kūrybinga, jos garbinga ir skausminga istorija. Deja! Esame išblaškyti į Rytus ir Vakarų, vieni išplėsti nuo savų sodybų į sibirines taigas, o kiti išstumti į užjūrius... Ir visa – dėl mūsų skirtingų (svetimų!) idėjų... Mūsų duktė Rasa, gimusi svetur, kalbėdavo: „Mamyt, mums sakydavai, kad visi lietuviai geri!“ Gal taip sakydavau iš meilės ir... ilgesio Lietuvai. Ne visi geri ir ne visi blogi... Mumyse kiekviename yra ir gėrio, ir blogio, ir klaidų. Bet visi turėtume būti ir likti **su sava tauta**.“⁷

Moteriškojo pasaulio atvertys Alės Rūtos laiškuose

Epistolinio diskurso tyrinėtojai pabrėžia laiško ryšį su bendruomeniškumu ir kolektyviškumu: laiško negalima atsieti nuo terpės, kurioje jis parašytas, nuo jį rašančiojo, bet ir nuo adresato. Taigi laiškų negalima suvokti tik kaip individualių, autorinės valios pasireiškimo tekstų, nes jie yra ir kolektyvinės atminties, kolektyve cirkuliuojančių reikšmių liudytojai. Laiškai ne tik

praneša apie patirtis, jie jas kuria. Čia galima prisiminti ir moterų raštingumo istorijos bei epistolikos ryšių tyrimus, padedančius suvokti epistolinio teksto *kuriamąją* galią. Anot Viktorijos Daujotytės, laišškai „yra buvę rašančiųjų moterų mokykla; laiškais (vėliausiai nuo XVII a.) visoje Europoje moterys pasirodė kaip rašančios.“⁸ Laiško terpė buvusi viena iš pirmųjų moterims prieinamiausių tekstinės komunikacijos formų.

Čia pateikiami tik Alės Rūtos laišškai Nelei Mazalaitei, kurie dabar saugomi Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Jie rašyti nuo 1954 m., kai Alė Rūta gyveno Santa Monikoje, Kalifornijoje, o Nelė Mazalaitė – Niujorko priemiestyje Bruklina. Abi buvo susitikusios Lietuvių rašytojų tremtinių draugijos suvažiavimuose DP stovyklose Vokietijoje (Tiubingene, Augsburg), tačiau artimesnis bendravimas, matyt, tuo metu neužsimezgė. Pirmieji archyve esantys laišškai taip pat labiau dalykinio pobūdžio: kreipiamasi „Kolege“, pasirašoma „A. Arbačiauskienė“. Vėliau, ypač joms susitikus JAV, kreipiniai kinta, nuo „Jūs“ pereinama prie „Tu“:

„Brangioji, mieloji Nele“, pasirašo „Bučiuoju širdingai – Tavo Alė“ ir pan.

1957 m. kovo 1 d. laiške fiksuojama dar ankstesnė juodviejų pažinties data ir vieta: „Atsimenu, dar skaitydama „Karaliaus ugnis“ ir „Apverstą valtį“ ir „Gintarinių vartų“ legendas, vis galvodavau: iš kur ji turi tokią vaizduotę, kaip neišsemiamą jos širdis ir protas, kaip neperdega ji, nuolat žėruodama tuo begaliniu ilgesiu, kuris globia kiekvieną jos kūrinį? Ir vis trokšdavau pamatyti tą Nelę, tą nuostabią rašytoją. Atsimenu, Kauno universitete, humanitarų koridorių, kažkas man ją parodė. Žiūrėjau išplėtusi akis. Kiek atsimenu, jos veidas, tos Nelės, man pasirodė ir tada lygiai toks, kokį dabar matau tose nuotraukose, kurias man J i P a t i padovanojo...“

Laiškas traktuojamas ir kaip „dovana“, skatinanti atsakymo būtinybę: „Brangioji Nele! Manai, kad aš mokėsiu padėkoti už tokią didelę dovaną? (1957. III. 1), Žinau, kad esi gera ir atleisi už tokią ilgą tylą, todėl nė nepradėsiu teisintis – – Buvo labai mielas ir įdomus laiškas;

buvo mažytis, bet labai brangus laiškėlis, dovana Velykoms. Ačiū, ačiū!“ (1956.IV.27, Birmingham, Mich.).

Kokie svarbiausi skerspūviai ir imperatyvai išryškėja aptariamuose laiškuose? Pirmiausia, išėivijoje susiformavę skirtingi kūrybiniai branduoliai – tradicionalistai ir modernistai. Šiuo atveju ir Alė Rūta, ir Nelė Mazalaitė priklausytų tam pačiam branduoliui, kritikuojamam kito – žemininkų-lankininkų: „Ačiū, mieloji, už ramimą dėl recenzijų „Naujienose“. Kažin, o gal jie turėjo ir tiesos? Įsižeisti? – Ne. Kritika manęs nė viena neįžeidžia. Aš tik, sukaupti visas jėgas, mėginu įžvelgti, kiek yra tenai tiesos – – Ir „Literatūros lankuose“ (nors jais labai domiuosi) teradau visiškai mažai tiesos ten, kur rašė apie Mazalaitę ir poetus patriotus (6-ame numery). Ir dėl to labai liūdna. Aš labai pasigendu lietuviuose objektyvios kritikos, visur ir ypač literatūroj. Aš maniau, kad lankininkams tikrai rūpi literatūrinė tiesa, – apsvyčiau (1956.IV.27.). Čia minimos kritiškos Alės Rūtos premijuoto romano

„Trumpa diena“ ir Nelės Mazalaitės romano „Negestis“ recenzijos.

Kitas svarbus laiškų akcentas – Alė Rūta kaip recenzentė. Beje, pirmieji laišškai Nelei Mazalaitei – pasiteisinimas dėl ne itin pozityvios romano „Saulės takas“ recenzijos (1954): „Turėtumėt pagrindo pykti ant manęs dėl „Saulės tako“ recenzijos. Iš tikrųjų, mano sąžinė nerami. Gal todėl ir rašau čia šiuos žodžius Jums. Recenzijų neįpratusi rašyti. Ir, atrodo, niekada nebersišysiu, nes po šios blogai jaučiuosi. Kun. Prunskus atsiuntė knygą (nors jau buvau turėjusi ir skaičiusi) ir labai prašė parencenzuoti. Nemo-kėjau atsakyti. Nesigailiu pasakiusi ką galvojau, tik gailiuosi pasakiusi beveik tik neigiamybes, o neiškėlusi daugiau teigiamybių, kurių „Saulės takas“ nestigo. Vis tasai skubėjimas. Šiuo laiškeliu nenorėjau „išsiteisinti“ prieš Jus. Jūsų valia galvoti apie mane ką norit, valia ir pykti už mano lėkštą recenziją. Norėjau tik padėkoti Jums už sveikinimą ir, nežinau kodėl, knietėjo prasitarti ir apie neramią sąžinę. Tai tiek. Iš tikrųjų gi esu didelė Jūsų raštų gerbėja ir pakartotina skaitytoja (1955.III.4). Kiti Alės Rūtos laišškai Nelei Mazalaitei išsiskiria ypatinga atida draugės kūrybai: laiškuose išsamiai aptariami N. Mazalaitės romanai (struktūra, siužetas, veikėjų charakteristikos, pavyzdžiui, perskaičius „Pjūties metą“), legendos, apmąstoma siunčiama poezija.

Alės Rūtos laiškuose skleidžiasi ir išėivijoje kūrusių tarpė: LRD premijų aktualijos ir batalijos („Ir kaip nebalsuoti už Savickį, jeigu jo net du tomai ir jeigu jam vis tiek reikės surinkti pinigų paminklui... Arba – už Gustaitį, jeigu jis gana patrauklus asmuo, o dar nėra premijos gavęs?.. 1957. III. 1), LRD vykdomas Aloyzo Barono novelės konkursas, LRD suvažiavimai (Klivlande ir kt.), literatūriniai vakarai Benedikto ir

Gražinos Babrauskų namuose ar pas pranciškonus, bendras darbas su Bernardu Brazdžioniu, tarimasis dėl Juozo Gabės mecenatystės literatūriniams konkursams ir kt.

Dar vienas svarbus aspektas – aukštaitiškumo bruožai, ne kartą akcentuojami Alės Rūtos laiškuose (aukštaitiškumas svarbus ir Alės Rūtos prozoje), kaip opozicija Nelės Mazalaitės žemaitiškumui: „Esu viena iš pačių stačiokiškiausių aukštaičių, nepataisoma ir nepasitaisanti. Jeigu kiek ir taisoma, tai tik meile, bet niekada – botagu“ (1956.IV.27), „Juk nebūčiau aukštaitė, jei neišsiplepėčiau? Apie save (1956.IV.27), Mes, rytų aukštaitiai, šnekūs. Kartais per atviri, per daug pasakom ir tiems, kuriems neverta.“ – (be datos).

Ir pats svarbiausias laiškų klodas – „moterų bendruomenės“, seserijos: „Aš tiek daug gavau, Tave pažinusi! Tiek praturtėjau, atradusi Tavy draugę; daugiau negu draugę, beveik – kaip seserį“ (be datos). Laiškai tampa ne tik įprastu bendravimo aktu, bet ir bandymu iš naujo steigti save: „O aš vis kovoju su rutina, vis skubu, skubu, skubu atlikti pareigas, kurias gyvenimas man užkrovė ir vis svajoju: rašysiu, daugiau rašysiu, kai daugiau patirsiu ir išmoksiu, rašysiu daugiau, kai paaugę vaikai paliks daugiau laisvo laiko (čia Rasutė atėjo ir judina man stalą ir kažko neatsitraukdama prašo...). Bet šiek tiek ir dabar rašau. Kas išeis, ar bus kas pakenčiama, dar pati nežinau“ (1957.III.1).

„Kas mane kankina: per daug dalijuosi. Visur. Visame. Išsidalijau po truputį, o visada svajoju gyventi kam nors v i e n a m. Dabar gi: kasdienybė – svajonės – kūryba; daug prietelių bei draugų, bet vieno, tikro vieno – nėra; pagaliau ir kūryboj: norėčiau atrasti žanrą,

stilių, žodį – Vieną. Vis tebesiblaškau. O jau ir senatvė čia pat. Nors senatvė – mano viltis. Vis dabar svajoju: užaugs vaikai, tada rašysiu. Tada tik rašysiu! O kada jie užaugs? Ar bebūsiu čia, kai jie užaugs?“ (1956.IV.27).

„Labai norėjau ištekėti; ir labai buvau tada laiminga. Labai ilgėjau si šeimos! Ir štai – po 12-os metų: mano dukra Vijolė (11 m.) – greit

darys visas tas pačias kvailystes, kaip darė jos mama; o aš pati – kasdienybės nualinta nuo visokių kvailysčių bei vargų gal kiek ir pasimokiusi, bet rimtam darbui dabar – tiek mažai laiko! Dar vienas – sūnus Arimantas (5 m.) ir dar viena dukrytė – Rasutė (1 m.), – tie du – mano didžiausias

vargelis. Ir negalėčiau pasakyti, kad nesu laiminga su jais visais – – – Bet – o, Nele, žinau, suprasi! Tik galiu atsidūsėti – O!“ (1956.IV.27)

Seserystės, partnerystės tema, nors ir nemažai eksploatuota literatūroje ir tokia svarbi epistolikoje, čia tampa būdu atverti sudėtingą vidinio moters blaškymosi, dalijimosi, skaldymosi plotmę. Laiškų rašymą pertraukinėja buitį: aplink stalą bėgiojantys maži vaikai, kepamas kugelis („Daug bulvių tarkavau...“). Taigi tą visur matomą Alės Rūtos viešąją gyvenimo liniją (rašytoja, vertėja, mokytoja, spaudos apžvalgininkė, LRD valdybos sekretorė) papildo asmeninė moters–mamos–žmonos–draugės istorija. Abi šias istorijas jungia pareiga – visuomeniniai įsipareigojimai ir pareiga šeimai. Tuomet laiškai draugei(–ėms) tampa to susitvenkusio ilgesio realizacija ieškant savęs, bandant surasti ir apibrėžti „savojo kambario“ erdvę. Tradicinė „rašytojo ikonografija turi savo atributus – rašomąjį stalą, knygas, kartais stalinę lempą, rašiklį ar plunksną“ (V. Daujotytė). Moterų laiškai ne tik praplečia, bet ir kvestionuoja šį stereotipinį vaizdavimą – puodais, skutamomis bulvėmis, svajojant apie privačią erdvę, skirtą tik sau ir savo rašymui. Rašymui apie tėviškę, praeities Lietuvą. Rašymui iš ilgesio.

Paaiškinimai

¹ Kuizininė Dalia. *Lietuvių literatūrinis gyvenimas Vakarų Europoje 1945–1950 metais*. – Kaunas: Versus Aureus, 2003, p. 88–89.

² Ten pat, p. 86.

³ Rūta Alė. *Priesaika*. – Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1962.

⁴ Rūta Alė. *Motinos rankos*. – Vilnius: Vaga, 1992.

⁵ Rūta Alė *Žemės šauksmas*. – Oakville: Knygos mylėtojų draugija Kanadoje, 1966.

⁶ Rūta Alė *Sklėriai: iliustruoti prisiminimai*. – Kaunas: Naujasis lankas, 2010.

⁷ Ten pat, p. 190.

⁸ Viktorija Daujotytė. *Parašyta moterų*. – Vilnius: Alma littera, 2004, p. 21–30.

Tarp ilgesio ir tėviškės

Dr. VIRGINIJA BABONAITĖ-PAPLAUSKIENĖ

Maironio lietuvių literatūros muziejaus Išėivių literatūros sk. vedėja

Išėivijos rašytojos, mokytojos, visuomenės ir kultūros veikėjos Elenos Viktorijos Nakaitės-Arbienės (1915–2011) šimtųjų gimimo metinių minėjimai vyko Lietuvoje ir Amerikoje. Lapkričio 8 d. Los Andžele, Bernardo Brazdžionio kiemelyje, atidengta atminimo lentelė, Šv. Kazimiero parapijoje įvyko iškilmingas minėjimas.

Daugiau kaip dvidešimt metų bendrauta su šia ypatinga moterimi kūrėja, jos vertingas kultūrinis ir literatūrinis palikimas atrado namus Maironio lietuvių literatūros muziejuje (toliau MLLM) Kaune. Pasitelkus iš pačios rašytojos gautą, o vėliau iš jos dukros dailininkės Rasos Arbaitės-Chamberlain atsiųstą archyvinę medžiagą (dokumentus, nuotraukas, rankraščius, dienoraščius, laiškus, knygas, spaudinius, meno kūrinius, memorialinius daiktus), MLLM buvo surengta paroda „Meilė gyvenimui ir žmogui – nugali viską“. Elenos Nakaitės-Arbienės gyvenimas driekėsi iš Rusijos – Sankt Peterburgo, kuriame gimė – į Rudžių kaimą, vėliau gyventa Kaune, Klaipėdoje ir Vilniuje. 1944 m. nuo antrosios sovietų okupacijos kartu su vyru Edmundu pasitraukė į Vakarus,

Rašytoja Alė Rūta. Nuotr. iš Vijolės Arbas asm. albumo

o 1948 m. – į Ameriką, pas tėvo gimines. Gyveno Detroite, vėliau persikėlė į Kaliforniją ir apsigyveno Santa Monikoje. Šioje ramybės oazėje prasidėjo dviejų kūrybingų žmonių visavertis gyvenimas. Edmundas įsitvirtino architektūros pasaulyje. Alė Rūta dirbo Holivude, rašė filmų vertinimus, dirbo žurnalistinį darbą, mokytojavo lituanistinėje gimnazijoje, augino tris atžalas. Išmintingai ir sumaniai suderindavo motinos, žmonos, mokytojos, Lietuvių rašytojos draugijos sekretorės, žurnalistės

darbą su kūrybiniu pasaulimu. Los Andželo lietuvių bendruomenė buvo viena iš veikliausių Amerikoje. Alė Rūta dalyvavo Dailiųjų menų klube, rengė įdomius literatūros vakarus, koncertus, meno parodas, skaitė paskaitas. Lietuvių fronto bičiulių organizacija pradėjo rengti literatūros vakarus ir kvietėsi rašytojus ne tik iš Amerikos, bet ir iš Australijos, Vokietijos, Kanados, o vėliau ir iš Lietuvos. Alė Rūta kaip ir B. Brazdžionis oficialiai nepriklausė šiai organizacijai, bet buvo nuolatiniai tokių renginių dalyviai. Visi svečiai, atvykę į Los Andželą, viešėdavo Elenos ir Edmundo Arbų svetingoje šeimoje. Kertiniu jos gyvenimo akmeniu tapo

meilė. Viename savo dienoraštyje rašė: „Kas gali būti gražesnio, kaip mylėti savo Tėvynę, dirbti jos gerovei, jos laimei. Aš noriu mylėti Kristų ir Tėvynę! Noriu gyventi pirmiausia dėl Amžinos Tėvynės, dėl Kristaus, o dėl Jo meilės noriu mylėti savo Tėvynę ir visus, ir viską. Aš noriu tik meilę gyventi!“ (1936.III.27) Ypatinga meilė buvo literatūrai, rašytam žodžiui.

Alė Rūta iš kitų kūrėjų išsiskyrė ne tik veikalų gausa, bet ir temų svarba, ieškojo naujų formų, sodrių

išraiškos žodžių. Kūrybinis derlius gausus – per trys dešimtys knygų: poezija, apysakos, novelės, romanai. Knygos buvo spausdinamos Vokietijoje, Kanadoje, Londone, Amerikoje, Lietuvoje. Pagal jos sukurtas eiles dainos skamba ir dabar, o veikalai vaikams buvo vaidinami lituanistinėse mokyklose. Alės Rūtos kūryba vertinama įvairiai: dažniausiai autorė buvo „barama už skubotumą, kūrinio neišbaigtumą“ (J. Girnius), tačiau tas pats kritikas, vertindamas romaną „Trumpa diena“, pripažįsta rašytojos „talento autentiškumą“. Romane itin jautriai ir poetiškai vaizduojama gamta, rytų aukštaičių gyvenimas, detalai aprašomi ūkio darbai. Itin vaizdingi ir tikroviški atilaidų, gegužinių, laidotuvių aprašymai. Alė Rūta norėjo surinkti ir jai brangius papročius, senas tradicijas ir kaip gražiausias gėles supinti į vainiką. Sodriu jausmingumu tekstą nuspalvina lietuviškos dainos, giesmės, dialogai rašomi aukštaitiška tarmine kalba.

Reiklus kritikas žemininkas H. Nagys rašė: „Trumpa diena“ yra kitoks kūrinys, Alės Rūtos raštuose neabejotinai pats įdomiausias ir stipriausias. Ir šiandien, perskaitę knygą, galime šią nuomonę patvirtinti. <...> Šiuo romanu Alė Rūta užėmė mūsų moterų beletristų tarpe aiškiai pirmaujančią vietą. <...> Joje vaizduojamas rupus, paprastas gyvenimas, šiurkštus kaip ūkininko lininiai aprėdai, kietas kaip artojo plaštaka, bet kartu ir gaivališkai skaidrus kaip vasaros rytmečiai ir sklindinas aistringo kraujo budimo kaip pirmoji pavasario naktis“ (*Literatūros lankai*, 1955, Nr. 6)

Rašytoja buvo svariai įvertinta ir pelnė ne vieną premiją. Nepriklausomoje Lietuvoje už vaidinimus, parašytus vaikams, apdovanota žurnalo „Žiburėlis“ premija. Amerikoje jos romanai „Pirmieji svetur“ gavo dienraščio „Draugas“ literatūri-

Alės Rūtos kelionė laivu paliekant Lietuvą. Nuotr. iš Vjолės Arbas asm. albumo

nę premiją; romanai „Kelias į kairę“ – „Dirvos“ literatūrinė premija; už romaną „Mėlyno karvelėlio šviesa“ paskirta „Šaulių sąjungos“ Niujorko premija; už knygą „Margo rašto keliu“ paskirta laikraščio „Darbininkas“ premija. Lietuvoje išleido savo draugams mokytojams skirtą knygą „Vargingos tėvynės vaikai“, pelnusių Lietuvos rašytojų draugijos premiją. Išleido ir keletą poezijos knygų. Lietuvoje išleista rinktinė „Taip ir praeina sekmadienis“, kurią apipavidalino dukra Rasa Arbaitė-Chamberlain. Pati kūrė teigė: „Lietuvoje išleisti 3 romanai Aukštupių serijoje. „Motinos rankos“, „Trumpa diena“, „Kelias į kairę“ (1992 m.) Tai ir bus reikšmingiausios mano knygos, net ir kritikų mažiausiai griebtos.“

Kūrybinio audinio ženklai

Daugeliui skaitytojų smalsu sužinoti, kodėl kūrėja pasirinko vieną švelniausių ir trapiausių slapyvardžių lietuvių literatūroje –

Elenos Nakaitės ir Edmundo Arbačiausko vestuvės. Nuotr. iš Vjолės Arbas asm. albumo

Alė Rūta. XIX a. pab. – XX a. pr. Lietuvos literatūros istorijoje iškilo moterys kūrėjos, pasirašinęsios slapyvardžiais: Žemaitė, Lazdynų Pelėda, Bitė, Šatrijos Ragana. E. Nakaitę žavėjo ne tik Šatrijos Raganos kūrybos romantiškumas, bet ir asmenybės paslaptįngumas.

Vilniaus universitete pas profesorių Vincą Mykolaitį-Putiną ji parašė ir apgynė diplominį darbą „Žmogus Pečkauskaitės kūryboje“. Tai buvo jos antrasis aukštojo mokslo diplomas. E. Nakaitė pirmuosius kūrinius parašė Rokiškio gimnazijoje, vėliau rašė ir skelbė „Ateityje“, „Mokslo dienose“, „Naujojoje Romuvoje“ ir „Naujojoje Vaidilutėje“. Kūrybą pasirašinėjo įvairiai, tačiau labiausiai patiko Alė Rūta.

Kaip formavosi ir keitėsi Alės Rūtos kūrybinis talentas, kas turėjo įtakos, iš kur ji sėmėsi įkvėpimo? Atsakymus galima rasti rašytojos dienoraščiuose, laiškuose, atsiminimuose. Dienoraščius ji rašė nuo 1935 m. iki pat mirties. Suvokdama epistolikos vertę literatūros istorijai, pati rašytoja kaupė ir kruopščiai saugojo ne tik gaunamus, bet ir savo pačios rašytų laiškų juodraščius bei kopijas. Dienoraščiuose ir laiškuose Alė Rūta atskleidė visą savo esybę. Jos biografiniai tekstai – tarsi romanas, legenda, atspindinti skausmingiausius mūsų tautos istorijos puslapius, dramatišką visos lietuvių tautos likimą. Šiuose tekstuose ryškėja jos asmeniniai išgyvenimai, skaudžios netektys, kūrybinės kančios. Atveriami jos estetiniai ir etiniai žiūros taškai, išryškinamos vertybinės nuostatos.

Rašiau iš širdies...

Praskleiskime brangias archyvalijas ir žvilgtelkime į tai, kas iki šiol buvo mažai arba visai nežinoma apie Alės Rūtos kūrybinį kelią. Pirmi tvirti žingsniai jau žengti Rokiškio gimnazijoje: išsisakė eilėraščiais, skelbė juos laikraštelyje, o vėliau studentų žurnale. „Džiaugiuos, vaikiškai džiaugiuos! Net juokas pačiai iš savęs. Šokinėjau, juokiais, meldžiaus... Kiek laimės, kai gali savo sielos dalelę tarp žmonių paskleist. „Studentų dienose“ radau savo eilėraščių. Gavau ir iš „Vaikų

vado“ Redaktoriaus laišką. Prašo bendradarbiauti jų laikraštyje. Kur siu. Rašysiu. Skleisiu mintis, kokias tik turiu gražiausias ir, kiek pajėgsiu, gražiausiai. Tik ar sugebėsiu?“ – rašė 1938.X.19 dienoraštyje. Atėjo ir pirmas viešas pripažinimas: už vaidinimą vaikams, „Žiogas ir skruzdės“ (1942) buvo apdovanota žurnalo „Žiburėlis“ premija. Kompozitorius Viktoras Kuprevičius sukūrė jos

Alė Rūta skaito savo kūrybą Kalifornijoje, 1983 m. Nuotr. Iš Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvo

kūriniui muziką ir Kauno Jaunimo teatras pastatė pirmąjį muzikinį vaidinimą vaikams.

Kas darė įtaką Alės Rūtos kūrybai? „Labai mėgau skaityti – prancūzų, vokiečių kalbomis. Mėgau liaudies muziką, tautinius šokius. Mėgau skaityti poeziją. Kas atliepė mano kūryboje – nežinau. Norėčiau parafrazuoti Justino Marcinkevičiaus „Lopšinę Gimtinei ir Motinai“, drįstu taip pasakyti apie savo kūrybą: kūryba nostalgikiška gyvenimo pasaka, visad žvilgsniu į savą gimtinę – tautą.

Ir kūriau tą „Pasaką“ – įvairia forma net skirtingais stiliais. Esu dėkinga savo Vyriui ir vaikams, kad galėjome kurti ir bendrą lietuvišką gyvenimo pasaką,“ – rašė Alė Rūta.

Gyvenant ir dirbant svetur, sunku buvo rasti laisvo laiko kūrybai. Rašytoja teigė: „Mano kūrybos procesas – vis paskubomis, spontaniškai, rašant beveik iki išsekimo. Esu „atliekamo laiko“ rašytoja. Kiekvienos knygos idėja gimdavo mąstant apie Tėvynę, jos ilgentis, knygos „veikėjai“ atsirasdavo – bent vienas, du iš buvusių pergyvenimų, o kiti susiformavo vaizduotėje... Visą siužetą kurdavau mintyse, tarpais kiek pakeisdama, su veikėjais pasiginčydama“. Kai jau ir fabula išsirutuliuodavo (mintyse), tada tarytum iščiose išaugintas, išnešiotas vaisius jau gimdavo, turėjo gimi – kūdikis knyga. Tada sėsdavau rašyti. Ką reiškia „sėsdavau“? Juk laiko atsirasdavo vos valanda per parą, geriausiu atveju – dvi valandos. Tai gi, kad neišsidraikytų mintys, kad ir „veikėjai“ neiškriktų, kartais ant didesnio lapo pasižymėdavau planą, veikėjų vardus, bruožus, jų charakterius. Gal to išmokau ar įpratau iš vyro architekto. Ir aš pasidarydavau lyg „preliminarinį romano planą“. Nebuvo su kuo pasitarti, nebuvo ko paklausti. Turėjau ir artimų draugų – tai mano laimė. N. Mazalaitė, J. Švabaitė, J. Jankus, J. Gliuda, J. Tininis, Bern. Brazdžionis ir kt.“

Alės Rūtos temų diapazonas platus: kūrė istorine tematika, rašė lietuviybės išsaugojimo, jaunosios kartos, brendusios svetur, temomis. Jos romanų, novelių ir apysakų personažai – studentai, mokytojai, menininkai. Autorei rūpi psichologiniai dalykai, šeimos problemos. Aprašė meno, mokytojų, paprastų ūkininkų gyvenimus. Jos herojus – žmogus kasdienybėje ir kasdieniškas žmogus, į kurį žvelgiama menininko akimis ir išryškinama tai, kas bran-

Alės Rūtos knygos „Kelias į kairę“ pristatymas, 1962 m. Sveikina rašytojas Juozas Tininis. Nuotr. iš Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvo

gu, artima ir sava. Esminė tema, kuri kartojasi daugelyje kūrinių – meilė tėvynei. Ta prasme paminėtinas penkių dalių ciklas „Didžioji meilė“: „Žvaigždė viršum girios“, „Į saulėtekį“, „Motinos rankos“, „Broliai“, „Priesaika“. Kaip ji pati teigė: „Tai mano fantazijos vaisiai“. Šiame cikle aprašomas valstybės sudarymas, Nepriklausomybės laikotarpis, sovietinės okupacijos pradžia.

Apysaka „Žemės šauksmas“ supinta iš skaudžių Sibiro tremtinių gyvenimo. Alė patikslina, kad siužetą pasiūlė vienas vyras iš Kanados, kurią pats ir finansavo. Tai buvo vienintelė užsakyta knyga. „Yra buvę ir daugiau skaudžių momentų gyvenime ir juos mėginau įprasminti kūryboje. Mano viena geriausia gimnazijos laikų draugė Bronė buvo išvežta su pirmais tremtiniais į Sibirą. Mano krikštaitėvis Alfonsas Sklėrius – Sibiro kankinys, vyro sesuo Oliukė, daugelis mano giminių, kolegų, net mano mokinių perėjo kalėjimus, Sibirus – kančių kančias. Daug ką bandžiau įprasminti kūryboje. Rašiau iš širdies – kaip dovaną Lietuvai.“ Artimos rašytojos draugės jos kūrybą vertino palankiai. Rašytoja K. Pažėraitė rašė: „Tavo knygą rijau, kol prarijau apie 2 val. nakties. Dabar jau skaitysiu antrą kartą ramiai. Ir anas Tavo knygas po kelis kartus perskaičiau. Na, ir iš kur tu semi tas originalias kūrybos versmes? Kaip gerai, kad pradėjai rašyti istoriškus romanus. Tai Tavo žanras. Tęsk toliau. Ir kokia milžiniška pažanga, ir stilius lakoniškesnis. O kokie gražūs gamtos aprašymai! Tikra meistrė. <...> Jei Tu nori išgirsti, ką apie Tave kalba kitos kolegės, tai štai: „Šiandien baigiau skaityti Alės Rūtos „Prie-

Alės Rūtos knygos „Kelias į kairę“ pristatymas Kalifornijoje, 1962 m. Nuotr. iš Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvo

saiką“. Labai įdomu, aš mėgstu istoriškus. Ir tas premijuotas „Dirvoje“, kur eina, labai geras. Ji dabar mūsų primadona. Taip lengvai rašo, ir stilius žodingas, jautrus. Ji turi dabar kasmet po romaną parašyti tokį talentą turėdama. Aš tokia feministė, man gabi moteris – tai asmenišką džiaugsmas.“ Tai Orintaitės žodžiai. <...> Tu savo kūriniuose keli žmogų aukštyn, skaitytojas jaučia dvasinį pakilimą skaitydamas“ (1962.01.22).

Kita svarbi rašytojos tema buvo išstumtųjų į Vakarus dalia. Šia tema sukūrė trilogiją „Išstumtųjų dalia“ („Pirmieji svetur“; „Daigynas“, „Skamba tolumoj“), kurioje aprašo lietuvių išeivių kasdienybę, tėvų ir vaikų psichologinius konfliktus. Jai rūpėjo pavaizduoti, kaip pirmieji lietuviai pasiekė Amerikos krantus, kaip kūrėsi ir dirbo „išstumti“ sovietų okupacijos lietuviai. Romane „Pirmieji svetur“ pasakojama apie pirmuosius ateivius į JAV.

Savo namuose, 1984 m. Nuotr. iš Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvo

B. Brazdžionis teigė, kad knygoje pavaizduotas ir jo tėvo likimas. „Daigynas“ – apie Antrojo pasaulinio karo išėivių gyvenimą. „Skambatolumoj“ – apie antrosios kartos ateivių vaikus, jų gyvenimą, suamerikonėjimą. Autorė teigė, kad trilogiją kūrė 14 metų. „Mėginau apytikriai nušviesti išėjusių iš Lietuvos, arba išstumtųjų iš tėvynės, psichologinę erdvę svetur, kietą gyvenimą, ypač pradžioje.“ Alė Rūta rašė: „Jutau, kad nesu čia tremtinė nei išėivė, bet brutalia jėga išblokšta, netekus savosios dalies ir galimybės savo kūrybos ir savo tikslų išpildymui. Ir gimė sąmonėje trilogija paantrašte „Išstumtųjų dalia“. Išėiviai daugiausia dvasiniai tremtiniai, per visą šimtmetį neužmiršo savo gimtinės, jos ilgėjosi ne vien todėl, kad ten praėjo vaikystė ir graži jaunystė, bet kad pati Lietuvos žemė tartum šventa, nes ten ilsisi prosenelių kaulai, tenai tautos istorija, papročiai, kultūra tęsiama kovotojų už laisvę kančiomis, tremiamų į Sibirą ašaromis.“

Biografinėse apybraižose ji aprašė ir savo draugus menininkus: solistę Vincę Jonuškaitę-Zaunienę knygoje „Mėlyno karvelėlio šviesa“; dailininką Engelbertą Staneiką – „Prisikėli-

me“; Bernardą Brazdžionį – „Margu rašto keliu“. Šios drobės suaustos iš konkrečių faktų bei rašytojos stebėjimų ir spėliojimų apie menininkų kūrybinį gyvenimą. Rašytoja Jurga Ivanauskaitė, dėkodama Alei Rūtai už knygas, rašė: „Mane labai sujaudino toks malonus siurprizas – Jūsų knyga „Margu rašto keliu“. Perskaičiau, tiesiog ryte prarijau ją su didžiausiu malonumu.“

Alė Rūta ypatingą dėmesį skyrė Lietuvos šviesuliams – mokytojams, arba kaip ji vadino „kaimo liktaranom“. Pati E. Nakaitė-Arbienė, charizmatinė asmenybė, buvo dosniai apdovanota mokytojos ir rašytojos pašaukimais. Alės Rūtos auklėtiniai buvo rašytoja Vytautė Žilinskaitė, fotografas, knygų leidėjas Algimantas Kezys. „Turėti mokinius yra brangenybė. Ir kai jie tave senatvėje prisimena – yra tikra laimė.“ Žmonėms, nešusiems šviesą, branginiams ir skleidusiems lietuvišką žodį ir yra skirtas jos romanas „Vargingos tėvynės vaikai“. Šis romanas laikomas autobiografiniu.

Nuo pirmos iki paskutinės knygos Alei Rūtai rūpėjo šeimos, genties problemos. Ji tikėjo, kad tik šeimoje ir per šeimą ateina laimė į

žmonių gyvenimus. Šeimoje skleidžiasi gėrio ir grožio žiedai. Tik kaip apsaugoti ją nuo gyvenimo chaoso. Jos kūrinuose iškyla jautrus, realistinis motinos paveikslas. Tik per lietuvės motinos rankas ir širdį į pasaulį ateina taika, ramybė ir meilė. Dar daugiau autobiografinių detalių randame knygoje „Skleriai“, kuri dedikuota: „Emilijai Skleriuitei-Nakienei ir jos broliams Kajetonui bei Alfonsui.“ Per šios šeimos tragediją atsiskleidžia ir daugelio Lietuvos sūnų bei dukterų tragiški likimai.

Knygos puslapiuose realistiškai pavaizduotas žymios genties likimas: rusų ir vokiečių okupacijos, negailestingi trėmimai, priverstinis intelektualų „išstūmimas“ į Vakarus. „Tačiau tikras dalykas, kad plati Sklerių gentis ir giminė, likimo išsklaidyta po visą pasaulį, sutelpa vienoj mažoj širdy – manoj...“ Knygoje rašytoja atskleidžia kai kurių giminaičių pataikūniškumą ir kolaboravimą su sovietais. Pirmą kartą grožinėje literatūroje prabylama „žemės godumo tema“. Atgavus nepriklausomybę, ir Lietuvoje, ir išėivijoje atsirado daugybė pretendentų į žemės savininkus, ko gero, tiek ir žemės Lietuvoje nėra... Rašydama šią knygą, Alė Rūta siekė įamžinti Sklerių vardą, pastatyti paminklą išsakydama slaptą svajonę: „kad ateity grįžtų taika, ramybė, teisingumas, kad visi, ypač giminės, užmirštų pažiūrų skirtumus, dirbtų savai tautai, kurtų ir puoštų savo Tėvynę Lietuvą. Kas tą sėlių-aukštaičių žemelę bepurentų, o Sklerių sodyboje, kad atsirastų muziejus su dailininkų Kajetono ir Sibiro kankinio Alfonso kūryba, su kitų Sklerių giminės darbais – iki pat proanūkių. Tai būtų ir istorinio Sklerių KIEMO ĮAMŽINIMAS IR DOVANA LIETUVAI“. Leiskime šiai gražiai svajonei išsipildyti...

Būtina paminėti knygą „Tarp ilgesio ir vilties“, kurioje 1979 m. kelionės po Lietuvą skaudūs įspū-

džiai. Apysakų rinkiniuose „Likimo keliu“, „Po angelo sparnais“, „Laiškas jaunystei“ išlietos mūsų, pasiilgusių Lietuvos, priverstinių išeivių godos, vargai, svajonės. „Mūsų čia, užjūryje, likimas, nėra vien smilkstantys dūmai svetimose plotuose, nėra džiūstanti šaka. Mes ir čia gyvename su tauta – bendrais vargais, netektimis, gėrio ilgesiu. Mes nuolat stengiamės neatitrūkti nuo gimtinės, nuo tautos.“

Nauja diena prasidės...

XX a. antrosios pusės „silpnosios lyties“ žvilgsnis į jas supantį pasaulį darėsi originalesnis ir iškalbingesnis. Alės Rūtos kūryboje į pirmą vietą iškyla moters likimas, jos egzistencinė drama ir aistringas gyvenimo džiaugsmas, įveikiantis ir skausmą, ir mirtį. Alė Rūta rašė pagal savo temperamentą – jai rūpėjo meniškas detalių aprašymas. Visame kame ieško sielos bei dvasinės prasmės, tačiau gyvenimo brutalumas sugrąžina į realybę. Alė Rūta, gyvendama ir kurdama svetimoje kultūroje, svetimoje aplinkoje, praturtino lietuvių literatūrą ne vien temomis, bet ir išplėtė intuityvių jausenų gelmę, skatino jautrumą pasauliui, formavo ir ugdė subtilesnį žvilgsnį į daikto tikrovę, atrado gyvenimo grožį kasdienybės pilkumoje. „Visų mano knygų alfa ir omega – nostalgija. Gimtinė. Kaimas, kur užaugau. Rytų Aukštaitijos kaimas, kuriame žmonės gal ir buvo skurdūs, bet dažniausiai sveiki siela. Kur tikėjimas, darbo meilė, šventės ir savi papročiai gaivino, guodė ir mus į gyvenimą vedė tiesiu keliu...“ – rašė autorė.

Alės Rūtos kūryboje pasaulis priartinamas per lytėjimą, prigludimą prie amžinos gyvybės paslapties. Kūryboje ji išsikalba, išsilieja savitu balsu, mato ir piešia aplinką ypatinga estetinė rega. Išsikalbėjimui, išsiliejimui, išsidainavimui pasitelkia legendas, mitus, lietuviškus papro-

Alės Rūtos viešnage Rokiškio viešojoje bibliotekoje, 1992 m. Nuotr. Iš Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvo

čius ir liaudies dainas. Poetizuotai ir subtiliai piešia gamtą. Per gamtą kalba žolė, krūmas, medis – tai, kas gležna, trapu. Autorė mąsto apie amžinus būties klausimus, daug dėmesio skiria kalbai, sakinio išraiškingumui. Estetika susieta su etika, su dorovės problema, gilus krikščioniškas tikėjimas yra kiekvieno kūrinio pagrindas. Jos išmintinga kūryba nepamokslaujanti, o tik tyliai ir ramiai teigianti savo tiesą. Autorė ieškojo naujų formų, rašė moderniu stiliumi.

„Mėginu sugrįžti mintimis, kūriniais, rašiniiais. Nors dvasinė prasmenė nebuvau iš Lietuvos pasitraukusi. Juk mes čia gyvenom dvilypį gyvenimą – dėl duonos ir išlikimo ir antrą – svarbiausią ir esminį – kūrybinį, kuris buvo su Lietuva, su lietuviais, su mūsų tautos kultūra, jos rūpesčiais. Gal daug ir nenuveikiau...“

Pabaigai norėčiau pacituoti ištrauką iš beletristikos knygos „Laiškas jaunystei“: „Atsimenu, drauge vaikščiojom prie putojančio vandens. Ir mūsų pėdos drėgnam smėly būdavo raiškios ir linksmos. Tu jas irgi

meni laiške, kai sakai: Tavo vienišos pėdos dabar tartum dainuoja, tartum apverkia praeitį... Anais laikais spėliojom, kokias pėdas įspausim ne drėgnam smėly, o tėvynės kultūrinėse dirvose. O tikėjom jų gilumu, o tikėjom jų reikšme! – Kaip neatspėjom! Nunešė Tave žiaurus likimo glėbys į Sibiro taigas; mane staigios bangos nuplukdė už vandenynų. Tu jau grįžai, nors paliegi, o aš gal niekada negrįšiu. Sakai, pažiūrėjus į Baltijos skęstančią saulę, galvoji: kur prasideda nauja diena, – gal pas tave? – Pas mane, Brangioji, baigiasi diena! Baigiasi mano t a u t o s diena. Pas Tave ji prasideda! Tik per Tave atžengia naujos kartos, – savo kraštą mylėti ir save lietuviškai išreikšti. Per Tave lietuviu dvasia tvirta, nors ir plakama svetimųjų botagu. Saulė ten leisis ir nusileis, o vis tiek už Tavo pėdų – nauja diena prasidės. Tavo ir tyliųjų kitų prakaito bei kraujo kiekviename lašely, kiekviename žody ateityje žydės gražesni žiedai.“

Alės Rūtos kūryba viltingai nušviečia auštančią naują gyvenimo dieną.

Bloga ta Mama Alė Rūta

Pirmagimės dukros
Vijolės Arbas
pasipasakoјimas apie Alę Rūtą

Lapkričio 3 d. kalbėjau su mama (tai buvo 1995 m.) – tada mes švenčiam jos gimtadienį. Žinoma, jinaі gimusi Petrapily, kur galiojo caro kalendorius ir, anot kultūros „specialistų“ reiškę, kad 15-tą. Bet jos Lietuvos pase užrašyta lapkričio 3-čią, jos dokumentuose taip rašoma ir mes visada tą dieną švenčiam. Tais metais, kai ruošėmės švęsti jos 80 metų jubiliejų, jai pasakiau: „Mama, ir man reikės pakalbėti apie tave.“

Reikia paaiškinti, tiems kurie nelabai žino: Alė Rūta pasitraukė į Vakarus 1948 m., bėgdama su vyru Edmundu nuo Antrojo pasaulinio karo negandų. O aš, jos pirmagimė duktė, atsikrausčiau į Lietuvą 1990 m. kartu su nepriklausomybe ir gyvenu iki šiol. Alė Rūta buvo tikrai Lietuvos rašytoja, taip ji ir taikė savo kūrybą: gelbėti Lietuvą, išlaikyti lietuvišką kultūrą ir katalikybę, mylėti Lietuvos žmonės. Todėl minėjimai apie jos kūrybą tapo itin reikšmingi po nepriklausomybės. Lietuvoje ji lankėsi 1998 m., ir tuomet jos jubiliejinis minėjimas buvo pa-

Su dukra Vijole. Nuotr. iš Vijolės Arbas asm. albumo

kartotas jai gyvai. Pats minėjimas, kurį rengė Daina Kazlauskienė, kuriame dalyvavau ir aš, prasidėjo gerokai anksčiau. Aš ir kalbu apie tą ankstesnį laikotarpį, kai su Alė Rūta dažniau kalbėjau telefonu (o dabar tikrai malda).

Ji man sakė: „Nebūk kaip visi lietuviai, nekalbėk per ilgai.“ „Kaipgi–

sakau. – Aš gi tave pažįstu visą gyvenimą, kaip man ilgai nekalbėti. Kalbėsiu labai ilgai.“ Be to, aš ta neklaūžada duktė ir man nedera būti per daug paklusniai.

Ji dar pasakė: „Būtinai papasakok, kokia aš buvau bloga motina, visą laiką rašiau ir į vaikus nekreipiau dėmesio.“ Aha. Tai geras patarimas. Reikia nors kartą jos paklausti.

O šiandieną (kaip ir tuomet) Lietuvoje labai nepriimtina kalbėti apie motinos meilę ar tėvynės ilgesį. Šios temos visiems įgriusios, įkyrėjusios.

Rašytojas R. Keturakis kartą mamą kaip rašytoją pavadino „gerumo sesuo“. Bet aš negaliu taip nerealiai kalbėti – juk kiekvienas žmogus turi ir blogio. Kiti gali kalbėti apie Alės Rūtos gerumą, o aš kalbėsiu apie jos kaip motinos blogumą.

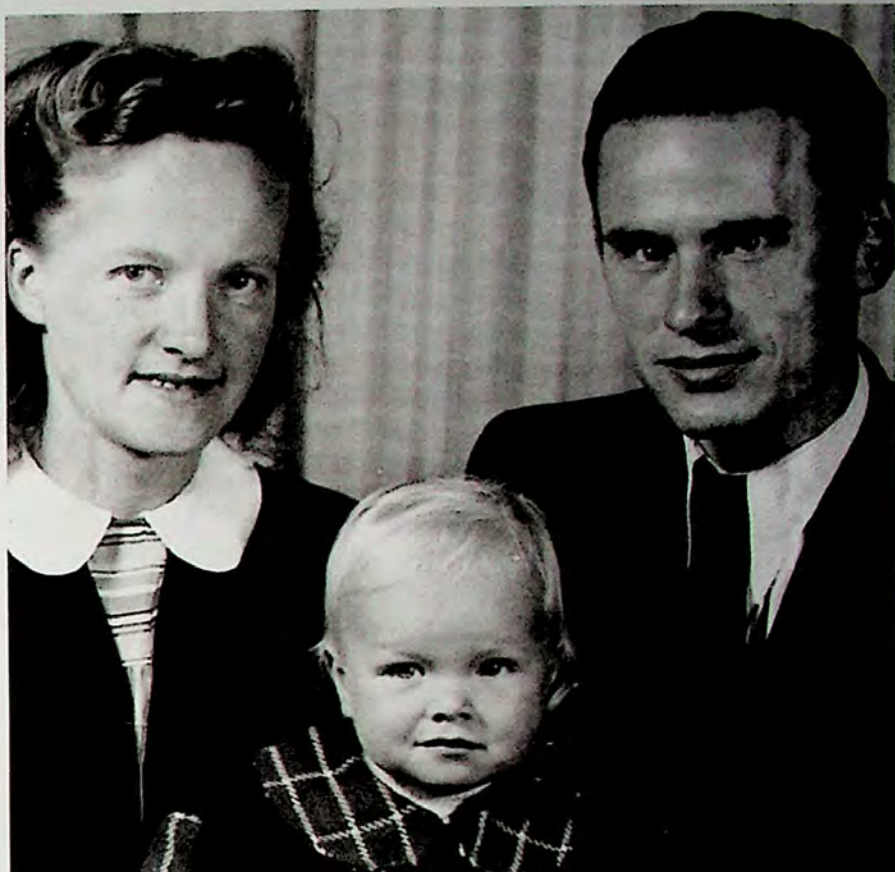
Jūs neįsivaizduojate, kokia ji buvo bloga, kai mes augom. Kokią prievartą naudodavo. Pirma – visas blogis prasidėdavo nuo **šeštadienišės mokyklos**. Mes, vaikai, visą savaitę eidavom į valstybės privalomą mokyklą. To neužteko. Mus papil-

domai dar tempdavo anksti rytą – šeštadienį – mokyti lietuvių kalbos, literatūros, istorijos, geografijos – visų tų mums visiškai nereikalingų mokslų. Čia mudu su broliu gerai sutardavom – mums daug svarbiau žiūrėti šeštadienio ryto animacinius filmus, negu vaikščioti į mums nereikalingą mokyklą.

Bet to dar negana: ji pati eidavo į **šeštadieninę mokyklą dėstyti**. Argi vaikams tai naudinga? Tai tikras šnipinėjimas. Kalbėdavo su mūsų mokytojais, sužinodavo, kada nepasiruošę pamokoms, kada išdykavom, kada vėlavom. Nebuvo kur dingti – reikėdavo sėdėti ir mokyti.

Ir dar baudavo. Šeštadienį ir sekmadienį buvo galima **kalbėti tiktai lietuviškai**. Užtikdavo kur nors šeštadieninės mokyklos kieme kalbant angliškai su draugais – ir bauda. Dažniausiai sumažindavo leidžiamų televizijos programų žiūrėjimą. Ir dar kas dieną tikrindavo – kiek valandų žiūrėjai televizorių. Ant lapelio skaičiuodavo, kiek programų, kiek laiko praleista prie ekrano. Buvo labai sunku ją apgauti. Mūsų draugai, kaimynai visas programas žinojo ir žiūrėjo, o mes, Alės Rūtos vaikai, tapom atsilikę. Mums tos lietuvių kalbos nereikėjo. Norint būti populiariems, labiau reikėjo žinoti tų dienų populiariausias laidas.

Poilsio vaikams neduodavo. Neužtekdavo visą savaitę mus tampyti, bet dar ir sekmadieniais mus kankindavo. Vėl kelkis anksti ir – į bažnyčią. Jeigu ji taip norėjo eiti į bažnyčią, taigi buvo viena netoli mūsų. Bet ne. Jai būtinai į **Lietuvių parapiją**. Būtinai poterius kalbėti lietuviškai, būtinai eiti išpažinties net ir tada, kai aš visiškai be jokių nuodėmių – liepdavo gerai pagalvoti, ruošti išpažinčiai ir lietuviškai prisipažinti darius blogus darbus. Bet ir to jai neužteko: dar reikėdavo dalyvauti

*Su vyru Edmundu ir dukra Vijole.
Nuotr. iš Vijolės Arbas asm. albumo*

visose parapijos programose, renginiuose. Visas Lietuvai reikšmingas dienas turėjom minėti ir švęsti. Pati Alė Rūta ruošdavo kalbas, skaitydavo eilėraščius, dalyvaudavo daugybė klubų, asociacijų, kultūros sąjungų ir kt. Bet ir mums reikdavo tai šokti, tai deklamuoti, tai dainuoti. Tą lietuvišką gyvenimą, kurio mums, vaikams, visiškai nereikėjo, priversdavo mus gyventi, ir tiek.

O vasarą – taigi **atostogų laikas**. Kitiems tai nerūpestingas laikas. Tiktai ne man. Atsimenu, kai gyvenom Detroito užmiesty, tėvelis jau buvo nupirkęs namą su dideliu sklypu. Gale jo augo tankūs krūmai. Tėvelis iškirto vainiką tuose krūmuose ir pastatė mamytei medinį stalėlį ir medinį suoloelį. Kas dieną ji ten pasislėpdavo, ten ji svajonėm keliaudavo į Lietuvą, į mums nežinomus kraštus. O kad jai nieks netrukdytų, mano, vyriausios, pareiga buvo prižiūrėti brolių ir seserį,

kad ją nors kiek paliktų ramybėje. O tie neklauzados, išdykėliai manęs neklausydavo. Jeigu jie nusikalsdavo, tai mano kaltė. Sakydavo: tu vyriausia, jei jie ką padarė, tai tu už juos atsakai. Ir vėl susilaukdavau bausmių – prikraudavo visokių papildomų naminių darbų.

O tų darbų netrūkdavo. Sklype tėveliai įsitaisė daržą, kuris man atrodė be galo didelis, nors iš tiesų dabar matau, kad jis, ko gero, buvo kiek mažesnis už daugumos čia gyvenusių sodybose. Jie augino įvairiausių daržovių, uogų. Aplinkui buvo vaismedžiai. Tokių nesąmonių (o aš tai vadindavau nesąmonėm, nes mažai kas iš aplinkinių amerikonių augindavo daržus ar patys statydavo staliukus) pasiaiškimas mamai ir tėtukui buvo Lietuvos gyvenimo kūrimas, jiems tai primindavo jaunystės dienas. O man gryna kankinystė – ravėk, knisinėk, skink, surink ir t. t.

Po daržo derliaus mama dar imdavo tas daržoves ir uogas **virti, į stiklainius konservuoti**. Pagalvokite: Amerikoje, kur parduotuvės pilnos maisto, dar terliotis virtuvei. O ji paaiškino: taip darydavo jos mama, jos močiutė, jos tėvelis, broliai, sesuo ir visi kaimynai. Tie darbai jai primindavo praėjusius laikus, pernešdavo praėjusių kasdienybę į dabartinę kasdienybę. Atlikusi juodus darbus, ji sėsdavo rašyti.

O naivumas tos mano motinos. Įsivaizduokite – ji **nemokėjo net gerai nusikeikti**. Gal tai ir buvo neblogai. Mes su broliu pasipraktikuodavome pačius riebiausius posakius, o mama nieko nesuprasdavo. Ji tik bardavo: „Sakiau, kalbėkit lietuviškai. Nesuprantu, ką jūs čia kalbate, bet man nepatinka tas jūsų „fak, fak“. Ar tai gera motina? Gera motina dar pamokyti vaikus, kaip nusikeikti, kad jie mokykloje neatsiliktų. Tuos žodžius ji pradėjo suprasti tik tada, kai išėjo mokytojauti į katalikų mokyklą. Ten kiti vaikai ją išmokė. O iš mūsų nenorėjo mokytis. Net lietuviškai nemokėjo keiktis. Kai tėvas užrikdavo „po šimts pypkių“, tai mama bardavosi: „Dzūkai, tu dzūkai, negalima prie vaikų negražiai kalbėti“.

Kita jos labai prasta ypatybė buvo ta, kad ji nesileisdavo į madas. Tuo metu kitų mano draugių motinos puošdavosi, dažydavosi, eidavo pas stilistus, draskydavo antakius ir darydavosi įvairiausiais kaukes, nes tais laikais nei „hipiai“, nei natūralumas dar nebuvo žinomi. Tik ne mano

mamai. Kiek prisimenu, ji beveik visada pati apsikirpdavo plaukus. Ne jai kažin kokia „frizūra“. Atsimenu, kartą draugės išvedė ją pasigražinti. Grįžo išgrimuota, plaukai moderniai papūsti, paraityti. Net ir man keistai atrodė. Viskas pagal tos dienos fasoną, bet ji puolė praustis, šukuotis. Mama turėjo būti natūrali. Natūralus žmogus, kuris gyvena ne kūnu, o dvasia. Nors ir man mama buvo gražesnė natūrali, bet man, paauglei, buvo sunku priimti tokią motiną, kuriai išorinė išvaizda buvo nuodėminga tuštybė.

Tokia buvo ta mama bloga. Kimšo mums kultūrą, mokė, terozizavo, baudė, liepė pinigą spausti, maistą ir kitas Dievo dovanas gerbti, vertinti ne materialius, o dvasinius gyvenimo reiškinius. Ir kokie gi viso to rezultatai? Išaugino dukrą menininkę, sūnų profesorių mokslininką, o vyriausia duktė paliko gerai apmokamą darbą Amerikoje, atsisakė mašinos ir kitokių patogumų ir persikraustė į Lietuvą. Ir nesugrįžta, nors kiekvienam sveiko proto žmogui yra ir taip aišku, kad reikia TEN važiuoti uždarbiauti, o ne ČIA, į Lietuvą.

Mama pinigų krauti nemokėjo. Tai jos prasčiausia ypatybė. Parašė daugiau kaip 30 knygų, daugybę visokių straipsnių, susirašinėjo su daugybe žmonių, o, kaip šiuolaikinis žmogus pasakytų, naudos kaip nėra, taip nėra. Dar blogiau. Gali ir anūkas jos pavyzdžiu pasekti: tas irgi eiles rašo, menus ir muziką kuria, o pinigų neuždirba. Vienas

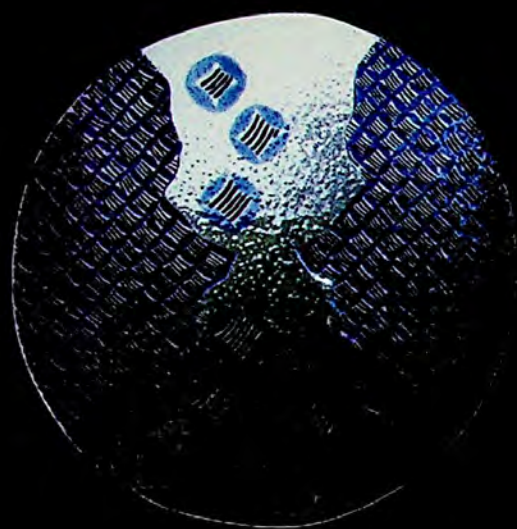
lietuvis verslininkas apgailestavo: „Turėti vaiką menininką, taigi tragedija.“

Tai buvo mūsų tragedija – ji užsidirbo 10 metų tikrai dirbdama pardavėja, o kitą laiką mokytoja katalikų mokykloje, kur algos būdavo itin žemos, kai šeima susidūrė su finansiniais sunkumais. Bet iš knygų, pagalvokite, daugiau kaip 50 metų darbo ir 30 knygų, rodos, užsidirbo tik porą tūkstančių dolerių laimėjusi premijas. Tik pagalvokite: jei ji būtų sugalvojusi kokį nors lietuvišką lytinį iškrypimą, tai ne tik Holivudas būtų pasibeldęs į duris su maišais pinigų, bet dar ir „Lietuvos rytas“ kone kas dieną rašytų.

O dabar – nei ji gavo pinigų, nei man davė. Neturėdama pinigų, niekaip negalėjau jų prarasti Lietuvos bankuose ar išleisti nekilnojamajam turtui, ir neatidaviau kokiam nors telefoniniam sukčiui. Neturėti ir dar neprarasti – argi tai gyvenimas šiais laikais?

Bet nors ir kokia bloga ji buvo, žiūriu – jos 100-mečiui jau suorganizuoti septyni minėjimai. Susirinko jos gerbėjai, net ir tie, kurie per prievartą skaitė jos knygas, kaip ir aš.

Ką man galvoti? Tiek gerbėjų. Na, mamyte, jei jau tau likimas lėmė būt blogai, nejaugi man priešintis. Galiu dabar ir ne per prievartą skaičiuoti tavo kūrybą ir linkčiodama galvą kartoti: „Bloga tu buvai mama, bloga. Bet vis vien aš tave labai, labai myliu ir prisimenu, kokia buvai bloga...“

Eglė Mažuknaitė.
Dialogas, 2012 m., 30x30 cm

Eglė Mažuknaitė. *Abstrakti kompozicija*,
2011 m., 30x25 cm

Eglė Mažuknaitė. *Baltų motyvų kompozicija. Saulės laivelis*, 2011m., 30x30 cm, Tiffani technika

Eglė Mažuknaitė.
Portretinė kompozicija, 2013 m.,
40x30 cm, klasikinė švino technika

Eglė Mažuknaitė.
Heraldinė kompozicija,
2012 m., 30x30 cm

Eglė Mažuknaitė.
Viduramžių vitražo kopija,
2013 m., 29x21 cm

Eglė Mažuknaitė, *Metamorfosis*, 2012 m., 80x60 cm,
mišri technika (Parodos „Stiklo depozito sunaikinimas“ dalyvis)

Eglės kelias: nuo vaikiškų potėpių iki prakalbinto stiklo alchemijos

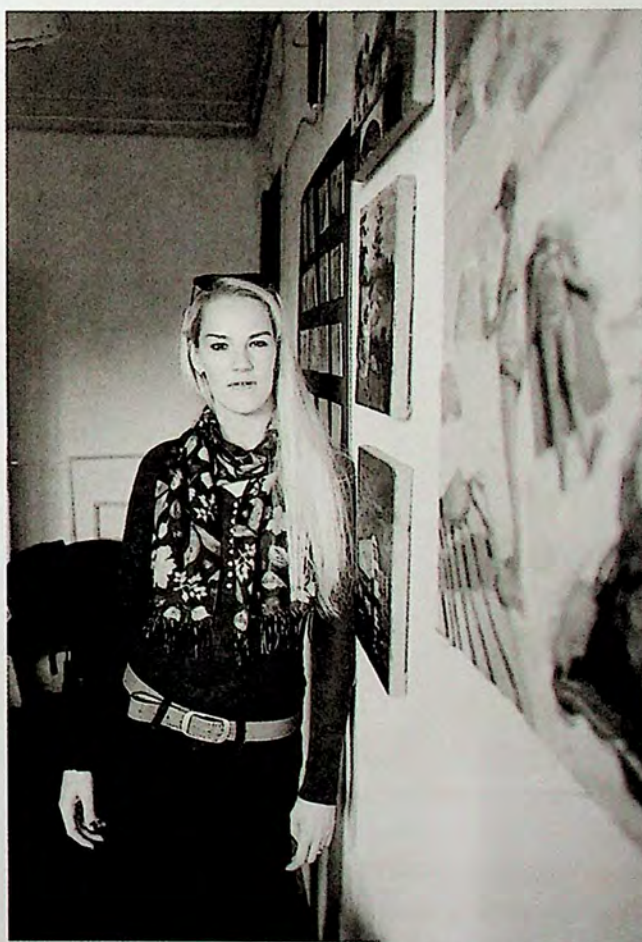
DAIVA VILKICKIENĖ

*Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos
direktorės pavaduotoja*

Vitražas. Kas tai? Paslaptingas spalvų švytėjimas šviesos palytėtame stikle ar vienintelė meno forma, jungianti stiklą ir šviesą? Įspūdinga puošmena didingų šventovių languose ar mozaikiškos viešųjų ir privačių erdvių dekoracijos? Tolima senųjų amžių meistrų tradicija ar optiniai stebuklai šiuolaikinėje architektūroje?

Tarptautinių žodžių žodyne apie vitražą rašoma: „Vitražas – dekoratyvinės dailės rūšis, dailės kūrinys iš spalvoto stiklo, įstatomas į langą ar duris arba įtaisomas eksterjero ar interjero sienoje arba erdvėje.“ Toks kūrinys apšviečiamas natūralia arba dirbtine šviesa. Spalvų ir šviesos žaismas yra pagrindinė vitražo išraiškos priemonė.

Nebylūs atsakymai slypi ir pačiuose kūrinuose, originaliuose ir nenuspėjamuose – ir atrandami jais besigrožint tuo metu, kai šviesa per stiklą krinta į žiūrintįjį. Priklausomai nuo paros ir metų laiko, spalvoms tai intensyvėjant, tai blankstant, išryškėja skirtingos kūrinio dalys – ir vaizdas būna vis

Eglė Mažuknaitė. Visos nuotr. iš E. Mažuknaitės asm. albumo

kitoks. Tarsi viduramžių alchemijos stebuklas, kai paprastas stiklas užburdamas ir žavėdamas sušvinta įvairiais spalvų pustoniais.

Vitražai pirmiausia asocijuojasi su bažnyčiomis, kur atlieka ne tik estetines, bet ir relaksacines funkcijas – raminamai veikia žmones, atėjusius į maldos namus. Žiūrint

į šviesos ir spalvų žaismą, nejučiomis pamirštami rūpesčiai. Apskritai, vitražas – senas menas, turintis solidžią istoriją. Elementariausi vitražai egzistavo jau senovės Egipte. Brangus dekoro elementas ilgus amžius buvo naudojamas tik sakraliniuose pastatuose. Šiandieninis vitražas persikėlė iš kulto pastatų į visuomenines ir asmenines erdves. Tačiau per ilgą egzistavimo laiką ir pokyčius vitražas neprado savo žavesio, o juos kuriantys žmonės nepaliauja stebinti.

Koks kelias veda link vitražo alchemijos paslapties įminimo ir pažinimo, kūrybos metodų įvaldymo ir kūrybinių ambicijų? Į tai galėtų atsakyti tik šį kelią pasirinkęs ir juo einantis žmogus – mano pašnekovė,

Rokiškyje gimusi (1992 m.) ir augusi jauna dailininkė vitražistė Eglė Mažuknaitė. Labai gerai pažįstu ir jos mamą, prisimenu ne vienos vasaros dienas, praleistas prie Rokiškio ežero, kartu besilepinant saulės voniomis ir gaivinantį vandens vėsa, rimtus pokalbius ir linksmus nuotykius.

„Liepa“; 69x84 mm, drobė, aliejus

Mama, matydama dukros meninius gabumus, svajoto apie tolesnes galimybes: siekti aukštesnio lygio dailės pasiekimų Nacionalinėje Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykloje. Nepaisydama artimo mamos ir vienturtės dukters ryšio bei nemenko atstumo tarp Rokiškio ir Vilniaus, mama ryžosi apie šią savo svajonę užsiminti dukrai. „Gal pabandykim?“ virto tikrove. Paprastai vaikai priimami į Nacionalinės Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokyklos penktą klasę, bet tais metais Eglei nepavyko vien todėl, kad juodvi su mama

Menininkės kūrybinio kelio pradžia tokia kaip ir visų. Pasak Eglės, vaikystėje visi vaikai „papiešia“ (taip lavinama fantazija). Įgimtą mergaitės potraukį menui skatino meniška namų aplinka, kurią kūrė tapanti mama Danė Mažuknienė, bendravimas su savo krikštatėviu, Panevėžio lėlių vežimo teatro direktoriumi Antanu Markuckiu ir kitais mamos pažįstamais meno bei kultūros žmonėmis. Mama, pastebėjusi dukros polinkį piešti, nuvedė antroją į VšĮ Rokiškio jaunimo centro Dailės skyrių, kur, parodžius Eglės piešinius mokytojui Arūnui Augučiu su klausimu „Ar išeis kas?“ ir gavus teigiamą atsakymą, prasidėjo mergaitės kelionė po meno pasaulį. Po jį (2001–2004 m.) vedė mokytojai Arūnas Augutis (meno istorija, lipdyba), Edmundas Petrovas ir Raimondas Gailiūnas (dailė). Visi jie padėjo atsiskleisti įgimtą talentui, išmokė eksperimentuoti, nebijoti originalių sprendimų, kontrastingų ir ryškių koloritų.

Mokykloje pasitiko ir pirmieji konkursai, ir pirmieji laimėjimai. Eglės darbas (atliktas su vašku) buvo pristatytas respublikiniam piešinių konkursui-parodai „Žiemos

„Birželis“; 50x70, drobė, aliejus

pasaka“. Būdamą trečiokė mergaitė tapo šio konkurso laureate. Eglė prisimena, kaip jaudinosi eidama į Rokiškio rajono savivaldybę atsiimti apdovanojimo. Šį darbą, pasak Eglės (nepamena, ar po parodos jis buvo gražintas), kaip ir visus kitus dukros piešinius, išsaugojo mama – Eglės pasaulio ir kūrybinio kelio pradžia. Atrama visais gyvenimo atvejais. Globėja ir mokytoja. Neišsenkančios meilės, palaikymo, mamos ir dukters draugystės pavyzdys.

pavėlavo į stojamuosius egzaminus. Priėmimo komisijos nariai, apžiūrėję Eglės darbus, pasiūlė pabandyti kitais metais. Stojančiųjų į 6 klasę prisirinko dar daugiau. Provincijos mergaitei patekti į dvi tais metais laisvas vietas 6 dailės klasėje buvo beveik neįmanoma. Eglė nepamena, kad būtų labai jaudinusi, visa tai jai atrodė kaip žaidimas, nes tuo metu tebuvo vaikas – už ją nerimavo mama. Patvirtinus jau pristatytus darbus, dar reikėjo laikyti stojamąjį

egzaminą – piešti, tapyti. Kiek pamena, Eglė tapė kirpėją. „Šiandien pagalvojus, kad iš dešimties vaikų į tas dvi laisvas vietas buvau atrinkta aš ir dar vienas berniukas – suprantu, kad buvau laimės kūdikis,“ – sako Eglė. Ir priduria: „Ir prasidėjo tas kelelis“ (mokėsi 2004–2011 m.), išėjus iš namų komforto zonos. Pradžia buvo nelengva: teko laikytis taisyklių – griežto grafiko, aprangos kodo – uniformos, drausmės. Reikėjo išmokti grįžti ne į namus, bet į bendrabutį, gyventi ne su mama, o su svetimu žmogumi, tokiu pat vaiku, prisitaikyti. Nelengva buvo, pasak Eglės, priprasti prie tokių disciplinų kaip kompozicija, žmogaus anatomijos pagrindai, teisingai įvertinti dėstytojų kritiką, kuri iš tiesų vertė tobulėti. Šiandien nueito kelio grumstus Eglė vertina kaip privalumus, savarankiškumo, prisitaikymo prie žmonių ir aplinkos pamokas. Ir kaip gerokai paankstintą savo asmenybės ir meninę brandą.

Nacionalinėje Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykloje dirbo kvalifikuoti specialistai. Pasak Eglės, mokytojas Marijus Piekuras, mokęs akademinio piešimo, išugdė struktūrinį-erdvinį objektų, aplinkos suvokimą bei vaizdavimą. Kai po dešimties klasių teko rinktis vieną iš keturių disciplinų: dizaino, tapybos, grafikos arba skulptūros, Eglė pasirinko tapybą. Jos mokė charizmatiškas mokytojas Arvydas Pakalka. „Jis buvo laisvas kūryboje, to paties stengėsi mokyti ir mus. Nebijoti, tapyti, išreikšti save. Patarė, kur protingiausia ir kiekvienam tinkamiausia būtų mokyti,“ – prisimena Eglė. Prie tapybos papildomai susipažinti su kitomis meno rūšimis buvo siūlomos dar dvi disciplinos: tekstilė (pažintis su gobelenu, audiniais) ir vitražas (darbas su stiklu). Eglei patiko monumentaliosios dailės specialybė vitražas, o mokytojas patikino, kad

Langinių tapymo pleneras, 2014 m. Kūrėjų komanda (iš kairės): Emilija Klemkaitė, Eglė Mažuknaitė ir Sigita Klemkaitė

to verta mokytis. Taip prasidėjo Eglės pažintis su vitražu. Kaip Eglė sako, „užkabino“ stiklas, sužavėjęs švytėjimu, prisitaikymu prie aplinkos ir apdirbimo galimybėmis. Ji panoro išbandyti piešimą ant stiklo, nes piešinys prieš šviesą pasirodė visai kitoks stikle nei popieriuje ar drobėje. Potraukį šiam menui augino Vincas Matonis (Eglės 11 klasės darbas „Saulės laivelis“ atliktas pas šį mokytoją), visada geranoriškas, mielai atsakinėjantis į klausimus, daug ir įdomiai pasakojantis. Giliau su vitražu susipažino vienuoliktose klasėse, pirmąkart susidūrusi su Tiffany technika (metodas pavadintas amerikiečių vitražų meistro L. Tiffany išradimo vardu). Technologijos esmė – kiekvienas stiklo lakštas apkraštuojuamas varine folija, o po to sulituojamos atskiros kompozicijos detalės. Šis metodas vitražą padarė žymiai lengvesnį ir minkštesnį, palyginus su ankstesnių konstrukcijų svoriu ir kietumu).

Merginos susidomėjimas vitražu buvo toks stiprus, kad tolesnis kelias vedė link Vilniaus dailės akademijos. Čia nuo 2011 m. studijavo

monumentaliosios dailės vitražo specializacijos bakalauro studijas. Akademijoje Eglė sutiko daug puikių šios srities specialistų, iš kurių išskirtų vitražo dėstytojus: įsimintinus ženklus jos širdyje paliko šviesaus atminimo prof. Algirdas Dovydenas (mirė 2015 05 31) – aukšto meninio lygio, savo profesijos asas, labai paprastas, nuoširdus, visuomet labai taikliai patariantis. „Net nepastebi, kad padarei daugiau nei tikėjaisi – visa tai jo paskaitų, praktinių užduočių nuopelnas. Pas šį dėstytoją atlikau portretinę stiklo kompoziciją („Močiutės portretas“)“, – prisimena Eglė. Labai gera ir lengva buvo dirbti su dėstytoja doc. Ieva Paltanavičiūte, davusia daug technologinių, kompozicinių patarimų. Pasak Eglės, dėstytoja, pati dalyvaudama daugybėje parodų, „niekada nepamiršdavo savo studentų, visada ragino bandyti kurti darbus parodomis ir teikti paraiškas.“ Jos dėka Eglė dalyvavo šių metų stiklo-vitražo parodoje „Startas“ (Vilnius). Tapybos srityje Eglė išskiria Arvydą Šaltenį, dėstytoją Živilę Jasutytę, labai atvirą, pastebinčią studento

„stilstinius-dvasinius polinkius tapyboje ir kreipiančią jį būtent ta linkme, atveriančią kitokį tapybos suvokimą ir svarbą pačiam kūrėjui. Tai pasitikėjimo savo jėgomis, drąsos suteikianti dėstytoja, padėjusi atrasti novatoriškus niuansus tapyboje“ (Eglė Mažuknaitė).

Paprastai vitražo studijos ne itin populiarios tarp studentų, nes tai – ne tik gražus, bet sudėtingas menas, reikalaujantis daug kruopštumo ir darbo. Čia išlieka tik patys kantriausi ir talentingiausi. Pasak Eglės, iš pradžių kurse mokėsi penki, o baigė tik du studentai. Tokia jau meno specifika – jei pasirinkta meno kryptis netinka ar netenkina – išėini. Eglė nedvejodama sako, kad nesirinktų specialybės tik dėl jos populiarumo. Mergina eina tuo keliu, kuris jai įdomus.

Tame kelyje – vitražas, klasikinis ir modernus. Klasikinis (kuriama iš

atskirų spalvoto stiklo plokščių gabalų, išrėztų pagal piešinį ir sujungtų profiliu iš švino, vario ar žalvario. Iš pradžių piešiamas natūralaus dydžio eskizas, po to pagal jį į atskirus fragmentus raižomas stiklas, šlifuojami kraštai. Fragmentai sutvirtinami H formos ir U formos skersmens metaliniu profiliu, konstrukcijos sujungimų vietos sulituojamos) šandien – retas reiškinys. Toks darbas iš tikrųjų nelengvas, reikalaujantis didelių išlaidų ir puikių meistro įgūdžių, todėl klasikiniai vitražai restauruojami arba gaminami pagal specialų užsakymą ir individualius projektus. Klasikiniam artimas ir minėtas Tiffany metodu kuriamo vitražo gamybos procesas.

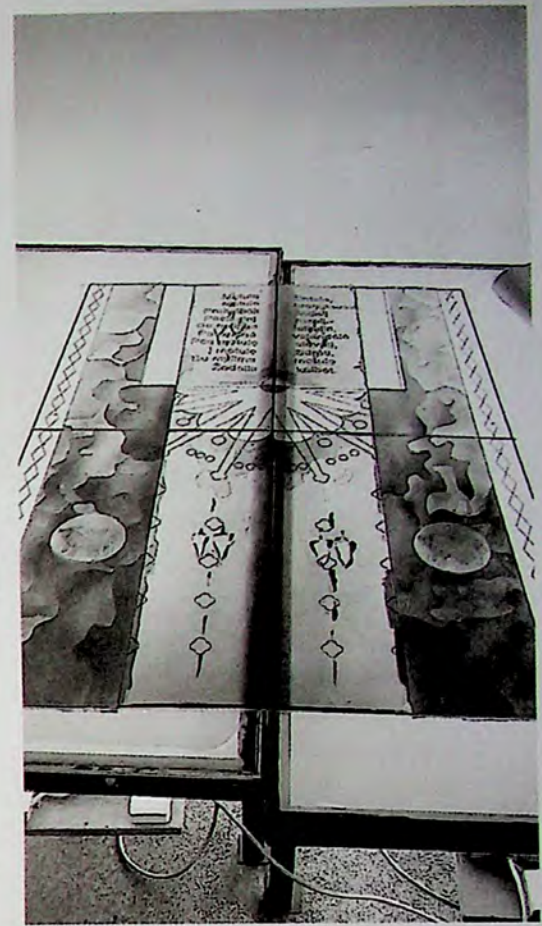
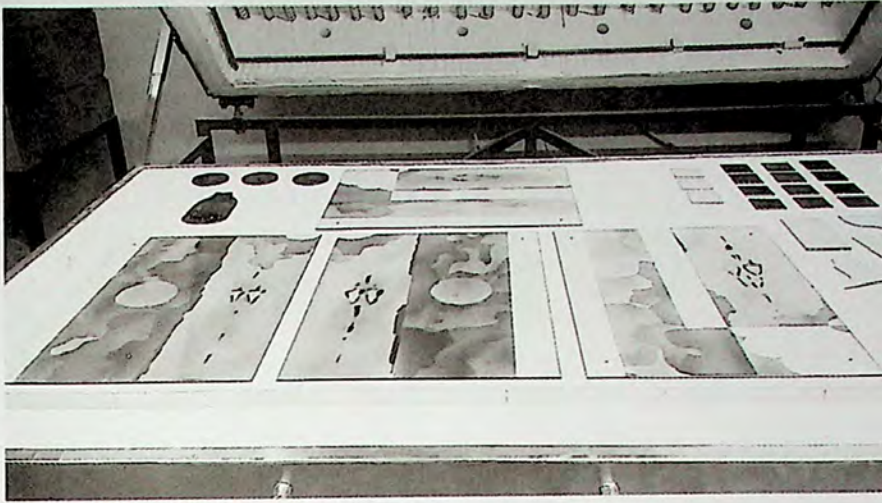
Kaip sako Eglė, šandien vitražas transformuojasi iš klasikinio į modernų. Natūralu, kad mūsų amžiuje vitražas įeina į kiekvieno žmogaus kasdienybę. Šiuolaikiniai vitražai

praktiškai gali būti panaudojami ir pritaikomi bet kokiame interjere. Dabar vyrauja modernusis-erdvinis, net nejungiamas švino juostom. Namo ar buto interjero puošybai dažniausiai gaminamos vitražų imitacijos. Ant spalvotų vitražo stiklų galima tapyti ir piešti papildomus vaizdus. Stiklai pirmiausia nutapomi glazūromis – keraminiais dažais, po to degami krosnyje.

Vitražas šandien šalia dekoratyvinės turi ir utilitarines funkcijas: gali atstoti langų užuolaidas, tarnauti kaip širma. Vitražais galima sukurti papildomą emocinę nuotaiką ir harmoniją erdvėje ar praplėsti mažą erdvę. Galima sudaryti šilumos iliuziją: tamsiais tonais sumažinti karštį, o šiltom spalvom sukurti šilumos efektą.

Kaip alternatyva prabangiam klasikiniam ar Tiffany metodui šandien egzistuoja gana ekonomiškos

technologijos ir medžiagos, leidžiančios kurti kokybiškus vitražus (ant permatomo arba tonuoto stiklo lakšto uždedamos įvairios, lengvai prieinamos medžiagos: spalvotos plėvelės, lipni lanksti švino juosta, keraminiai dažai).

Jaunai kūrėjai įdomios visos vitražo technikos. Bet koku atveju Eglė turi tvirtą nuostatą – dirbti neatsakingai su stiklu ji negalėtų. Todėl net dirbdama su moderniomis priemonėmis ji nepamiršta klasikos pagrindų. Kūrybiniuose darbuose jai labiausiai patinka jungti klasikinį ir modernų vitražą. Kompoziciją Eglė kuria tradicinėmis priemonėmis: stiklo dažais glazūra, oksidais, tačiau kompozicijoje nenaudoja švino juostų, o jei ir naudoja, tai labai mažai. Šiuo metu domisi stiklo instaliacijomis – magistrantūros rudens semestre būtent tai ir daro. „Tai visiškai paneigia klasikinę vitražo paskirtį – kuriami objektai eksponuojami ant šviečiančio stalo plokštumos, o ne pakabinti lango erdvėje,“ – pasakoja Eglė.

Nors yra manančių, kad vitražas neperspektyvus, Eglė jas matanti. Viena iš jų – dalyvavimas parodose, simpoziumuose, pleneruose, kur galima pristatyti save ir savo kūrybinius darbus, kuriuos gali pamatyti suprantantys ir vertinantys vitražą. Eglė jau dalyvavo grupinėse parodose: „Miniatiūrų paroda“

Baigiamojo darbo kūrimo procesas

(Varėnos kultūros centras, Varėna, 2010 m.); „Nuo A iki 50“ (Vilniaus dailės akademijos ekspozicijų salė „Titanikas“, Vilnius, 2012 m.); garbės profesoriaus Algimanto Švėgždės piešinių konkursinė paroda (Vilniaus dailės akademija, Vilnius, 2012 m.); „Seethesea“ (Neringos istorijos muziejus, Nida, 2013 m.); „Manifestas: stiklo depozito sunaikinimas“ (Dailininkų sąjungos galerija, Vilnius, 2013 m.); langinių tapymo plenero dalyvių darbų paroda (Rokiškio krašto muziejus, Rokiškis, 2014 m.).

Įsimintinas tarptautinis vitražo simpoziumas „1+1“ (nuo 1999 m. rengia Vilniaus dailės akademijos Vitražo studija. Sumanytojas, nuolatinis vadovas ir organizatorius – VDA Monumentaliosios dailės katedros profesorius, menininkas Algirdas Dovydenas. Pavadinimas „1+1“ pabrėžia dėstytojo ir studento bendradarbiavimo svarbą, edukacinį renginio aspektą. Kartu tai klasikinės, akademinės vitražo krypties pavyzdys. Simpoziume dalyvauja įvairių šalių aukštųjų mokyklų dėstytojai ir studentai. Kuriami nedideli vitražai, skirti konkreitiems interjerams). 2014 m. jame dalyvavo ir Eglė. Buvo kuriamas bendras stiklo darbas: stiklo vitražų juosta-pertvara, skirianti vienos iš Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos skaityklų erdvę. Dalyviai galėjo įgyvendinti įvairiausias idėjas. Tebuvo vienas reikalavimas: tik verbalinė idėjos išraiška – šrifto ar teksto improvizacijos. Savo darbu Eglė ruošėsi atsakingai ir kruopščiai:

perskaitė Gabrielės Petkevičaitės-Bitės biografiją, iš kurios sužinojo, kad rašytoja rašė į politikos, mokslo ir kultūros žurnalą „Varpas“ (1889–1905 m.). Žodis „varpas“, pakartotas kelis kartus, ir tapo Eglės darbo ašimi. Šalia jo mergina pasitarkė Gabrielės Petkevičaitės-Bitės metaforą apie trapų it stiklas gyvenimą („Susikuls kaip stiklas mūsų ta grožybė...“). „Žodis, raidė, tekstas – informaciją transliuojantys objektai. Šis rizikingas (kepant karštyje raidė gali lengvai paslysti ir sugadinti visą kūrinį, nes bus neįskaitoma) darbas Eglei buvo nauja patirtis dirbant su stiklo klampinimo technika (iš specialaus popieriaus išpjaustoma, dedama ant stiklo ir kepinama krosnyje, kol išspaudžiama forma). Tokie simpoziumai – gera patirtis ir galimybė susipažinti su Lietuvos bei kitų šalių kūrėjų darbais. Eglė mini jai patinkančius vitražistus: A. Dovydeną, I. Paltanavičiūtę, N. Vasiliauskaitę, M. Grikštaitę, P. Cicėną, B. Bružą, V. Matonį ir kt.

Neaplenkia Eglė ir gimtinėse vykstančių plenerų. Veiklios mamos paskatinta ji dalyvavo Langinių tapyimo pleneruose (Rokiškis, 2013, 2014 ir 2015 m.), kurių idėjos autorius – dailininkas Arūnas Augutis, projekto vadovė – buvusi Rokiškio kultūros centro direktorė, folkloro ansamblio „Gastauta“ vadovė Nida Lungienė. Plenere kasmet dalyvauja keliolika rokiškėnų ir kitų Lietuvos miestų bei kaimyninės Latvijos dailininkų. Langinėmis puošiama pagrindinė Rokiškio miesto Respublikos ir kitos miesto gatvės, atokesnėse rajono vietose esančios sodybos. Kiekvienais metais pleneras turi temą. Eglei patiko plėtoti baltiškos ornamentikos temą ir derinti su Vilniuje vykusios dainų šventės scenografijos elementais. Savo darbus ant taikomųjų objektų – langinių – ji atliko labai atsakingai, kūrė su Rokiškio dailininkų

klubo „Roda“ dailininkais Žilvinu Vaičiūnu ir Sigute Klemkaite, įgijo kūrybinio komandinio darbo patirties. Eglei kaip menininkei labai smagu, kad dalis jos kūrinių puošia Rokiškio miesto Kauno ir Respublikos gatvių namų langus. Be to, 2015 m. Eglė dalyvavo tapybos plenere „Tik tapyba“ (Obeliuose, Rokiškio rajone, dailininko Rimvydo Pupelio koordinuojamas Lietuvos ir Latvijos tapybos pleneras), grupinėje stiklo parodoje „Startas“ (Vilnius, „Vitražo manufaktūra“, tęsianti parodų, dedikuotų lietuviškajam stiklo ir vitražo menui, ciklą, kuriame pristatomi Lietuvos jaunosios stiklo menininkų kartos – Vilniaus dailės akademijos vitražo specialybės studijų diplomantų – baigiamieji darbai), 2015 m. Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliučio viešosios bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros skyriuje vyko pirmoji Eglės personalinė paroda „Nuo A iki Z“;

Baigiamasis Eglės studijų darbas susijęs su Rokiškiumi. Diplominiam būtų užtekę abstraktaus stiklo darbo projekto, tačiau Eglė, nors ir nebūdama konservatyvi, darbe norėjo atskleisti klasikinio vitražo tradiciją ir atsakingai panaudoti visas per mokslus įgytas žinias. Pasak Eglės, „jei mokiausi ketverius metus tos technologijos, tai noriu parodyti ir darbuose. Noriu geriausio dalyko, ką galiu padaryti. Ir rezultato taip pat“. Savo diplominiam darbui ji pasirinko kurti vitražą Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato parapinės bažnyčios komplekso Šv. Juozapo koplyčiai. „Esu kilusi iš Rokiškio, todėl noriu puošti, gražinti savo krašto objektus, reprezentuoti savo krašto istoriją,“ – taip savo pasirinkimą apibūdina pati Eglė.

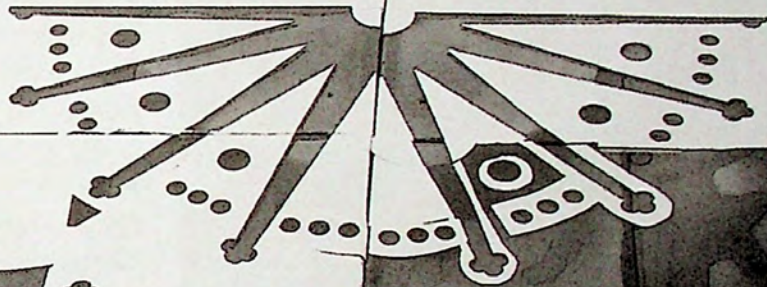
Ji tam darbui ruošėsi labai atsakingai: lankėsi meninė ir istorinę vertę turinčioje koplyčioje. Susitiko su parapijos dekanu ir, pati tuo netikėdama, lengvai, gavo

sutikimą kurti 1,30 m x 1 m dydžio vitražą vienam koplyčios langui. Darbe pavaizduotus objektus Eglė apibūdina taip: „Detalės viršuje komponuojamas raudos tekstas. Per raudą atskleidžiamas mūsų pasaulėvaizdis, būtent mums būdingas tautinis identitetas. Rauda – unikali maldos išraiška. Man ji prilygsta Šventraščio tekstui. Už raudos esantis audeklas – Turino drobulė (Jėzaus laidojimo drobulė), suteikianti raudai sakralumo. Kitas objektas – lietuviškas kryžius-saulė: centre komponuojamas lotyniškas kryžius, aplink jį išdėstytos kryžmos sudaro apskritimą – saulę. Kurti šiuos kryžius paskatino glaudus šių simbolių ryšys, taip pat archainės religijos ir krikščionybės samplaika. Iškalbingos kolorito spalvos: mėlyna naudojama bordiūrų dekore – tai dangaus, Švč. M. Marijos simbolis. Pilkai melsvas koloritas fone prisitaiko prie koplyčios interjero ir pabrėžia kompozicijoje komponuojamus objektus. Gelsva spalva atliepia Turino drobulę. Ansamblyje taip pat svarbios detalės: keturlapis – neogotikos, bažnyčios vitražų elementas; jautis – ansamblio mecenato grafo Tyzenhauzo herbe esantis ženklas.“

Žavi kūrybinga jaunos menininkės ambicija: „Nebūsiu aš, jei nepavyks įdėti nė vieno lango su vitražu,“ – taip sakė Eglė prieš diplominio darbo kūrimą. Baigiamasis Eglės darbas įvertintas puikiai. Darbo recenzijoje pažymima, kad „projektas kelia nedvejotiną sakralumo jausmą – švelnus ir tolygus šviesėjimas, skaidrėjimas sužadina kilimo aukštyn, persikeitimo įspūdį. Šis kompozicinis sprendimas puikiai pasiteisina žinant, jog koplyčia, kuriai skirtas vitražų projektas, yra tinkama ir naudojama šarvojimui. Kompozicijoje nagrinėjamos temos: riba tarp gyvybės ir mirties, artimųjų sielvartas po netekties. Jos atskleidžiamos per naudojamus motyvus,

Motule
Motule
Prakalbék
Paskutinį
Ba neilgas
Paskutinė
Pas motulę
Į motulę
Su mylima
Žodelis

Širdelė,
brangiausia
žodelį
rozelij,-
laikelis,
valandėlė
stovėti,
žiūrėti,
motule
kalbėt.

Eglė Mažuknaitė, 12 klasė

spalvinę dermę ir kompoziciją. Turino drobulė persipina su raudos tekstu, kryžių motyvais bei steigėjų simboliais. Šiame darbe galime pamatyti ne tik niuansuotą technikų įvairovę (glazūravimą, kildinimą, matinimą), bet ir puikių jų valdymą, kruopštumą bei jautrumą šviesai. Juntamas įsigilinimas į ansamblio architektūrą ir jos formų dinamiką, paskirtį, istorinį bei kultūrinį kontekstus. Žengiamas kūrybiškas ir drąsus žingsnis jungiant krikščioniškąją tradiciją su folkloru. Sėkmingai balansuojama tarp savo jausmų ir idėjų atskleidimo bei prisiderinimo prie architektūros bei istorinio paveldo, ir net pateikiant šį projektą baltoje galerijos erdvėje

matomas aiškus apsisprendimas kurti konkrečiai architektūrinei situacijai. Pristatomas projektas atskleidžia technologinių žinių išmanymą bei kokybišką jų valdymą savo detalumu ir išpildymo švarumu. Kompozicija ir spalviniai deriniai parodo kūrybiškumą ir meniškumą, o santykis su architektūra, jos dinamika ir masteliu patvirtina specialybės žinių įsisavinimą. Įsigilinimas į simbolines spalvų reikšmes bei motyvus, naudojamus projekto kompozicijai kurti, atskleidžia gebėjimą argumentuoti pasirinktus meninius spendimus. Kūrybinis projektas atitinka nustatytus reikalavimus ir jį siūlau vertinti puikiai.“

Baigusi bakalauro studijas Eglė siekia daugiau – ji šiandien sėkmingai tęsia vitražo specialybės magistrantūros studijas. Taip pat pasirenko ir pedagogikos studijas, nes ateities planus sieja su edukacine-mokomąja veikla: ji nori mokyti dailės vaikus, paauglius ir suaugusiuosius. Juolab, kad mergina jau turi pedagoginės patirties. Vieną vasarą jai teko padirbėti savanore – meno vadove vaikų su negalia vasaros stovykloje „Algojimas“. Čia ji pajutusi ryšį su „kitokiais“, bet be galo imliais ir draugiškais vaikais. Čia gimė mintis savo gebėjimais dalytis su kitais, juos mokyti pažinti meno pasaulį ir formuoti asmeninį požiūrį į meną. Šiuo metu Eglė turi dailės būrelį darželyje, dirba dailės studijoje „Dailės artelė“.

Be to, Eglė neatmeta galimybės kurti ir funkcionalių darbus (šviestuvus, baldų inkrustacijas), papuošalus (auskarus, sages, pakabučius ir kt.), gyvenamųjų patalpų, asmeninių erdvių interjero puošmenas ir su savo darbais dalyvauti įvairiose kūrėjų mugėse. Be vitražo, Eglė gali tapyti, nes Akademijoje mokėsi ir dailės, ir tapybos.

Žiūriu į Eglę – jauną kūrėją – ir prisimenu mažą mergaitę iš tolimų vasarų: matau tokią pat patrauklią ir kuklią išore, stiprią ir šviesią vidumi. Matau teisingus ir tvirtus jos gyvenimo pagrindus, kūrybinį užsispyrimą, pasitikėjimą, atsakomybės jausmą, optimizmą ir sveiką ironiją – ir tame jaučiu jos mamos įtaką ir nuopelnus. Tai ji padėjo pamatą tam, kad dukra šiandien – aštraus proto ir subtilios dvasios, išsilavinusi ir išmintinga, darbšti ir atsakinga, niekam nepataikaujanti, originali ir spalvinga asmenybė.

O Eglei noriu palinkėti: kaip šviesa atskleidžia visą vitražo grožį, taip jos atsakingumas, darbštumas ir meilė darbui teatveria kūrybinių ambicijų ir svajonių išsipildymo vartus.

Rokiškio geležinkelio stoties raidos ypatumai

NIJOLĖ ŠNIOKIENĖ

Rokiškio krašto muziejaus direktorė

Lietuvos geležinkelio pradžia – 1851 m., kai carinės Rusijos vyriausybė priėmė nutarimą dėl Sankt Peterburgo–Varšuvos geležinkelio tiesimo. Po 20 m. nuspręsta nutiesti geležinkelio ruožą Radviliškis–Kalkūnai (Daugpilis); 1872 m. gruodžio 26 d. caras patvirtino, kad šio geležinkelio ruožo projektas tinkamas ir darbus galima pradėti. Naujos geležinkelio linijos tiesimo konkurse dalyvavo Liepojos geležinkelių ir Vyriausioji Rusijos geležinkelių bendrovės. Konkursą laimėjo Lie-

pojos geležinkelių bendrovė, kuri sutiko geležinkelio varstą¹ nutiesti už 19,3 tūkst. rublių.

Jurgis Breivė prisimena: „Caro laikais buvo praveistas geležinkelis vienu bėgių <...> nuo Dvinsko pro Rokiškį, Panevėžį į Radviliškį, sujungiamas su kitomis geležinkelių linijomis. <...> Trumpai papasakosiu

¹ Varstas – senovinis rusų ilgio matas, lygus 1,067 km, vartotas Rusijoje iki metrinės sistemos įvedimo; 1796–1915 m. vartotas ir Lietuvoje, priklausiusioje Rusijos imperijai (Kosakovskis G. *Lietuvos geležinkeliai*. – V.: Mokslas, 1975, p. 53–54).

mano motinos Teofilės Breivienės pasakojimus. Tuo laiku mano motina buvo dar tik vienuolikos metų. Traukiniais veždavo žvyrą pabėgiams, traukinio garvežys švilpdavo, žviugdavo – visi suaugę žmonės sakydavo, kad velnio vaikas rauda. Dar niekas nebuvo matęs traukinio garvežio, kaip atrodo tas baisusis rėksnys – velnio vaikas. <...> Kaimų suaugę drausuliai vyrai sutarė vieną gražią dieną eiti pažiūrėti velnio vaiko – garvežio. Suaugę vyrai apsiginklavo ažuoliniais basliais, kirviais ir dalgėmis; nemažas būrys vyrų nutarė, jei velnio vaikas puls, visi vieningai ginsis. Prie vyrų prisidėjo ir keletas smalsulių vaikų,

*Akcijos „Grąžinkime Rokiškiui kasdienį traukinį“ akimirks, 2011 m.
Nuotr. G. Kujelio*

Klierikas Alfonsas Mulvinas iš Ginotų kaimo Rokiškio geležinkelio stotyje. Kitoje fotografijos pusėje užrašas: „Grįžtu namo iš K. Garškos tėviškės. 1937 m.“ (RKM-35031)

jų tarpe ir mano motina, būdama dar vienuolikos metų mergaitė. Apie 30 vyrų būrys ėjo be kelio per tamsų mišką pamatyti velnio vaiko. Nuo tolo iš tankaus miško žiūrėjo ir artyn slinko prie velnio vaiko – garvežio. Atrodė labai baisus, didelis, juodas, iš kepurės veržėsi juodi dūmai; palei žemę šnypščia. Atsiremdamas žemės <...> nepaprastai smarkiai sužviogė, visi vyrai šoko bėgti. Kai pamatė, kad niekas neveja, apsistojo ir visi iš baimės drebėjo.“ (Kalba netaisyta.)

Radviliškio–Kalkūnų (Daugpilio) geležinkelio linija (198 km),

nusidriekusi ir pro Rokiškį, pradėta eksploatuoti 1873 m. lapkričio 1 d. Rokiškis tapo viena šio ruožo stočių, apie 3 km nutolusi į pietų pusę nuo miestelio. Vienais duomenimis, pirmoji geležinkelio stotis pastatyta 1873 m., kitais – 1878 m. ir stovėjusi už geležinkelio, priešingoje nuo miestelio pusėje. Stotis buvo medinė, apkalta lentomis ir nudažyta mėlyna spalva.

Pirmieji stoties darbuotojai – 3 iešmininkai, 2 budėtojai ir viršininkas – buvo atsiųsti iš carinės Rusijos; po 1863 m. sukilimo Šiaurės vakarų krašto generalgubernatorius M. Mu-

ravjovas reikalavo, kad geležinkelių tarnautojai būtų stačiatikiai (rusai).

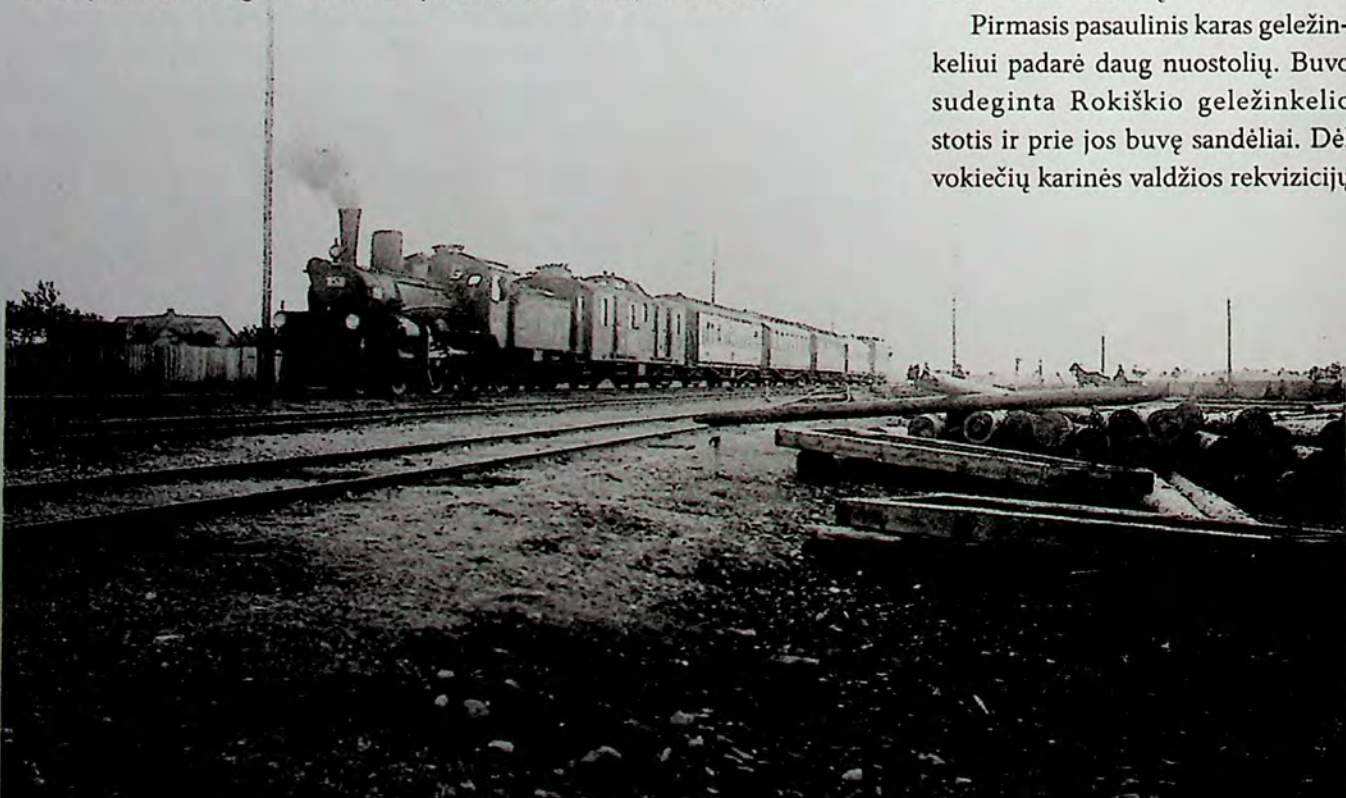
Geležinkelio atsiradimas Rokiškyje turėjo svarbią reikšmę miestelio ūkinei, ekonominei raidai ir jo plėtrai. Rokiškio krašte užauginti linai turėjo itin didelę paklausą Europos rinkoje, o geležinkelių transportas prekybininkams buvo labai patogus patekti į Rygą, Sankt Peterburgą ir kitus miestus. Pasidarė lengviau išvežti dvarų ūkiuose užaugintus javus, mėsą, kitą žemės ūkio produkciją, fabrikėliuose pagamintas įvairias prekes. Didėjo ir atvežamų prekių srautai, ėmė intensyviau vystytis prekyba. Rokiškio miestelis pradėjo plėstis, daugėjo gyventojų, kūrėsi vietinė pramonė. Nuo 1875 m. iki 1897 m. gyventojų skaičius išaugo beveik pusantro karto. 1897 m. beveik 80 proc. miestelėnų vertėsi prekyba ir amatais, veikė apie 40 parduotuvių, smuklių, daug amatininkų dirbtuvėlių.

Pagyvėjo statyba. Ypač daug miestelėnų sodybų kūrėsi į pietus link stoties ir šalia jos.

1905 m. Rokiškio geležinkelio stotiai buvo suteikta penkta klasė. Iki pat kaizerinės Vokietijos okupacijos Radviliškio–Kalkūnų ir atgaline kryptimi važiuodavo po du keleivinius traukinius. Nuo 1914 m. šis geležinkelio ruožas vadinamas Radviliškio–Obelių ruožu.

Pirmasis pasaulinis karas geležinkeliui padarė daug nuostolių. Buvo sudeginta Rokiškio geležinkelio stotis ir prie jos buvę sandėliai. Dėl vokiečių karinės valdžios rekvizicijų

Traukinys ties Rokiškio geležinkelio stoties pervažiu, XX a. 4 deš. (RKM-35512)

Rokiškio geležinkelininkai ir tarnautojai, nusifotografavę prie geležinkelio stoties pastato švenčiant Lietuvos Nepriklausomybės dieną – Vasario 16-ąją. Fotografuota apie 1939 m. (RKM-44341)

ir suvaržymų smuko miestelio ūkinė veikla, labai sumažėjo krovinių vežimo mastai, daugiausia buvo vežama karinė amunicija bei įranga, reikalinga frontui. Dėl karo metu sugadintų ir nebaigtų atstatyti geležinkelio įrenginių traukiniai iš Radviliškio į Daugpilį važiuodavo 2–3 paras.

Vokiečių karinė valdžia tam, kad galėtų be pertrūkio tiekti fronto linijai visa, kas būtina, tiesė siaurusius (600 mm vėžės pločio) geležinkelius. Toks geležinkelio ruožas buvo nutiestas nuo Rokiškio iki Aknystos; juo vežami kroviniai būdavo perkraunami į plačiosios vėžės geležinkelio vagonus ir siunčiami į Vokietiją.

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui ir 1918 m. vasario 16 d. paskelbus nepriklausomybę Lietuvos vyriausybė nuo pirmųjų dienų didžiulį dėmesį skyrė geležinkelių infrastruktūros ūkiui sutvarkyti ir naujiems kvalifikuotiems specialistams bei

Rokiškio geležinkelio stotis, sudeginta naciams traukiantis 1944 m. vasarą. Fotografuota apie 1947 m. (RKM-48843)

darbininkams rengti. 1921–1924 m. Obelių kelio ruože suremontuoti tiltai, sutvarkytas kelio antpilas. Rokiškio savivaldybė nusprendė nuo miesto iki stoties išgrįsti kelią, kurį iki tol žmonės, norintys važiuoti traukiniu, ypač pavasario ir rudens metu turėjo bristi per purvą ir balas. 1927 m. buvo pastatyta nauja mūrinė geležinkelio stotis. Kauniečio inžinieriaus

E. Fryko suprojektuotas stoties pastatas buvo labai modernus, puikiai pritaikytas keleivių patogumui.

„Nors geležinkeliui ir trūko kvalifikuotų specialistų, gauti darba geležinkelyje vis tik buvo ne taip paprasta. Didelė ir reikli atranka lėmė, kad įsidarbindavo tik gabiausi ir turintys tinkamą išsilavinimą. Norintiems dirbti geležinkelių

*Darbininkai prie pabėgių tašymo darbų,
XX a. 3 deš. (RKM-6946)*

sistemoje buvo keliami ne tik mokslo cenzo, bet ir sveikatos bei psichologiniai–techniniai reikalavimai. Pretendentas, priimtas atlikti praktikos, negaudavo jokio atlyginimo ir neturėjo garantijos, kad, išlaikęs egzaminus, taps nuolatiniu darbuotoju. Baigusio praktiką žinias tikrindavo stoties viršininkas ir tik įsitikinęs, kad praktikantas tinkamai pasirengęs ir gali dirbti savarankiškai, jį siūsdavo į Generalinę valdybą laikyti egzaminų. Tokia personalo atranka leido parengti aukštos kvalifikacijos ir patriotiškai nusiteikusius darbuotojus,“ – rašo ilgametis geležinkelininkas Jonas Savickas.

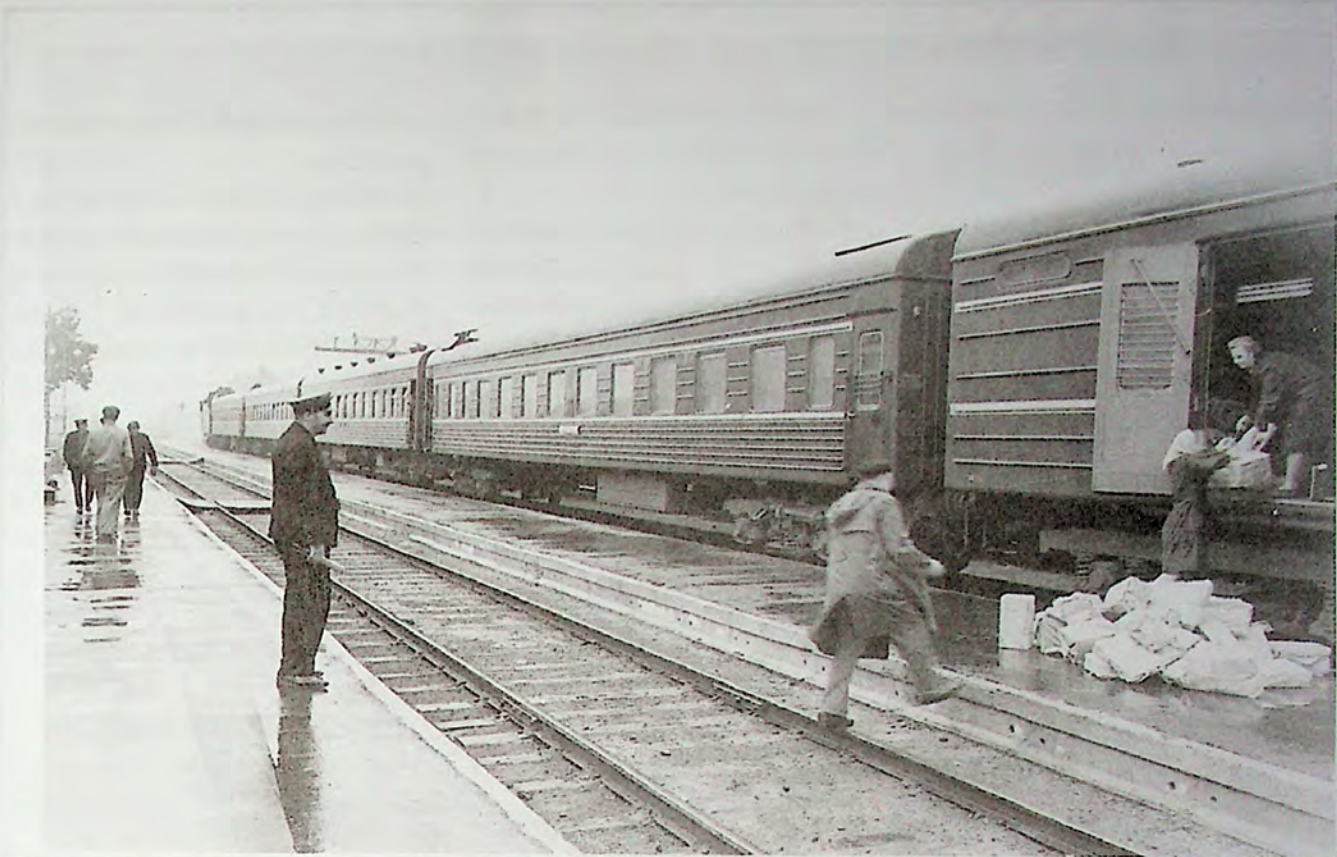
Nuo 1923 m. gruodžio mėn. atlyginimai geležinkelininkams pradėti mokėti litais: kelio meistro – apie 240 Lt, vyr. darbininko – apie 160 Lt, kelių remontininko – 150 Lt. Buvo mokami papildomi priedai už mažamečius vaikus. Dukart per metus geležinkelininkams ir jų šeimoms buvo skiriami bilietai nuvažiuoti į tolimesnius miestus.

Šalia geležinkelio kūrėsi gyvenvietė. 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, joje buvo 98 sodybos, kuriose gyveno 715 žmonių. Rokiškio burmistro Julijono Malevičiaus ataskaitoje parašyta, kad 1924–1925 m., parceliuojant Rokiškio dvarą, žemės reformos valdyba skyrė 7 ha miško parkui prie geležinkelio stoties, kuriame buvo numatyta įrengti gražią vietą vasaros poilsiui. Deja, šis sumanymas tikriausiai nebuvo įgyvendintas.

Nepriklausomos Lietuvos metais geležinkeliai tapo visaverčiu Vakarų šalių geležinkelių partneriu. 1929 m. Obelių ruožu pravažiavo pirmasis

*Siaurojo geležinkelio bėgiai Tvirų kaime.
Fotografuota 1959 m. spalio 30.
(RKM-47411)*

Rokiškio geležinkelio stotyje traukinys „Maskva–Kaliningradas“. Iškraunamas bagažas. Perone stovi budėtojas Ipolitas Gogas. Fotografuota 1965 m. (RKM-47356)

tarptautinis ekspresas Berlynas–Ke-nigsbergas–Daugpilis–Maskva.

1940 m. šiame ruože kursavo trys keleiviniai traukiniai, kurių vienas – greitasis. Traukiniuose buvo trijų klasių vagonai, greitajame – miegamasis vagonas.

1940 m. Lietuvą aneksavus So-vietų sąjungai, geležinkelių darbas buvo pertvarkomas pagal SSRS galiojusią tvarką. Geležinkelių raštvedyba pradėta tvarkyti dviem kalbomis: lietuvių ir rusų. Bolše-vikinės valdžios statytiniai geležin-kelio stotyse ėmė uoliai persekioti senuosius geležinkelių darbuotojus, nuolat reikalavo siųsti iš Rusijos specialistų ir darbininkų vietiniams geležinkelininkams pakeisti.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, neatlaikiusi vokiečių puoli-mo, Rusijos kariuomenė pasitraukė,

Taručių stotelėje stovi siaurojo geležinkelio traukinys „Taručiai–Panevėžys“. Fotografuota prieš Antrąjį pasaulinį karą (RKM-41606)

Traukinys Rokiškio apylinkėse, 1936 m. Nuotr. iš Prano Simana-vičiaus albumo (RKM-50946)

kartu su frontu pasitraukė ir dauguma iš Rusijos atsiųstų geležinkelio specialistų.

Vokiečiams užėmus Lietuvos teritoriją, Kaune buvo sudaryta Laikinoji geležinkelių vyriausybė, tačiau vokiečių karinė valdžia įsteigė ir savo geležinkelių valdybą, kuri akylai kontroliavo geležinkelių reikalus. Lietuvos geležinkelių vėžės plotis buvo pakeistas į europinį. Ir pro Rokiškį dundėjo traukiniai, vežantys karinę amuniciją, prekes, skirtas karo reikmėms. Čia buvo dideli sandėliai. 1944 m., fronto linijai traukiantis į Vakarus, vokiečiai juos sudegino, buvo padegta ir Rokiškio geležinkelio stotis. Traukdamasi vokiečių kariuomenė smarkiai sugadino ir patį geležinkelį; specialiu įrenginiu, tempiamu dviejų garvežių, nuo Obelių iki pat Panevėžio išardė visų tarpstočių geležinkelio pylimus, bėgius ir sulaužė pabėgius.

*Rokiškio geležinkelio stotis
Pirmojo pasaulinio karo metais.
Nuotr. iš V. Juosponio asm. archyvo*

1944 m. liepos mėn. visą Rokiškio geležinkelio ruožą vėl užėmė rusų kariuomenė.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Lietuvos geležinkeliai prarado savarankiškumą, tapo sudėtine Sovietų sąjungos geležinkelių transporto sistemos dalimi; vėl buvo atkuriamas Rusijos geležinkeliuose naudojamas vėžės plotis. Krovinių srautai didėjo, ypač daug sąstatų važiuodavo Radviliškio–Obelių ruožu,

todėl buvo ieškoma būdų didinti jo pralaidumą.

Pokario metais Rokiškio geležinkelio stotiai vadovavo Andrius Krilavičius (1946–1948 m.), Pranas Deksnys (1948–1957 m.), Julius Stašys (1957–1961 m.), Jonas Gobė (1961–1963 m.).

1957–1959 m. buvo atstatoma karo metais sudegusi geležinkelio stotis. 1959 m. pabaigoje pradėjo reguliariai kursuoti miesto autobu-

*Rokiškio geležinkelio stotis. Ant suoliuko susėdę žmonės laukia traukinio.
Ona Sirvydaitė-Aleksiejienė (antra iš kairės) išlydi savo svečius, XX a. 4 deš. (RKM-33211)*

sas maršrutu Geležinkelio stotis–Ligoninė.

1963 m. Rokiškio geležinkelio stoties viršininku pradėjo dirbti Kazimieras Narbutas, vadovavęs stotčiai net 38-erius metus. Tuo metu geležinkelis buvo viena svarbiausių transporto arterijų: judėjo didžiuliai krovinių ir keleivių srautai. Dieną ir naktį kroviniai iš Rokiškio vežti į visą Sovietų sąjungą. Geležinkelininkų paslaugomis naudojosi Juodupės vilnonių audinių fabrikas „Nemunas“, Rokiškio sūrių, kombinuotųjų pašarų gamyklos, miškų ūkis, kiti susivienijimai ir prekybinės organizacijos, mazutą šilumos tiekėjai taip pat gaudavo per geležinkelio stotį. Kasdien pro Rokiškį maršrutais Maskva–Kaliningradas, Šiauliai–Daugpilis važiuodavo keleiviniai traukiniai.

Atkūrus nepriklausomybę, geležinkelių eismas sumažėjo, nebeliko tranzitinių traukinių iš Rusijos. 1996 m. birželio 1 d. keleivinis traukinys maršrutu Šiauliai–Daugpilis važiuo paskutinį kartą, nes nuo birželio 2 d. šis maršrutas buvo sutrumpintas iki Obelių. 2001 m. kovo mėn. maršrutas dar kartą sutrumpintas, ir traukinys važiuo tik iki Rokiškio. 2011 m. pradžioje AB „Lietuvos geležinkeliai“ nusprendė visai panaikinti maršrutą Rokiškis–Šiauliai. Tačiau rajono verslininkai, savivaldybės vadovai, eiliniai rokiškėnai stojo mūru už šio maršruto išsaugojimą. Su geležinkelio vadovybe pavyko susitarti, kad traukinys iki Rokiškio važiuotų nors du kartus per savaitę – penktadieniais ir sekmadieniais.

2013 m. lapkričio 8 d. Rokiškio krašto muziejus ir geležinkelio stoties darbuotojai, vadovaujami stoties viršininko Audriaus Budreikos, surengė jubiliejinę šventę „140 metų šalia geležinkelio“. Į ją susirinko labai daug buvusių geležinkelininkų, jų bičiulių, žmonių, kurie gimė ir augo šalia geležinkelio.

Renginio, skirto 1949 m. tremčiai atminti, dalyviai prie Rokiškio geležinkelio stoties, 2015 m. kovo 26. Nuotr. G. Kujelio

„Stotis – lyg pakelės akmuo, ant kurio pailsėti atsisėda keleivis, prie kurio sustoja pavargę traukiniai. Sukako 140 m., kai pro Rokiškį driekiasi geležinkelis. Per tą laiką sutikti ir palydėti šimtai tūkstančių sąstatų, pervežta milijonai tonų krovinių. O

kas suskaičiuos keleivius, geležinkelininkų kartas! Tačiau meilė savajai profesijai, pagarba praeičiai nepasikeitė. Ne veltui sakoma, kad nepažinus praeities, sunku suvokti dabartį,“ – teigia buvusi geležinkelio stoties darbuotoja Valerija Mickevičienė.

Literatūra

1. Savickas Jonas. *Obelių geležinkelio ruožas*. – Šiauliai: Titnagas, 2014, p. 11–24.
2. Altbergs Toms. *Lietuvos geležinkelių garvežiai 1919 m.* – Tauragė: Zidex, 2012, p. 117–118.
3. Miškinis Algimantas. Rokiškio miesto istorinė urbanistinė raida (iki 1969 m.) // *Rokiškis. Miestas, kraštas, žmonės*. – Vilnius: Diemedis, 1999, p. 83–146.
4. Rokiškio krašto muziejaus archyvas. Rokiškio geležinkelio stoties istorija. Byla Nr. 341.
5. Rokiškio krašto muziejaus archyvas. Jurgio Breivės prisiminimai. Byla Nr. 333/1.

Apie žmogų, sujungiantį žodį ir vaizdą

Reda Kiselytė, Rokiškio Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos
„Romuvos“ padalinio bibliotekos vedėja, kalbina
Albiną Kuliešį

... kai saulė žarstė rudens auksą, kai draikėsi voratinklių gijos ir švytėjo geltonšoniai obuoliai, Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešojoje bibliotekoje buvo įteikta devintoji Lietuvos žurnalisto, redaktoriaus, rašytojo ir vertėjo Juozo Keliuočio premija. Ji skiriama už reikšmingus poezijos, prozos, literatūros kritikos, vertimų, publicistikos, Juozo Keliuočio kūrybos nagrinėjimo ir kitus originalius, prasmingus kūrybinius rašto darbus, tęsiančius Juozo Keliuočio diegtų kultūrinių vertybių ir tradicijų aktualizavimą bei sklaidą. Šios premijos laureatu tapo Ukmergės krašto fotomenininkas, poetas Albinas Kuliešis. Kalbinau tylią, svajingą ir menišką asmenybę.

R. K.: Kaip sutikote žinią, kad Jūsų veikla įvertinta Juozo Keliuočio premija? Ką Jums reiškia šis apdovanojimas?

A. K.: Man tai buvo visai netikėta, netgi, sakyčiau, ta žinia lyg pritrėkė. Tai pats solidžiausias mano darbų įvertinimas, kaip dažniausiai ir nutinka svetimame krašte, aišku, esu pakylėtas tokio įvertinimo ir dėkingas Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo studijų centrui, kuris atlieka tokius reikšmingus darbus.

R. K.: Tą dieną, kai buvo įteikta ši premija, Jūs kalbėjote apie skaičių „devyni“... Esate devintas premijos

laureatas. Gal skaičiuose slypi magija?

A. K.: Taip, tai kažkokia skaičių magija: prieš devynerius metus atsiradau Rokiškio padangėje, dabar tapau devintuoju Juozo Keliuočio premijos laureatu ir pats esu gimęs 1959 metais. Gal tai sutapimas, bet jis gražus.

R. K.: Žvilgtelėkite į praeitį... Papasakokite apie save Rokiškio krašto kultūros žurnalo „Prie Nemunėlio“ skaitytojams.

A. K.: Gimiau viduržiemį, kaip sakau, su Vladimiru Vysockiu. Matyt, todėl abu esame dvasios maištininkai. Mažas kaimelis prie Siesikų ežero, netoli legendinės Siesikų pilies, tapo mano namais. Tėvas buvo miškininkas, mama prižiūrėjo visą namų ūkį ir mus tris: mane, seserį ir brolių. Vienoje kaimo pusėje žaliavo Viliukų miškai, kitoje bangavo Siesikų ežeras, gal tokia gamtos apsuptis ir suformavo mano svajingą asmenybę. Dažnai klajodavau vienas laukuose, jau paaukęs, vasarą dirbdavau visus ūkio darbus. Važiudavau su tėvuku į mišką, ten jis išmokė mane pažinti medžius ir suprasti jų kalbą. Čia, Toliūnuose, ir prasidėjo mano didieji menai iš molio, medžio, tapybos akvarele ant faneros lakštų.

Baigęs Siesikų vidurinę mokyklą, stojau mokyti fotografijos

meno, nes jau rankose turėjau mamos padovanotą fotoaparata. Deja, nepasisekė, pritrūko balų. Pavasarį išėjau į tuometinę armiją. Atsidūriau prie Suomijos krantų, negyvenamoje saloje, ten daug fotografavau, ten perpratau peizažinę fotografiją. Grįžęs iš armijos, vėl stojau į fotografiją. Šį kartą sėkmingai. Baigęs įsidarbinau Ukmergės buitinių paslaugų kombinate. Atkūrus nepriklausomybę, įkūriau savo studiją „Žvilgsnis“ ir jau 24-eri metai dirbu joje...

Mane visada lydėjo kūryba. Jos paletė vis plėtėsi, kol išsirutuliojo dvi kryptys: fotografija ir poezija. Surengiau nemažai parodų Lietuvoje ir užsienyje, išleidau dvi poezijos knygas, jas lydėjo poezijos renginiai ir šventės. Tiesiog esu kasdien kūryboje ir kitaip gyvenimo neįsivaizduoju.

R. K.: Kiekvienam žmogui būdinga aplink save apibrėžti tam tikrą jaukią erdvę. Kokia Jūsų erdvė? Kuo Jums svarbus tas nuostabusis Visatos kampelis?

A. K.: Pirmoji erdvė – mano gimtinė. Kaip sakau, mano ežeras, mano miškas, mano žvyrkelis, kuriu į amžinybę išėjo mano tėvai... Čia aš surandu ramybę, čia rengiu poezijos ir kitų menų šventę „Lanagas į širdį“. Čia prisikaupiu kūrybinės energijos atsargų.

*Albinui Kuliešui įteiktas rokiškėno tautodailininko Vidmanto Zakarkos medžio drožinys „Po Pegaso sparnais“.
Nuotr. Alicijos Matiukienės*

Antroji erdvė – mano studija Ukmergės senamiestyje. Čia dirbu, čia užsidirbu duoną kasdieninę, čia gimsta parodos, čia, prie židinio, bendraujame kūrybinių vakarų metu... Čia, šalia Ukmergės pilialknio, ypatinga dvasia...

Trečioji erdvė – mano namai, kuriuos pats sukūriau. Tai didžiausias mano kūrinys. Čia vyksta nepaliaujamas procesas, gimsta nauji akcentai, naujos erdvės... Čia, prie lauko židinio, Mūzų kiemelyje, renkasi artimiausi man žmonės...

R. K.: *Asmeninės savybės svarbios visoms profesijoms. Kiek menininkui padeda išskirtinės savybės?*

A. K.: Dievo dovana, kurią gauni ateidamas, yra ir vertybė, ir sunkus nešulys, nes, pasirinkęs menininko kelią, pasirenki sunkiausią kelią kalnuose, kuris veda debesų link. Tave lydi pavydas, savęs draskymas, aplinkinių, net artimų šeimos narių nesupratimas, prasmės ieškojimas ir galų gale dažni materialiniai nepri-

tekliai. Tai labai sunkus kelias. Jei neši tą ugnį, kurią gavai gimdamas, nepalūši ir daug pasieksi.

R. K.: *Esate menininkas. Kuriate poezijos tekstus. Ar poezija turi įtakos Jūsų fotografijoms?*

A. K.: Taip, kuriu poezijos tekstus, kurie galbūt ir yra tarsi žodiniai vaizdai. Ne kartą skaitytojai sakė, kad, skaitydami mano eilėraščius, mato vaizdus. Gal todėl pirmasis mano leidinys buvo atvirukai su vienu eilėraščiu, kurio fone buvo vaizdas, atitinkantis tekstą. Taip gimė visas ciklas, kurį kritikai pavadino fotopoezija. Jis virto paroda, apkeliavusia Lietuvą. Tą ciklą nuolat papildau ir, manau, kad ateityje jis virs albumu. Aš sujungiau vaizdą ir žodį taip, kad jie vienas kitą papildytų. Manau, pavyko, nes gaunu daug teigiamų atsiliepimų.

R. K.: *Ko iš poezijos gali pasisemti modernaus laikmečio žmogus?*

A. K.: Pirmą mintį, kuri ateina į galvą atsakant į šį klausimą yra

– Dvasios. Pasaulį mes suvokiame ne tik akimis, bet ir žodžiais, kurie pastaruoju metu, deja, skurdėja... Materializmo persmelktoje visuomenėje, mes dažniausiai bendraujame daiktai, žodžiams palikdami vis mažiau vietos. Poezija apvalo sielą. Kaip rašiau viename eilėraštyje: „O žodžiai lieka širdyje, granite, su meile ir be meilės ištarti.“ Žodis – ilgaamžiškiausias žmogaus palikimas.

R. K.: *Kokie pirmieji, į atmintį įstrigę dvasiniai potyriai, susiję su poezija ir fotografija?*

A. K.: Nors ir keista, bet poezija visiškai nesidomėjau ir jos neskaičiau, nebent vaikystėje vaikiškus eilėraštykus. Per naktis skaitydavau daug knygų, bet poezijos tarp jų nebuvo. Tik pradėjęs rašyti pats, pradėjau jausti beribę skrydžio laisvę. O fotografija mane sužavėjo galimybe sustabdyti akimirką... Laikas tarytum sustingsta ir lieka amžiams, to nėra kituose menuose.

Albiną Kuliešį sveikina Rokiškio Juozo Keliučio viešosios bibliotekos direktorė Alicija Matiukienė (dešinėje) ir pavaduotoja Daiva Vilckickienė. Nuotr. Audronės Tupalskienės

Juozo Keliuočio premijos laureatą Albinę Kuliešę sveikina Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkė Loreta Grauziniene.
Nuotr. iš Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvo

Kartais apima neapsakomas jausmas, kai pamatai, kad akimirka, kurią turi sustabdyti, priartėja, o pats jautiesi lyg laiko valdovas.

R. K.: *Anksčiau poetui, rašytojui buvo priskiriamas tautos vedlio vaidmuo. Visuomenė keičiasi. Kokia šiandienos literatūros žmogaus vieta mūsų visuomenėje?*

A. K.: Manychiau, kad mažai kas pasikeitė. Žmogus, valdantis žodį, gali būti vedliu. Visada gali rinktis: būti juodoju ar baltuoju metraštininku.

R. K.: *Lietuvių literatūroje gausu pseudonimais arba slapyvardžiais pasirašinėjančių autorių. Gal atskleisite savo paslaptį?*

A. K. Taip, daugelis turi pseudonimus, tikriausiai jie apibendrina jų vidinę būseną. Mano pseudonimas neturi nieko bendro su kilme, tie-

siog jis atitiko mano kaip žmogaus veiklą ir siekius. Todėl pasirinkau Grafą. *Photos* – graikiškai šviesa, *graphā* – rašau. Kažkada Lietuvoje fotografija buvo vadinama šviesoraščiu. Labai gražus pavadinimas. Taigi, rašau ir šviesa fotografijose, ir ranka plunksna.

R. K.: *Kaip susiformavo Jūsų fotografijos braižas? Ar jau vaikystėje save įsivaizdavote spragsintį fotoaparatu?*

A. K.: Vaikystėje buvau svajotojas. Labai mėgau kiną ir turėjau nebylių svajonę tapti aktoriumi, beskaitydamas knygas, atradau meną. Perskaičiau beveik viską, ką galėjau rasti Siesikų bibliotekoje, apie žymių menininkų gyvenimus ir kūrybą. Dar nesulaukęs 18 metų, neblogai išmaniau Vakarų Europos dailę, antikos meną. Tada prasidėjo

pirmieji bandymai molyje, medyje, tapyboje, grafikoje. Tai padėjo suprasti kompoziciją, koloritą, apšvietimą ir kitus meno užkuliusius, vėliau gimė fotografija. Ji, kaip ir poezija, į mano gyvenimą įsiveržė visai netikėtai. Lydėdama daugelį metų ji užkariavo visas mano veiklos sritis. Dabar aš vėl sugrįžtu prie meno, prie to, nuo ko pradėjau. Mano fotografijos braižą formavo menas ir filosofinis požiūris į supantį pasaulį.

R. K. *Daug fotografų „pražudo“ spauda. Ką Jūs apie tai manote?*

A. K.: Taip, spaudos fotografija specifinė sritis. Pats 10 metų dirbu leidyboje. Dažnai leidėjas atmeta gerą meninę nuotrauką, nes ji tiesiog nekomercinė. Spaudoje taip pat, ten labiau vyrauja dokumentika ir sensacingų kadru ieškojimas.

Rokiškio rajono mero Antano Vagonio sveikinimai. Nuotr. iš Rokiškio Juozo Keliučio viešosios bibliotekos archyvo

Taigi, saviraiškai, dirbant spaudos fotografu, lieka mažai vietos.

R. K.: *Esate Rokiškio krašto fotografijos meno ir įvykių metraštininkas. Ar lengva juo būti?*

A. K.: Tikrai nelengva, nes nufotografuoti jau visi Rokiškio kampeliai, bet visada kažkas lieka. Esu ukmergiškis, todėl gal kitaip matau Rokiškio kraštą, todėl kartais pavyksta atrasti nepaliestų temų. Taip buvo su Rokiškio Kalvarijomis ir „Akmeninio Rokiškio“ ciklu. Tikiuosi rasti ir daugiau tokių kampelių.

R. K.: *Mėgstate fiksuoti pačias gražiausias Lietuvos vietas. Ką Jums reiškia fotografijų parodos?*

A. K.: Prieš 10 metų išleisti mano sukurti kalendoriai „Lietuva“ ir kiti leidiniai. O du albumai „Kelionės po Lietuvą akimirkos“ pasklido po visą pasaulį. Labai malonu gauti atsiliepimų iš užsienio. Reiškia, ir tu kažkiek prisidėjai populiarinant Lietuvą.

Parodos – aukščiausias saviraiškos taškas. Jose niekas nekelia jokių reikalavimų, jose atveri savo sielą. Tai labai džiugus momentas, į kurį

veda sunkus kelias, nes tai brangus malonumas, reikalaujantis daug darbo ir kūrybinių kančių. Bet tai – viršukalnė, į kurią kopia kiekvienas menininkas.

R. K.: *Įvairiaspalviai mūsų gyvenimai. Ar juose ne per maža vaizduotės?*

A. K.: Sakoma: „...ir sukūrė Dievas žmogų į save panašų.“ Taigi kūrybinis pradas glūdi kiekviename iš mūsų. Tik gaila, kad kartais vietoj kūrybos renkamės karą. Kai pasirinksim kūrybą, pasaulis prašviesės, jame nakties neliks...

R. K.: *Kokią matote meninės fotografijos ateitį?*

A. K.: Kaip ir sakiau, fotografija – tai sustingęs laikas... Manau, kad meninės fotografijos galimybės beribės... Ateityje, keičiantis technologijoms, ji įgaus vis naujas saviraiškos galimybes, nes vaizdas mus veikia labiausiai...

R. K.: *Gal dar ką nors norite pasakyti apie save ar palinkėti Rokiškio krašto kultūros žurnalo „Prie Nemunėlio“ skaitytojams?*

A. K.: Dėkoju Rokiškio kraštui, priėmusiam mane – *Pabėgėlį* – ir įsileidusiam į savo širdį. Linkiu žurnalui „Prie Nemunėlio“ gyvuoti, plėstis ir atrasti vis naujų skaitytojų, o skaitytojams – ne tik susipažinti su kultūros klodais, kuriuos pristato žurnalas, bet ir prisidėti prie jo leidimo, siūlyti naujų temų.

R. K.: *Ieškokite dar neatrastų Rokiškio krašto erdvių ir fiksuokite jas. Mokėkite branginti brangiausius savo širdžiai kampelius, kuriuose gims nauji poezijos posmai. Poezijos gerbėjai ir fotografijos meno mylėtojai lauks Jūsų naujų kūrybinių darbų. Dėkoju už šiltą ir nuoširdų pokalbį.*

Rokiškio krašto dvarų maršrutas. Kelionė po 12 dvarų

AUŠRA ŽĖGLAITIENĖ

VšĮ „Savas Rokiškis“ vadovė

Lietuvos šiaurės rytuose esantis Rokiškis garsėja ne tik kaip ežeringas kraštas, turintis senas sūrio, teatro, dailės ir muzikos tradicijas, bet ir dvarų gausa. Simboliška, kad Rokiškio rajono žemėlapių kontūras atkartoja Lietuvos kontūrą ir kad šį rajoną skrodžia Nemunėlis kaip Lietuvą Nemunas...

Viešoji įstaiga (VšĮ) „Savas Rokiškis“, finansuota pagal Lietuvos kaimo plėtros programą, šios vasaros viduryje pristatė naują maršrutą – kelionę dviračiais ir automobiliais po 12 išlikusių Rokiškio krašto

dvarų. Turistai ne tik susipažins su įdomia krašto istorija, bet ir pasigrožės gamta: kalvotais Obeliais ir žemdirbiams palankiomis Pandėlio lygumomis, tyrinėtais ir netyrinėtais piliakalniais. Čia pasienis su Latvija, senoji sėlių genties žemė.

Maršrutas po Rokiškio krašto dvarus tęsiasi daugiau kaip 210 kilometrų. Keliaujant automobiliu ir prie kiekvieno dvaro stabtelėjus 15–20 minučių, ekskursija užims vieną dieną. Pageidaujant papildomų edukacinių programų,

maitinimo ir nakvynės, rajone teks paviešėti 2–3 dienas. Drąsesnieji gali rinktis dviračių maršrutą ir paskirti jam 3–4 dienas. Čia prireiks šio tokio sportinio pasirengimo. Tiesa, maršrutą aptarnaujanti VšĮ „Savas Rokiškis“ dviračių nuomos kol kas negali pasiūlyti, tad teks minti savus. Prieš keliaujant siūloma įsigyti dvarų žemėlapi su dviračių ir automobilių maršrutu, kaina – 5 eurai (įsigyti galima Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centre, adresu: Nepriklausomybės a. 8, Rokiškis).

Antanašės dvaro fragmentas. Nuotr. V. Jocio

Petrošiškio dvaras.

Nuotr. Audronės Baltuškaitės

Taip pat galima išsinuomuoti garsinį gidą 5 kalbomis, kuriame pasakojama kiekvieno dvaro istorija su mitais ir legendomis (nuomos kaina – 5 eurai parai, skambinti VŠĮ „Savas Rokiškis“, tel. 8676 51911)

Siūloma aplankyti Petrošiškio, Salų, Tarnavos, Gačionių, Bagdoniško, Antanašės, Kraštų, Ignotiško (palivarkas), Onušio, Ilzenbergo, Panemunio ir Rokiškio dvarų sodybas. Vienos jų išpuoselėtos ir prikel-

tos naujam gyvenimui, kitos – sunykusios, apgriuvusios, paslaptinai stūksančios po dideliais medžiais ir laukiančios savo eilės. Šiuolaikiniai dvarininkai taip pat labai įvairūs. Vieni turi išteklių puoselėti dvarus, kiti laukia naujų finansavimo galimybių, kad nors šiek tiek pažadintų istoriją, kuri paskatino jų ambiciją kurtis senuose dvaruose.

Maršrutas prasideda nuo Petrošiškio dvaro sodybos (atstumas nuo Rokiškio – 23 km). Dvaras yra privatus, įrašytas į Lietuvos kultūros vertybių registrą. Istoriniai dvarininkai: Tyzenhauzai, Pšezdzieckiai, Putrimai, dabartiniai – verslininko ir politikos Irmanto Tarvydžio šeima. Petrošiškio dvaro naujas pakilimo laikotarpis siejamas su Lietuvos atkurtos nepriklausomybės laikotarpiu,

Petrošiškio dvaras.

Nuotr. Audronės Baltuškaitės

*Petrošiškio dvaras.
Nuotr. Audronės Baltuškaitės*

kai dvarvietę nupirko Rokiškio krašto verslininkas Irmantas Tarvydis ir su meile ėmėsi čia kurti savo šeimos namus. Dvaras yra šeimos namai, todėl jį galima apžiūrėti tik iš išorės.

Vos už keleto kilometrų pasitinka unikalus Salų miestelis, esantis 73 ha ploto saloje Dviragio ežere. Salų dvaro sodyba – valstybės saugomas XVIII–XX a. pr. buvusios dvaro sodybos pastatų ansamblis su monumentaliniais rūmais, bažnyčia ir dar 7 buvusiais dvaro pastatais bei dideliu parku. Dvarininkai: Kęsgailos, Radvilos, Marikoniai, Tyzenhauzai, Pšezdzieckiai. Salų dvare vasaromis jau daug metų rengiama tarptautinė kalbotyros mokykla „Academia Grammaticorum Salensis“, į kurią suvažiuoja lingvistai iš viso pasaulio. Čia galima užsisakyti ekskursiją po Salų dvarą, išbandyti piešimą ant vandens bendruomenės namuose. Smalsuoliai gali pernaktuoti senove dvelkiančiame dvare, sakoma, kad naktimis čia klaidžioja grafo Marikonio vėlė. Dvaro pašonėje galima pažaisti tinklinį, atsigaivinti Dviragio ežere, užsisakyti pramoginį plaustą ant vandens.

Trečiasis maršruto dvaras – Tarnava. Čia turistai gali užsisakyti edukacinę tradicinių aukštaitiškų valgių degustacijos programą, paragauti keptinio alaus. Turistams siūloma išsinuomuoti baidares. Tarnavos rūmai yra virtę griuvėsiais, bet šiandieniniai jų savininkai verslininkai Vaškėliai ryžtingi. Buvusio dvaro sodyba su parku užima 12 hektarų. Kompleksas įrašytas į Lietuvos kultūros vertybių registrą. Istoriniai dvaro savininkai – Krošinskiai, Tyzenhauzai, Veisenhofai, Juozas Vėbra, Jonas Vėgėlis. Tarnavos dvaras buvo lenkų rašytojo, poeto, kritiko, esteto Juzefo Veisenhofs tėvonija. Pagal jo žymiausią romaną „Sabalas ir panelė“, kuriame vaizduo-

jami XX a. pradžios jo tėvonijos – Jūžintų apylinkių – gyventojų papročiai ir tradicijos, pastatytas filmas.

6 kilometrai į Rokiškio pusę – didingai savo amžių skaičiuojantis ir nauju rūbu besididžiuojantis medinis Gačionių dvaras su klasicizmo formų imitacija. Dvaras statytas XIX amžiuje. 2001 m. dvarą grąžinus baronui Antanui Rozenui, dvaro rūmai buvo restauruoti. Dvaras privatus, dėl lankymo būtina susitarti su šeimininku Piotru Rozenu, kuris čia leidžia vasaras ir mielai priima lankytojus.

Nuo Kriaunų nutolęs 9 km, seno parko apsuptyje istoriją mena Bagdoniškis – profesoriaus, kurio vardu pavadintas Mykolo Romerio universitetas, gimtinė ir vasaros rezidencija. Tai valstybės saugomas XVIII–XIX a. pr. kompleksas, kurį sudaro 12 statinių. Bagdoniški dvaras sugrąžintas trims profesoriaus dukroms. Senąją sodybą paveldėtojos pardavė vietos ūkininkui, o tėčio statytą vasarnamį puoselėja ir saugo. Kadaisė dvaras garsėjo studentų vasaromis, mat jie čia atvykdavo pas profesorių laikyti egzaminų. Svarbiausi dvarininkai – Rudaminai, Romeriai.

Ilzenbergo dvaras priima lankytojus savaitgaliais. Nuotr. V. Jocio

Toliau maršrutas driekiasi per gražiausias rajono vietas – ežeringą ir kalvotą kraštą, gražiai tvarkomus vienkiemius. Truputį išklydus iš maršruto ir pasiekus Kriaunas, jaučiama gera aura, kurią skleidžia Kriaunų istorijos muziejus. Jis garsus tuo, kad čia būta Romerių, iš šio dvaro išėjo ir su šiuo dvaru siejama ištisa dailininkų Romerių plejada. Muziejuje šiuo metu siūloma edukacinė rankinių gaminimo programa, įvairios ekspozicijos.

Iš Kriaunų toliau nenusakomas gamtos grožis veda tiesiai į Antanašę. Antanašės dvaro kompleksas įrašytas į Lietuvos kultūros vertybių registrą. Dvarininkai – Bilevičiai, Marikoniai, Romeriai. Intelektualų, valstybininkų, dailininkų Romerių giminę žmonės minėjo geru žodžiu. Dėl aktyvios savo politinės ir visuomeninės veiklos Romeriai buvo nuolatiniėje caro valdžios nemaloniėje. Didikai Romeriai šiose apylinkėse turėjo keletą dvarų: Antanašę, Bagdoniškį, Kriaunas. Antanašė buvo laikoma giminės lizdu, kurta XVIII–XIX a. sandūroje. Dvaras privatus. Netoliese esanti paplūdimio vieta gražiai sutvarkyta, galima pasimaudyti Našio ežere. Dvaro

savininkas – šiaurietis verslininkas Gintautas Rimkus, senų automobilių kolekcininkas. Galima aplankyti Antanašės bendruomenės centrą, kuris didžiuojasi gražiai sutvarkytomis bendruomenės namais, kviečia paragauti tradicinių patiekalų (iš anksto užsisakius).

Padarius 6 km lankstą, galima išvysti tarp medžių stūksantį Kraštų dvarą. Rūmai pastatyti 1892 metais. Kompleksas įrašytas į Lietuvos kultūros vertybių registrą. Dvaro statytojas – Juozas Tupalskis. Dabartiniai dvaro savininkai – Agnė ir Mykolas Zobovai, Ažuolyno meškučių cirko įkūrėjai. Jų svajonė – dvaro parke įkurdinti cirko augintinius ir įrengti

patrauklų kampelį gyvūnų mylėtojams. Dvaras privatus, kol kas jį galima pamatyti tik iš išorės.

Grįžtant atgal į Antanašę pro Obelius, galima aplankyti laisvės kovų istorijos muziejų, neseniai kraštiečių pastangomis atstatytą vienintelį tokį Lietuvoje paminklą, skirtą 1941 m. birželio sukilėliams ir sovietinėms aukoms atminti (iniciatorius – Valstybinės kalbos inspekcijos vadovas Donatas Smalinskas), pernaktoti jaukiai įrengtoje sodyboje.

Iš Obelių pro Rokiškį keliaujama į Bajorus. Šalia kelio įrengta nuoroda „Lėlių namai“. Tai privatus Dalius Ziemelienės muziejus Bajorų kaimo kultūros namuose. Kolekcija pradėta eksponuoti nuo 1999 m. sausio. Dabar muziejuje eksponuojama apie 700 lėlių. Čia galima apžiūrėti „Lėlių namus“ lydint gidui arba dalyvauti edukacinėje programoje „Tu gali prakalbinti lėlę“, užsisakyti lėlių teatro spektaklį.

Už kelių kilometrų glūdi Ignotiškio palivarkas, Tyzenhauzų medžioklės namas. Ant senosios sodybos pamatų XX a. pabaigoje iškilęs naujas statinys neprimena XIX a. pr. buvusių rūmų, bet vieta istorinė ir leidžia suteikti dar keletą istorinių

Ignotiškio dvaro sodyba. Nuotr. V. Jocio

Onušio krašte labiausiai atsidadu-
si kraštotyrinei veiklai kultūros dar-
buotoja, didžiulės istorinės kolekcijos
rinkėja ir sudarytoja Elena Blažienė.
Ji, vedžiodama krašto istorijos labirin-
tais ne dirba, bet mėgaujasi. Neabe-
jotina, kad Onušio dvaro griuvėsiai
turistams paliks neišdildomą įspūdį.

Už keleto kilometrų galima išvys-
ti Ilzenbergo dvaro sodybą, valstybės
saugomą kompleksą. Dvaras yra pri-
vatus, jame bendrovė „Ilzenbergas“
kuria pirmąjį Baltijos šalyse biodi-
naminį ūkį. Dvarininkai – Dimšos.

štrichų apie Rokiškį ir jo valdytojus
Tyzenhauzus. Dvaro savininkė –
Rita Sesickienė. Šio dvarelio istori-
jos faktų nedaug – vienintelis tvirtai
žinomas, kad čia buvo Tyzenhauzų
medžioklės namas. Kartu su mišku
griuvėsius nupirkęs senąją baltų
religiją išpažinęs miškininkas Vladas
Sesickas kantriai ir apgalvotai sukū-
rė gražią istorinę oazę iš akmens,
ąžuolo ir kaltinių baltų simbolių.

Toliau keliaujama šiaurine kryp-
timi iki Onušio dvaro pro Juodupės
miestelį. Norintys ir turintys laiko
gali išbandyti edukacinę grybukų ir
šakočių kepimo programą, pernakvo-
ti sodyboje, ten pat išsikūrenti pirtį.

Kita stotelė – Onušio dvaras.
Dvaro kompleksas – valstybės sau-
gomas paminklas. Teritorijos plo-
tas – 13,58 hektaro. Išlikę 9 dvaro
laikotarpio statiniai. Dvarininkai:
Rajeckiai, Mlečkos, Kaminskiai,
Komarai. Prieš karą gaisro sunioko-
tam dvarui lemtis nebuvo palanki,
jis dabar neatstatytas. Pasiemyje
su Latvija stovintis Onušio dva-
ras savo istoriją pradėjo skaičiuoti
kartu su rajono centru – Rokiškio –
dvaru. Abu dvarai rašytiniuose šal-
tiniuose pirmą kartą paminėti dar
1499 metais.

Rašytiniuose šaltiniuose randama įrašų, kad būtent 1515 m. rugsėjį vokiečių riteris Berndtas Kersenbrockas atvyko į Ilzenbergą apžiūrėti jam dovanotų žemių. Akis po didžiulę dvaro teritoriją galima paganyti savaitgaliais. Viena smagiausių naujienų – naujai pastatytas tiltas į Meilės salą.

Iš Ilzenbergo pakeliui – Panemunio dvaras. Tai valstybės saugomas XIX a. vid. – XX a. pirm. pusės paminklinis kompleksas (13 dvaro laikotarpio pastatų, želdynai, vandens telkiniai). Dvarininkai – Masalskiai, Giedraičiai, Oziemblovskiai, Marikonai, Krasickiai. Apie 1925 m. dvarą nusipirko iš emigracijos Amerikoje grįžęs Osvaldas Lauciškis ir valdė jį iki pat

1941 m., kuomet bolševikai dvarą nacionalizavo, o jį ištrėmė į Sibirą. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, dvaras buvo grąžintas Lauciškio vaikams ir yra labai blogos būklės. O kadaise čia buvo reprezentaciniai rūmai su vertingais, savitais Liudviko XV stiliaus salonais bei neogotiškais kabinetais, biblioteka. Kambariuose buvo išdėliotas senas japoniškas porcelianas, būta labai seno graviuoto bei raižyto krištolo, sidabro ir bronzos dirbinių, tarp kurių buvo didžiulis žirandolis, puoštas sidabrinėmis riterių figūromis. Osvaldas Lauciškis buvo sukaukęs didžiulę paukščių iškamšų kolekciją.

Neskubant palikti šio kaimelio, galima aplankyti didingą paminklą

rezistencijos aukoms atminti – Panemunio angelą. Tai 5 m aukščio angelas, o atstumas tarp jo išskleistų sparnų – 8 metrai. Paminklo projekto autorius – architektas A. Paslaitis, skulptorius K. Kisielius. Panemunyje žinomas šaltinėlis, kurio vanduo, anot legendų, žvalina ir jaunina žmogų. Čia taip pat galima užsisakyti šaudymo iš lanko programą, pernaktoti ir pavalgyti bendruomenės patalpose, užsisakyti edukacinę programą po Panemunio apylinkes.

Pakeliui į Rokiškį stūkso naujai sutvarkytas Moškėnų piliakalnis, pravažiuojamas Degenių kaimas, kuriame įsikūręs medžio drožėjas, daugelio konkursų laureatas, režisierės Janinos Lapinskaitės filmo „Venecijaus gyvenimas ir Cezario mirtis“ išgarsintas Venecijus Jočys. Venecijaus žmona Eglė Samulytė – senovės baltų religinės bendruomenės „Degenių romuva“ vadovė.

Paskutinė stotelė – Rokiškio dvaro sodybos kompleksas. Tai XVI a. vid. – XX a. pirm. pusės valstybės saugomas kultūros paminklas. Kompleksą sudaro 16 statinių. Dvarininkai – Astikai, Krošinskiai, Tyzenhauzai, Pšezdzieckiai. Rokiškiui svarbiausia XVIII a. pabaiga, kai šio dvaro šeimininku tapo Ignotas Tyzenhauzas, Lietuvos gvardijos vadas. Jis ėmėsi naujovių: palaipsiui buvo suformuota taisyklingo stačiakampio formos Rokiškio aikštė, Laukupės vagoje įrengti tvenkiniai, pasodintas parkas, 1801 m. užbaigti statyti klasicizmo stiliaus dvaro rūmai. Į Rokiškį iš Postavų perkelta tėvonija. Rokiškio dvaro rūmuose virė kultūrinis gyvenimas, dažnai rengti elito pobūviai. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas muzikai, dvare įkurta viena pirmųjų Lietuvoje muzikos mokyklų. Iš Rokiškio dvaro keliaujama iki bažnyčios, pasiekiamas Respublikos gatvės langinių galerija, dievadirbio Liongino Šepkos parkas.

Panemunio dvaras.

Nuotr. Audronės Baltuškaitės

J. Vienožinskio pleneras „Tik tapyba“ Obeliuose: žanro grynumas ir konceptualumo paieškos

MIGLĖ MORKŪNAITĖ

Menotyryninkė

Šiomet Obeliuose trečiąjį kartą vykęs tapybos pleneras „Tik tapyba“ pavadintas Justino Vienožinskio vardu dėl šių priežasčių: menininkas gimė, augo ir didelę gyvenimo dalį praleido Rokiškio krašte, be to, J. Vienožinskis visuomet jautė didžiulę gamtos trauką, joje rasdavo nusiramimą. Tad tapyba gamtoje buvo vienas svarbiausių jo kūrybos principų, leidusių teptuku įamžinti nemažai Šiaurės rytų Aukštaitijos vietovių. Kaip teigė praeitų metų renginį aprašęs menotyryninkas Remigijus Venckus, „Obelių pleneras – tai grįžimas į pirminę, beveik impresionistinę kūrybos strategiją. „Tiesiog tapyba“ virsta „daugiau nei tapyba“. Ji prasideda tuomet, kai atsisakoma miesto „komforto“ ir persikeliamą į gamtą, lyg į tariamai pirmąją savosios laisvės „buveinę.“¹

Tokioje „buveinėje“, atitrūkę nuo miesto gyvenimo, šiemet vėl atsidadė būrys lietuvių ir latvių menininkų. Liepos 19–26 dienomis jie stebėjo Subatės (Latvija), Obelių,

Rokiškio apylinkes ir mėgino užfiksuoti ne tik regimus vaizdus, bet ir perteikti savo būsenas bei mintis. Viso to rezultatas: apie trisdešimt įvairaus formato drobių, kurios plenero uždarymo metu buvo eksponuotos centrinėje Obelių aikštėje. Viena iš šio sambūrio sumanytojo ir rengėjo Rimvydo Pupelio idėjų – sujungti dvi – lietuvių ir latvių – tapybos mokyklas. Būtent joms atstovaujančių dailininkų kūriniai gali geriausiai atskleisti panašumus ir skirtumus.

Plenero dalyviai: tradicija ir solidarus konceptualumas

Įsikūrę Obelių parapijos parūpintose patalpose, devyni menininkai ėmėsi kūrybinės veiklos.

Uteniškis Jonas Pleckevičius – klasikinės tapybos stilistikos atstovas. Vietovių architektūrą vaizduoja realistiškai, o darbų nuotaiką, kaip pats teigia, diktuoja asmeninė sąvija, oro sąlygos. Dirbdamas jis įsimyli vietas, jas čiupinėja teptuku, spalva. Autoriui labai svarbu atkreipti vietinių gyventojų dėmesį į savo aplinką, parodyti ją kitokią, atskleisti vertingąsias savybes, kurias gali pastebėti tik išlavinta meninin-

ko akis. Tai ypač naudinga vietovei, nes padeda kurti kitokį vietinių santykį su savo gyvenamąja aplinka. Ji nematuojama vien tik estetikos matu, svarbios tampa smulkmenos ir detalės, kurios neretai saugo įvairias prasmes.

Rygos dailės akademijos profesoriaus Osvaldo Zvejsalnieks kūrybos „arkliukas“ – spalva. Jo tapyti darbai pleneru išsiskiria itin ekspresyviais, ryškių spalvų potėpiais. Šio visuose pleneruose dalyvavusio autoriaus personalinė paroda „Terra vitae“, šių metų sausį vyko Rokiškio dvare. Rodyta apie 30 darbų, tad kraštiečiai ir miesto svečiai galėjo plačiau susipažinti su O. Zvejsalnieks tapyba. Menininkas neslepia sentimentų Rokiškio kraštui, viename iš jo darbų įamžinti ir Rokiškio dvaro rūmai.

Latvis Vladimir Serkov – dizaineris konstruktorius, nes paveikslo struktūrą jis tarsi konstruoja: architektūros objektus (dažniausiai apleistus) išdėsto šalia ar vieną už kito, laisvos erdvės beveik nepalieka. Menininkas ypač sureikšmina vietos dvasių ir teigia, kad kiekviena vietovė turi unikalią aurą, kuri ir lemia jo kuriamų darbų vizualius aspektus.

¹ Venckus Remigijus. Tapyba yra daugiau nei tik tapyba // *Prie Nemunėlio*, 2014, Nr. 2, p. 73.

Obelietis, didžiumos šio plenero idėjų sumanytojas tapytojas Rimvydas Pupelis paprastai mėgsta intensyviai ir labai ryškias spalvas. Jau minėtas R. Venckus šio menininko darbus yra įvardijęs „gyvojo peizažo žaismu“. Šįkart jo atspalviai šiek tiek prigesinti. Mažiau ir mėgstamo formų skaidymo, dinamikos. Greičiausiai dėl tapybos gamtoje poveikio. Nepaisant to, R. Pupeliui pavyksta išlaikyti savitą jau daugelį metų propaguojamą kubizmo principais paremtą stilių. Todėl jo kūrybą pusiau šmaikščiai, pusiau rimtai galima apibrėžti terminu „pupelizmas“.

Eglė Mažuknaitė – jauna vitražistė, kilusi iš Rokiškio, gana sėkmingai save išbandanti ir tapyboje. Plenero metu sukurtuose darbuose architektūra neatsiejama nuo gamtos. Miestelio dvasių autorė mėgina atskleisti ne tik per kraštovaizdį, senąją architektūrą (bažnyčios pastatą, kapinių vartus), bet ir per šiuolaikinio gyvenimo būdo ženklus (asfaltuotą gatvę ir joje esantį eismo žiedą). Menininkė plačiu žvilgsniu žiūri į tolį ir užčiuopia platų horizontą, kurį kerta miestelio bažnyčios vertikale.

Latvė menininkė Sofija Šabuneviča vaizduoja realistinį peizažą: čia dominuoja gamta ir žalios spalvos motyvai. Apimta impresionistinės nuotaikos, ji nutapė peizažą su Obelių bažnyčia, tik kiek kitokiu rakursu nei kolegė E. Mažuknaitė.

Kaunietė tapytoja Aušra Barzdukaitė-Vaitkūnienė plenero uždarymui pateikė du kūrinius: peizažą su vandens telkiniu ir vienintelį šiame plenero natiurmortą – menininko priemonių rinkinį (paletė, teptukai ir dažai). Nors dailininkė linksta į abstrakciją, tačiau objektai lengvai atpažįstami, sukelianys įvairių prisiminimų.

Edita Rakauskaitė iš Vilniaus kurdama vadovaujasi tapybos ir poezijos sinteze: paveikslų tapymas yra tik pirminis kūrybos etapas.

Kūriniui galutinę formą ji suteikia parinkusi poetišką ir subtiliai derantį pavadinimą. „Šviesų siluetai“, „Purpurinė saldybė“, „Krištolinė gelmė“, „Judantis paviršius“ – tai tik keletas pavadinimų. Šiai autorei labai svarbu natūra, jai artimas minimalizmas, fragmentiškumas, menininkė renkasi švelnius blukintus tonus. Visa tai būdinga penkiems plenero metu sukurtiems vaizdiniais. Tapytoja, kalbėdama apie savo kūrybą, teigia negalinti tiksliai atsakyti, kodėl vaizduoja būtent tai, ką vaizduoja, viskas plaukia iš pasąmonės: „Paveikslas paima už rankos ir tave nusiveda,“ – poetiškai ir paslaptinai kalba autorė.

Vilnietė Raima Drąsutyte asmeninę meno terapijos, meditacijos ir judesio performansų patirtį pritaikė kūrybai. Savo paveikslų formas jaučia intuityviai judėdama erdvėje arba laike – tiesiog vaikščiodama gatvelėmis ir takais, ji piešė matomus augalus arba tapydama vietoje ir žvelgdama į debesis fiksavo laiką. Taip sukurti darbai įgauna kiek netikėtą ir labai konceptualią formą ir tampa savitais minčių, laiko žemėlapiais. Intuityviai pasirinktas ir paveikslų fonas. Subatėje – žydras, J. Vienožinskio memorialinėje sodyboje – geltonas. Konceptualumo įspūdį sustiprina ir tekstai. Nors darbus R. Drąsutyte ir konceptualizuoja, tačiau, tarsi solidarizuodamasi su plenero dalyviais, nebando drastiškai išsiskirti – jos mintys ir idėjos nugula drobės paviršiuje. Skiriasi tik kūrybos procesas, o forma lieka tradicinė.

Dviejų tapybos mokyklų panašumai ir skirtumai

Iš tiesų kaimyninių šalių tapybos mokyklos panašumų turi. Daugelis plenero dalyvių vietovės vaizduoja panašiai – vizualiai užfiksuoja kokį nors objektą ir tik jau menininko individualios išraiškos priemonės

suteikia jam naują pavidalą drobėje. Vieni darbai artimesni realistinei tapybai, kiti kiek abstraktesni. Vieni vaizduoja didžiulius vietovės plotus, kuriuose atsideria svarbiausi apylinkių architektūros objektai, kitiems svarbiau parodyti detales, gamtos ir žmogaus sukurtos aplinkos fragmentus.

Skirtumų taip pat galima rasti: latvių menininkų peizažas – tradicinis. Tuo tarpu lietuvių kūrėjai labiau linkę eksperimentuoti ir stengiasi ieškoti įvairesnių ekspresijos būdų vietovės sukeltoms emocijoms atskleisti.

Išvados

Plenero pavadinimu „Tik tapyba“ siekiama pabrėžti tapybos žanro grynumą, norą išsaugoti klasikinę plenero sampratą. Tačiau menininkų laisvės jis neriboja nors pagrindinės temos – apylinkių vaizdai, vanduo, architektūra, gamta – lieka tos pačios.

Žinoma, renginio veiklą norėtusi sieti ir su J. Vienožinskio kūrybine tradicija. Kaip žinia, „jam vienodai svarbūs ir skaistus saulės nušviestas kraštovaizdis, ir darganoto rudens blėstančios spalvos.“² Plenero dalyviai taip pat ne visada ieško vaizdingų vietovių, o „grožį“ atranda smulkmenose (kaip augalų lapuose ir kt). Galima spėti, kad J. Vienožinskiui pleneras būtų patikęs, nes jis – vienas Lietuvos menininkų, nepailstamai ieškojusių naujovių mene, nuolat judėjusių į priekį ir eksperimentavusių.

Taigi, šis pleneras – tai dermė, jungianti tradicinę tapybą su šandienos menininkų ieškojimais.

² Andrijauskas Antanas. Vienožinskio kūrybos fenomenas // *Logos*, 2007 m. spalio-gruodis. Prieiga per internetą: http://litlogos.eu/L53/L53_104_124_vienozinskis.pdf (žiūrėta 2015 liepos 18 d.)

Eglė Mažuknaitė. *Palikimas*, 40x50 cm. A/D

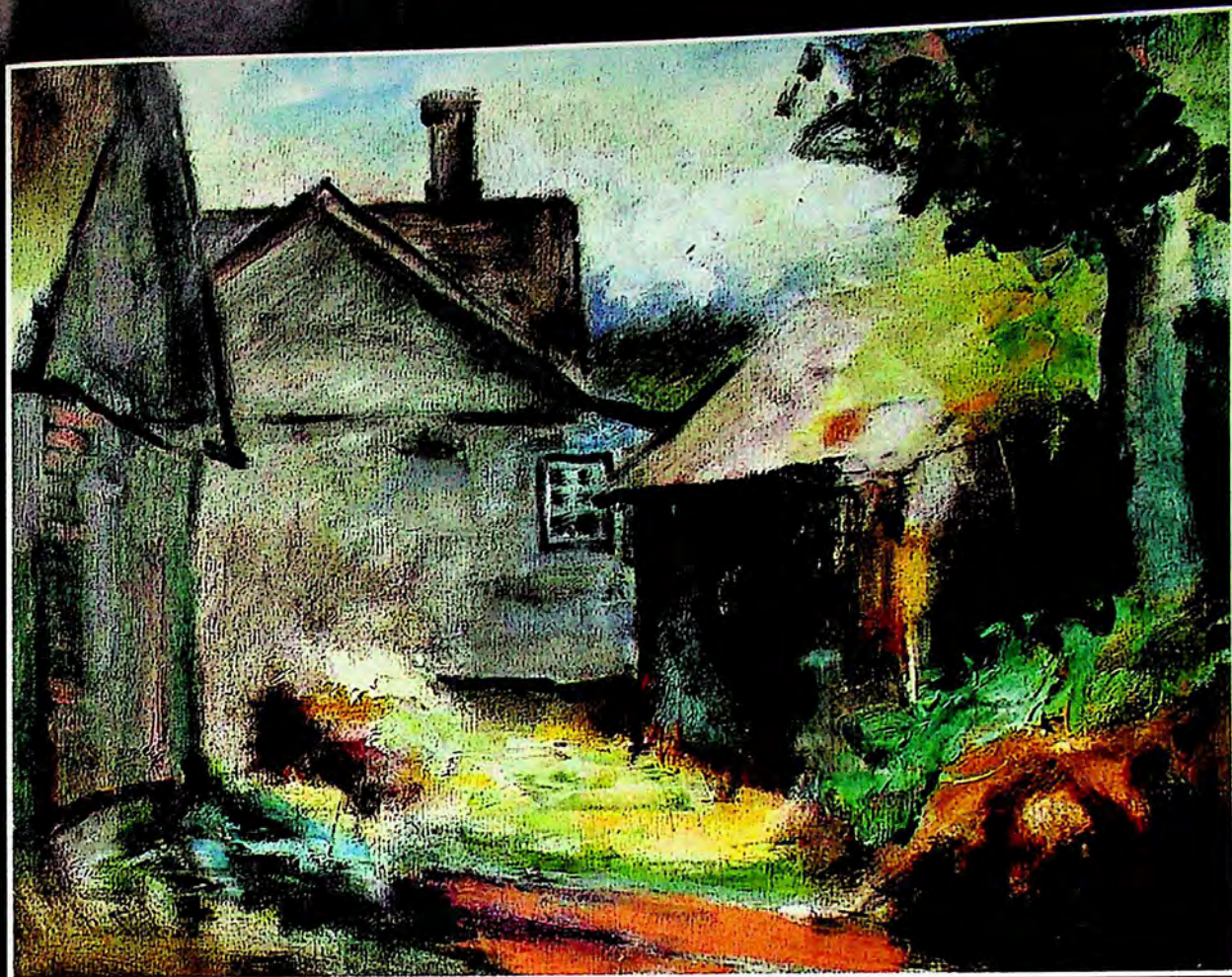
Sofija Šabuneviča. *Vienožinskio sodyba*, 40x50 cm. A/D

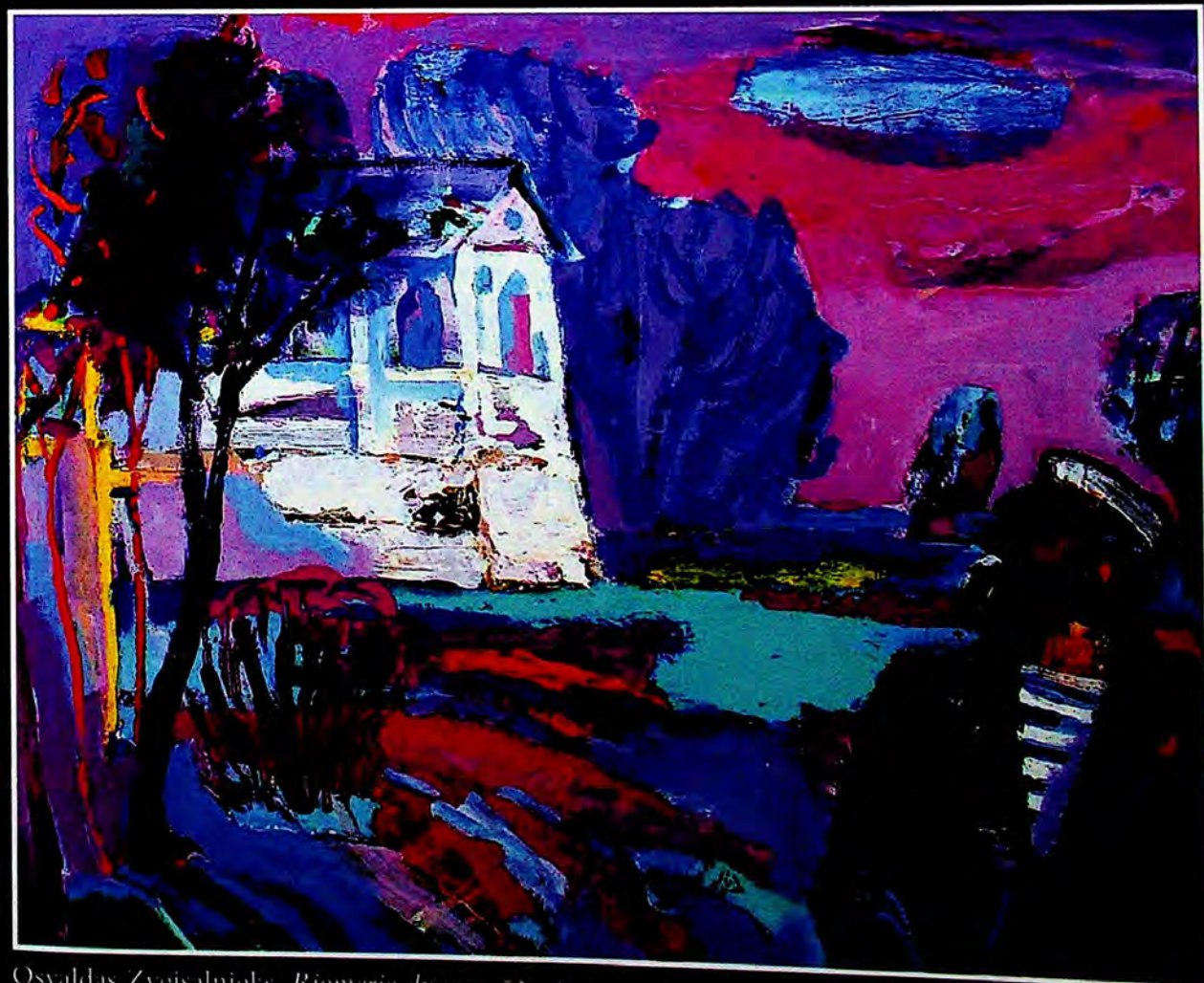
Rimvydas Pupelis. *Obeliai*, 40x50 cm. A/D

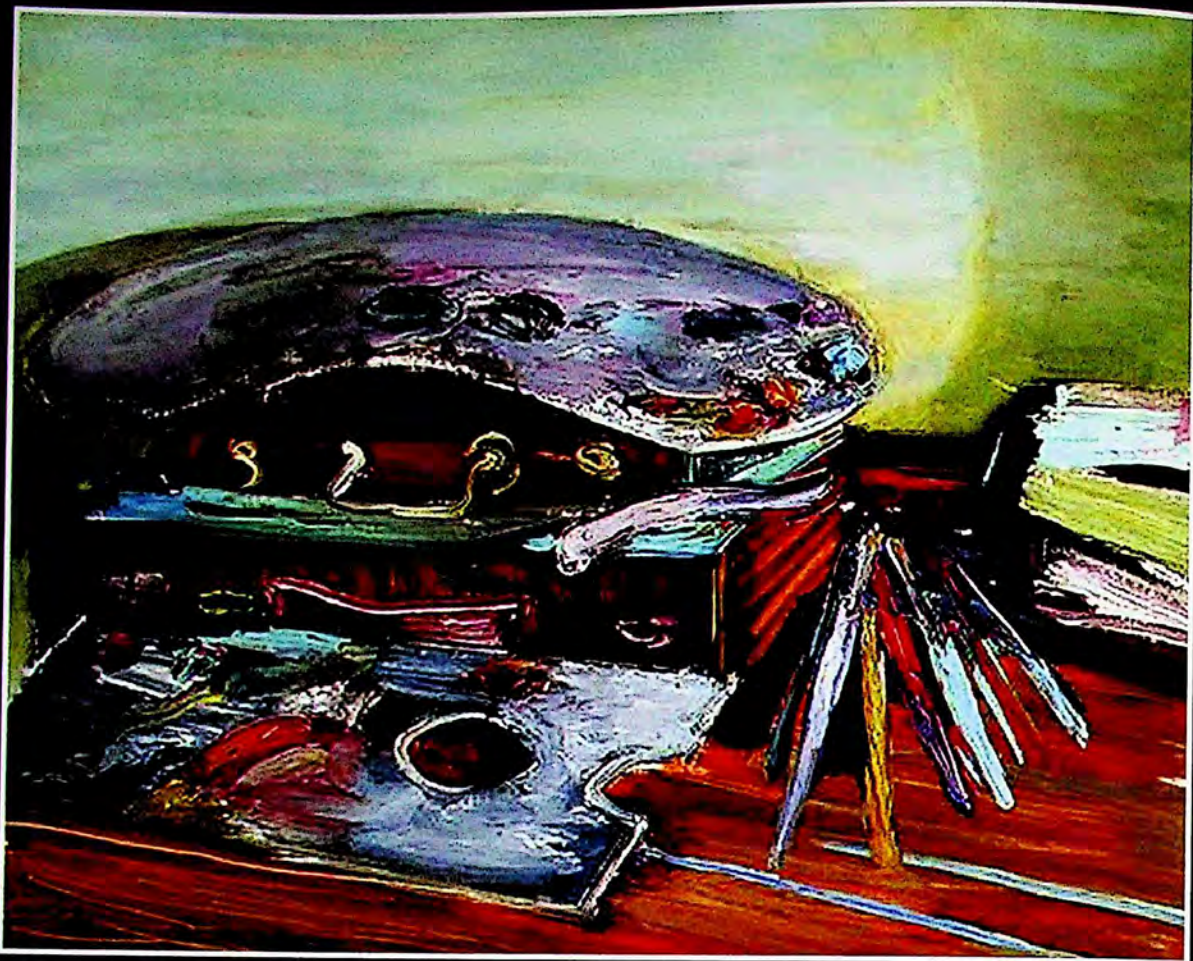
Jonas Pleckevičius. *Subatės bažnyčia*, 40x50 cm. A/D

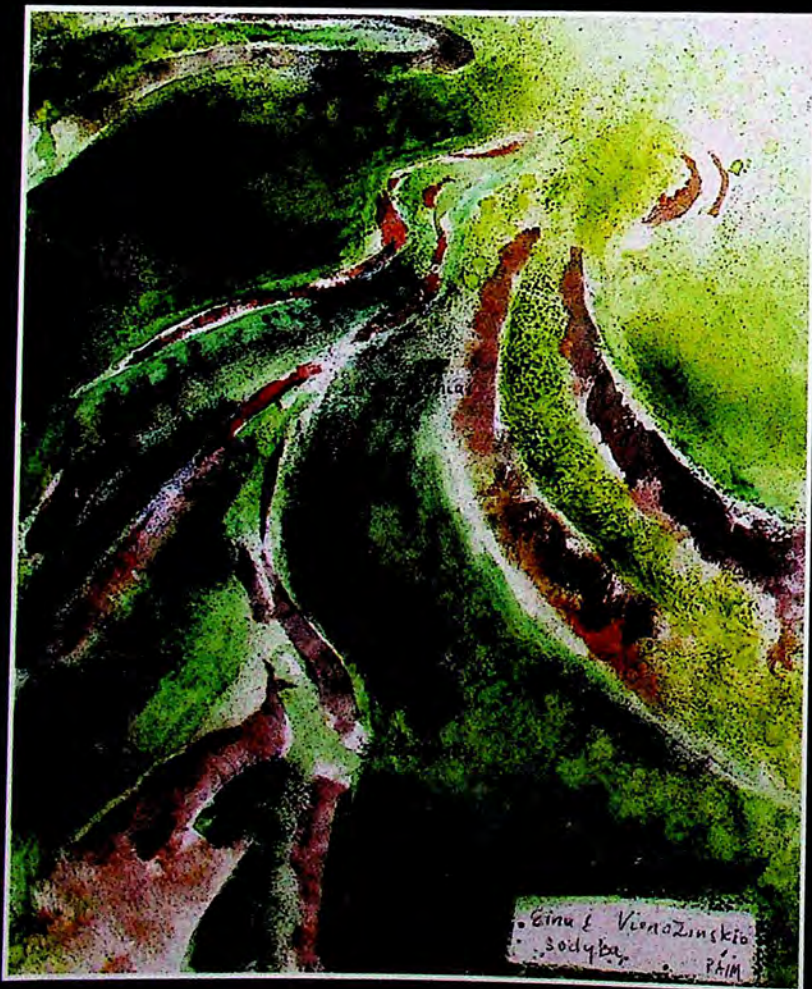
Vladimir Serkov. *Subatē*, 40x50 cm, A/D

Osvaldas Zvejsalnieks. *Riomērio dvaras*, 53x64 cm, A/D

Aušra Barzdukaitė-Vaitkūnienė. *J. Vienožinskio paletė*, 40x50 cm. A/D

Rima Drąsutytė.
Einu į Vienožinskio sodybą.
50x40 cm. A/D

Šviesiam kalbininko Felikso Juknos atminimui

JOVITA JUKNIENĖ

*Tyliai budi slaptis slėpinga –
Smiltyje, žvaigždėje, akmeny...
Ką tausojo širdis – nepradingo:
Gyva, tikra, nes švyti – many. –*

A. E. Puišytė

Ilgai negalėjau prisiliesti prie išskeliavusio amžinybėn man brangaus žmogaus a. a. Felikso rašytinio palikimo. Turėjo praeiti tam tikras laiko tarpas, kad širdies žaizda bent kiek apgytų. Niekada nemaniau, kad teks rašyti apie jį prisiminimus. Bet, jei likimas taip lėmė, tebūnie man leista iš savo prisiminimų, rašytinių šeimos dokumentų, laiškų pabandyti nupiešti savo vyro, su kuriuo darniai keliavome per gyvenimą trisdešimt septynerius metus, paveikslą.

Kiekvienam iš mūsų duotas savas gyvenimas, slėpinga jo užduotis. Norėdami pažinti save ir kitus, turime grįžti į praeitį, įsigilinti į savo šaknis. Tad pažvelkime į Felikso tėvų praeitį. Du jauni žmonės Karolina Sabalytė iš Kamajų parapijos Kalvių kaimo ir Gasparas Jukna iš Obelių valsčiaus Kreščionių kaimo 1920 m. birželio 13 d. susituokė Kamajų bažnyčioje. Apie jų tėvus man žinoma tik tiek: Karolinos mama Juzefa, gimusi 1857 m., tėvas Rapolas Sabalys, gimęs 1849 m. Kalviuose. Jų šeimoje užaugo du sūnūs – Marcelinas, išvykęs į Argentiną, Rapolas – 1952 m. miręs (palaidotas Kalvių kapinėse)

Feliksas Jukna – penkto kurso studentas, 1953 m. Visos nuotr. iš Jovitos Juknienės asm. albumo

ir duktė Karolina. Gasparo Juknos tėvai – mama Ona, tėvas Antanas. Jiems gimė trys vaikai: Gasparas, Ksaverija ir Elena.

Felikso tėveliui Gasparui teko nelengva jaunystės dalia. Anksti mirus tėveliui Antanui, jam reikėjo kabintis į gyvenimą, rūpintis mama ir seserimis. Anot sesers Ksaverijos, jam per gyvenimą teko net keturis kartus statytis namus.

Statant sodybą, kurioje užaugo trys Karolinos ir Gasparo vaikai – Onutė, Feliksas, Zosė – 1929 m. teko iš Žemės ūkio banko imti 1500 litų paskolą, kurią gražinti buvo nelengva. Šeima dar nespėjo bent kiek atsigausti nuo paskolų mokėjimo, kai užėjo Antrasis pasaulinis karas, rusų okupacija, kolektyvizacija. Jiems priklausiusi 11 ha žemė buvo prarasta.

Felikso, gimusio 1924 m. liepos 18 d., ir jo seserų vaikystė prabėgo gražiose Kreščionių kaimo apylinkėse. Ant kalvelės įsikūrusi jauki, tvarkinga sodyba iš tolo matyti nuo vieškelio, vedančio į Obelius. Greta mažutis Rastupio upelis, kurio pakrantės pavasariais apsidirdavo geltonais purienų žiedais. Jais Feliksiukas su sesutėmis sveikindavo savo mamą Motinos dienos proga. Feliksas yra pasakojęs, kaip jo tėvai sodybą iš šiaurinės pusės apsodino eglėmis, kad užstotų vėjus. Vakarinėje pusėje kūdra, kurios pakrantėse tėtė vaikams leisdavo sodinti tokius medelius ir krūmus, kokius jie norėjo. Kieme auga didžiulis beržas, kuris, jei galėtų, daugiau negu aš papasakotų apie šeiminius, kurie jį sodino, laistė, prižiūrėjo, apie prie

Kreščionių kaimo mokykloje. Trečioje eilėje penktas iš kairės – Feliksas Jukna; antroje eilėje aštunta iš kairės – Felikso sesuo Zosė

Felikso tėvas Gasparas Jukna

jo užaugusius Feliksą ir jo sesutes. Šiaurinėje pusėje – pirtis su kūdra maudymuisi. Iš pietų ir rytų pusės nuo gryčios – sodas, uogakrūmiai, gėlės. Dabar ši sodyba Felikso dukterėčios, jo krikšto dukters Stasės Šidlauskienės bei jos vyro Vytauto gražiai restauruota.

Iš vaikystės Feliksas yra pasakojęs apie pirmąjį savo pasivažinėjimą dviračiu. Tada namuose dviračio nebuvo, o pavažiuoti vaikui labai knietėjo. Atsirado proga, kai dviračiu atvykęs svečias leido jam

pasivažinėti. Kiek buvo džiaugsmo! Netikėtai jį aptemdė pirmas virtimas su liūdna pabaiga. Dviratis rimtai sužeidė vaiko blauzdą. Niekam nieko nesakęs, pastatė dviratį į vietą, o pats su kraujuojančia koja atsigulė į lovą. Gerai, kad budri sesers akis tai matė ir skubiai pranešė mamai.

1932 m. Feliksas pradėjo lankyti Kreščionių pradžios mokyklą, kurioje 4 skyrius baigė gerais ir labai gerais pažymiais. Dvejus metus praleidęs namuose, 1937 m. kartu su sesute Zose įstojo į Obelių Kipro Petrausko pradžios mokyklą. 1939 m. baigė šešis skyrius. Iš tų metų Feliksas išsaugojo savo mokinio dienyną, kuriame rūpestinga mokinuko ranka prirašyta daug informacijos apie to meto dėstomus dalykus, pamokų tematiką, mokinių atostogas (Užgavėnių, Sekminių, Šeštinių, nepriklausomybės ir t. t.). Dienyno lape, skirtame ypatingiems įvykiams pažymėti, Feliksas įrašęs: 1938 m. vasario 16 d. Lietuvos nepriklausomybės 20 metų sukaktuvės, 1938 m. kovo 17 d. Lenkija Lietuvai paskelbia ultimatumą, užrašyta, kada išvydo pirmąjį vieversį, išgirdo pirmąją perkūniją, pamatė tris vilkus ir t. t. Išvardytos mokslo

Karolinos ir Gasparo Juknų sodyba Kreščionyse

*Obelių pradžios mokyklos 5 skyrius.
Viduryje – klebonas Virkutis,
pirmas iš kairės – mokytojas Juodvalkis*

*Juknų šeima. Iš kairės: motina Karolina, sūnus Feliksas,
už jo – dukra Ona, tėvas Gasparas ir dukra Zosė*

Feliksas su seserimis. Iš kairės – Ona, iš dešinės – Zosė

metais perskaitytos knygos, reikalingų vadovėlių sąrašas.

1940 m. spalį Feliksas pradėjo dirbti Obelių pieno perdirbimo bendrovėje buhalterio mokiniu, vėliau – sąskaitininku. Nuo 1942 m. kovo 1 d. „Pieno centro“ buvo paskirtas „Ažuolpamūšio“ pieno perdirbimo bendrovės buhalteriu. Pasvalio bankas dar nepilnamečio nenorėjo tvirtinti parašo, bet patvirtino. „Ažuolpamūšyje“ išdirbo iki 1944 m. kovo mėn. Šie dveji metai Feliksui tikra Dievo dovana. Apsigyveno kultūringoje Nistelių šeimoje, kurioje patyrė malonių, gražių akimirkų bendraudamas su trimis jų sūnumis: Vytautu, Povilu

ir Zenonu. Feliksas susidraugavo su dvejais metais už save vyresniu Vytautu, kuris tada studijavo Kauno universitete architektūrą. Jis turėjo didelę įtaką Felikso asmenybės formavimuisi. Jiedu gyveno viename kambaryje, anksti keldavosi, sportuodavo, gilino savo žinias, skaitė knygas. Štai ką po kurio laiko Vytautas rašo Feliksui: „Per tuos kelis metus Tu išaugai iš vaiko į vyrą... Ar Tu tebesi tokios pat skaidrios širdies, kaip buvai... Saugok ją nuo visokio purvo... Gerai, kad mokiniš, nes reikia žmonių, kurie mokėtų ir norėtų atkurti tai, ką karostichija sugriovė žmoguje ir žemėje. Mudu kalbėdavom apie materialaus

turto menkystę... Šiandien radijo dėdė sekė vaikams pasaką apie gražuolę sniegulę, sutirpintą pavasario saulės. Gera paklausti pasakos, primenančios vieną kovo mėnesį... Kambarį plūkta asla... Klibančiom kojom stalą... ir du piliečius, pagal darbotvarkę atsikėlusius 4 val. ryto... vieną lamdantį vargšę „savišvietą“, o kitą – įkaitusiais veidais kepatį eilėrašį apie sniegulę...“

Feliksas su Vytautu kartu slapstydavosi, kai vokiečių automobiliai atvažiuodavo gaudyti žmonių. 1944 m. vasario 16 d. išgirdę generolo Povilo Plechavičiaus kreipimąsi, abu pareiškė norą stoti į Vietinę rinktinę. Feliksas gavo pranešimą

prisistatyti į Biržus, kur nuvyko kovo vidury, o Vytautas kaip studentas buvo paskirtas į mokomąją kuopą Marijampolėje. Taip jų keliai išsiskyrė, bet draugais liko visą gyvenimą. 1945 m. Feliksas, būdamas rusų kariuomenėje, iš Stalinogorsko Vytautui rašė: „Ech, Vytautai, dažnai atsidūstu prisiminęs „Ažuolpamūšį“, Tavo paveikslais išpuošta kambarelį ir tas taip įdomiai ir linksmi praleistas su Tavimi dienas, kurios, deja, taip greitai prabėgo, savo vietą užleisdamos niūrioms... Tu gal neįsivaizduoji, kaip malonu yra gauti nors keletą žodžių iš savo krašto ir ypač iš tokio brangaus man žmogaus brangia gimtąja kalba...“ Tuo metu Feliksas gal gerai ir nesuvokė, kad bendrauja su Vytautu – nepaprastu, anot Bernardo Brazdžionio, žmogumi – architektu, poetu, vertėju, poliglotu, Lietuvos patriotu, negalėjusiu to meto spaudoje publikuoti savo kūrybos. Tik atgimus Lietuvai, jo ištikimosios žmonos, taip pat

architektės, Apolonijos rūpesčiu buvo išleista netoli dešimties Vytauto kūrybos knygų. Gaila, ne visas jas spėjo pamatyti ir perskaityti Feliksas.

Greit likvidavus Vietinę rinktinę, Feliksas nusprendė nebegrįžti į darbą „Ažuolpamūšyje“, o keliauti į namus pas tėvus. Kelionė buvo rizikinga, kol pasiekė namus teko slapstytis nuo vokiečių prekinų, o kartais ir karinių traukinių stabdžių būdelėse. Nuošalioje tėviškėje gana ramiai baigėsi vokiečių okupacija. Kai vėl užėjo Raudonoji armija ir pradėta šaukti bei gaudyti vyrus į kariuomenę, teko slapstytis šiokiase tokiose slėptuvėse klojimuose, šieno ar dobilų prėsluose. Po kurio laiko buvo gauta žinia, kad Obelių geležinkelio stotis priima kelio darbininkus ir žada išrūpinti atleidimą nuo kariuomenės. Apgaulė išaiškėjo greitai: po kelių dienų ginkluoti rusų kareiviai apsupo dirbančiuosius prie geležinkelio ir pėsčiomis

iš Obelių nuvarė į Rokiškio karo komisariatą. Ten greitai „sutvarkė“ kažkokius popierius ir Feliksą kartu su kitais nuvarė į Rokiškio geležinkelio stotį ketindami vežti tikriausiai tiesiai į frontą prie Šiaulių. Laimė, ginkluoti palydovai kareiviai, matyt, nebuvo labai stropūs, ir dauguma „belaukiančių traukinio“, tarp jų ir Feliksas, išsilakstė. Po šio įvykio Feliksui vėl teko slapstytis savame kaime. Bet padėtis darėsi vis labiau įtempta – rusų kareiviai šmirinėjo po kaimus, metaliniais strypais badė daržinėse šieną, visai grasino tėvams. Kadangi jau buvo matyti karo pabaiga, tėvai, neatlaikę įtampos, patarė Feliksui eiti į kariuomenę. Priėmimo komisija dirbo Obelių valsčiaus patalpose. Daugumai buvo pranešama, kur ir kada prisistatyti. Kai atėjo Felikso eilė, jį suėmė ir uždarė į Obelių areštinę. Kitą dieną perkėlė į KGB rūšį. Sąlygos ten buvo baisios. Tardė su guminėmis lazdomis, negalima buvo suprasti,

Trečioje eilėje ketvirtas iš kairės – Feliksas Jukna, 1947 m.

Kreščionių kaimo jaunimas, 1942 m. Viršutinėje eilėje pirmas iš kairės – Feliksas Jukna

kuo kaltino. Klausinėjo apie kažkokias grupes, negirdėtus žmones. Apie Vietinę rinktinę, matyt, neturėjo jokių duomenų. Po mėnesio paleido ir nurodė eiti į Raudonąją armiją. Ten nuo 1945 m. vasario pabaigos ligi 1946 m. vasario pabaigos tarnavo 18-osios atsargos divizijos 36-ajame pėstininkų pulke prie Kirovo, vėliau – jaunesniųjų specialistų automobilių remontininkų mokyklos kursantu Stalinogorske, Maskvos srityje. Yra pasakojęs, kad visus tuos metus alkio jausmas neapleisdavo kareivėlių nei dieną, nei naktį. Kelis kartus buvo apsirgęs, medicinos komisija pripažino netinkamu rikiuotės tarnybai, todėl, karui pasibaigus, netrukus buvo demobilizuotas. Grįžęs į Lietuvą, 1946 m. balandžio mėn. pradėjo dirbti Rokiškio apkoopsąjungoje buhalteriu. Nuo gegužės atliekamu nuo tarnybos laiku su seserimi Zose

namuose pradėjo mokytis pagal vidurinės mokyklos programą. 1946 m. rugpjūčio mėn. išlaikė stojamuosius egzaminus į 5-tą Rokiškio suaugusiųjų gimnazijos klasę. Gimnazijos nelankė, toliau mokėsi namuose. 1947 m. gegužę Rokiškio apkoopsąjungos buvo komandiruotas į vyr. buhalterių kursus Kaune, kuriuos baigė tu pačių metų gruodį su teise dirbti vyr. buhalteriu.

1947 m. rugpjūtį išlaikęs stojamuosius egzaminus, įstojo į Kauno 1-osios suaugusiųjų gimnazijos 7-tą klasę.

1947 m. spalio pradžioje Juknų šeimą ištinka skaudi netektis. Kauno ligoninėje, būdama 54-erių, staiga miršta Felikso mama. 23-ejų Feliksui tenka ne tik atlaikyti šios nelaimės smūgį, bet ir rūpintis palaikų pargabenimu iš Kauno į Kreščionis. Ilgai negijo Felikso širdies žaizda,

neužteko vienerių gedulo metų. Ir jo seserims, ir tėtei Gasparui buvo nelengva likus vienam ištuštėjusiuose namuose be rūpestingos, darbščios, be galo jautrios gyvenimo draugės. „Pripratęs prie tvarkingos ir švarios apystovos,“ – kaip sakė Gasparas savo dukroms ir sūnui, jis nesurado per likusį gyvenimą sau tinkamos draugės ir iki mirties gyveno viengungiškai. 1957 m. laiške Feliksui jis rašė: „Su liūdesiu prisimenu dešimties metų sukaktį nuo mano žmonos, jūsų motinos mirties. Tai skaudus prisiminimas...“ O štai ką rašė Feliksas 1967 m. spalio 4 d.: „Jau kelinta diena iš galvos neišeina mintis – dvidešimt metų, kaip nebėra mamos. Jos vaizdas gyvas akyse. Matau gerą, švelnią, kuklią ir nereiklią, truputį liūdnoką ir, ypač paskutiniaisiais metais, bejėgišką. Kiek vargo ji patyrė dėl mūsų visų ir turbūt daugiausia rūpesčių turėjo,

VU pirmo kurso lituanistai su prof. Juozu Balčikoniu (viduryje), 1950 m.
Viršuje trečias iš kairės – Feliksas Jukna

prisikentėjo per paskutiniuosius keletą savo gyvenimo metų dėl manęs. Tik daug vėliau pilnai suvokiau, kokiais skaudžiais aidais Mamos širdyje atsiliepė karas, šaukimas kariuomenėn ir su tuo susiję įvykiai. Kaip dabar prisimenu neramų jos susirūpinimą. Visai neprisimenu, kad ji būtų rūpinusi savimi ar skundusis. O mes pasirūpinti ja irgi gerai nesugebėjome. Galvoju apie mamą ir pergyvenu maždaug tai, ką pergyvenau per 1945 m. Kūčias, lauždamas gabalėlį Dievo pyrago, atsiųsto Onutės iš Obelių į Tolimąją Rusiją, ir galvodamas, kad tą patį vakarą iš to paties gabalėlio laužia ir Mama, ir Tėtė, ir Onutė, ir Zosė, ir kiti artimieji. Ir man rodos, kad šiandien mes vėl visi kartu, kartu mes, gyvieji, ir taip be laiko nuo mūsų pasitraukusi Mama...

Vėl grįžkime prie Felikso mokslų. Grįžęs iš kursų Kaune, įstojo į Rokiškio berniukų gimnaziją, kurią baigė 1948-aisiais. Tų pačių metų rugpjūtį atsisakė darbo Rokiškio apkoopsąjungoje ir įstojo į Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos-filologijos fakultetą, kurį 1953 m. baigęs įgijo

lietuvių kalbos ir literatūros specialybę. Studijų metai nei Feliksui, nei jo sesei Zosei, kuri studijavo tais pačiais metais Pedagoginiame institute, nebuvo lengvi. Pragyventi iš stipendijų nuomojant kambarį, buvo nelengva. Apie studijų pradžią Feliksas rašė: „Prieš mėnesį aš jau lankiau paskaitas, ieškojau buto, darbo... ir dabar ieškau. Taip daug ko ieškau, bet maža randu. Vaikščiojau skersai ir išilgai Vilnių. Gal ir gerai būtų iš arčiau susipažinti su žiluoju Gedimino miestu, jį pastudijuoti. Deja, aš studijavau ne meno paminklų, ne istorines vietas tyrinėjau, bet skaičiau dviem kalbom iškabintus gatvių pavadinimus, ieškojau nurodytų „tikrai“ laisvų kambarių.“ Prie tokių liūdnujų nuotaikų prisidėjo ir pablogėjusi sveikata. Matyt, atsiliepė dviejų okupacijų palikę pėdsakai bręstančio jaunuolio sieloje. Daug įtampos ir sveikatos pareikalavo noras kuo greičiau užbaigti vidurinį mokslą šokinėjant per klases ir tuo pačiu metu užsidirbant sau duoną. „Laisvu nuo paskaitų metu teko dirbti Vilniaus medicinos seserų mokykloje, Komunalinio

ūkio ministerijoje. Studijuodamas pradėjau domėtis vertimo, redagavimo klausimais, 1949–1950 m. verčiau vieną kitą knygėlę Lietkoopsjungai, vėliau dirbau neetatiniu redaktoriumi Valstybinėje politinės ir mokslinės literatūros leidykloje, redagavau keletą leidinių, verčiau... Nedavė ramiai gyventi mintis dėl vieno likusio namuose tėtės, kuris tikėjosi sulaukti pagalbos iš vaikų,“ – rašė Feliksas.

Apie tą laikotarpį vėliau, 1956 m., jau kitokios nuotaikos, prisiminęs jį kelią į mokslą savo sesei Zosei Feliksas rašė: „Neužilgo švėsime didžiųjų mūsų užmojų dešimtmetį... Malonu prisiminti praeitį, kada jautiesi jos nugalėtojas...“ Baigęs universitetą ir gavęs paskyrimą į Papilės vidurinę mokyklą, vienerius metus dirbo mokytoju, paskui, nuo 1954 m., Akmenės rajono švietimo skyriuje – mokyklų inspektoriumi. „Darbo daug, bet gera, kad jautiesi esąs kam nors reikalingas. Jau spėjau susipažinti su didžiąja dauguma rajono mokytojų, o jų yra virš 200...“ – prisimena tų dienų akimirkas Feliksas.

Tuo metu rengė moksleivių literatūrinius konkursus, organizavo mokinių ir mokytojų ekskursijas, turistinius žygius ne tik po Lietuvą. Rajono laikraštyje „Pergalės vėliava“ pasirodė pluoštas jo straipsnių apie kelionę po gražiąją Užkarpatę. Rašė ir apie pedagogiką. Džiaugėsi, kad Akmenėje susidarė kelių mokytojų ledo mėgėjų ratelis, su kuriais žiemą mielai čiuzinėjo ant ledo. Nors gyveno toli nuo Vilniaus, bet ryšių su kurso draugais vilniškiais nenutraukė, susirašinėjo laiškais, susitikdavo komandiruočių metu. Vėl atgijo Vilniaus ilgesys, meilė sostinei. „Kažkokia Vilniaus dvasia gyvena manyje, kelia, šildo,“ – prisipažino Feliksas. Tarsi atsakas į tas nuotaikas buvo 1958 m. sausio 14 d. Feliksui rašytas kurso draugo Jono Lankučio laiškas: „Mūsų institutui

Ketvirto kurso lituanistai su dekanu E. Meškausku, 1952 m. Trečias iš kairės – Feliksas Jukna

Iškyla į Žvėryno kalnus, 1950 m. Viršuje pirmas iš dešinės – Feliksas Jukna

yra reikalingas toks žmogus kaip tu. Pas mus yra sudaroma vadinamoji redakcinė grupė, kuri turėtų rūpintis instituto darbų leidimu: juos paruošti spaudai ir t. t. Tau tektų tvarkyti literatų darbus...“ Feliksui šis pasiūlymas pasirodė priimtinas, jis atsisakė darbo Akmenėje ir atvyko į Vilnių. Deja, instituto kadru skyrius patvarkė kitaip. Jo kandidatūra buvo atmesta. Darbo teko ieškoti kitur. Kurso draugo Juozo Stonio pakviestas nuo 1958 m. kovo iki 1961 m. sausio dirbo redaktoriumi Vilniaus universiteto leidybos grupėje kartu su Merūnu Gerve, o 1961–1966 m. Vilniaus universiteto bibliotekos Bibliografijos skyriaus Nacionalinės bibliografijos grupės vyr. redaktoriumi. 1966–1968 m. – Techninės estetikos instituto vyresn. mokslinis bendradarbis. Likusį savo darbo laiką susiejo su Vyriausiąja enciklopedijų redakcija, kur išdirbo iki 1985-ųjų, pradžioje moksliniu redaktoriumi, o nuo 1972 m. pradžios – Literatūrinės kontrolės redakcijos vedėju. Būdamas pensininkas, pagal sutartis redagavo leidinius, daugiausia „Alma Littera“ leidykloje. Ką yra išvertęs ir suredagavęs, kokius straipsnius parašęs, galima sužinoti šio straipsnio autorės sudarytoje bibliografijoje.

Mudviejų su Feliksu pažintis prasidėjo 1961 m. universiteto bibliotekoje, o nuo 1962-ųjų rugpjūčio ėmėme sklaidyti jau bendros mūsų gyvenimo knygos puslapius. Sakoma, kad meilė kaip saulė. Kai įsileidžiame ją į savo gyvenimą, tampa šviesu ir šilta. Abu dažnai dėkodavome likimui, suvedusiam ir leidusiam santarvėje išgyventi 37-erius bendro gyvenimo metus. Gerai prisimenu pirmąsias mūsų keliones į gražiąją Aukštaitiją, pas Felikso tėtę. Kreščionyse vaikščiojome Felikso vaikystės ir jaunystės takais, apžiūrėjome vietas, kur vaikai, radę mažučią baravyką, neliesdavo jų, o laukdavo, kol užaugs, gerėjomės eglėmis milžinėmis, ku-

rias sodino Felikso tėvai, ošiančiu beržu kiemo viduryje, ragavome skanių obuolių, stebėjausi jo tėtės sugebėjimu palaikyti tvarką sodyboje, pinti gražias pintines, krepšius bulvėms.

Norėdamas man parodyti aukštaitiškų apylinkių grožį, Feliksas pas savo tetą Ksaveriją ir pusseserę Genę pasiūlė eiti pėsčiomis. Vingiuotu keliu tai pakildavome, tai nusileidavome prieš akis išvysdami vis kitokį reginį, kol pasiekėme gražią tetos sodybą Dragiškyje ant kalniuko, nuo kurio buvo matyti gražus Stulpio ežeras. Aplinkui sodybą ošė aukšti medžiai, augo vaismedžiai, gėlės. Vaikystėje Feliksas dažnai su tete atvažiuodavo pas gerąją tetą ir

Prie darbo stalo

Jovitos ir Felikso Juknų sutuoktuvės, 1962 m.

krikšto mamą Genutę, vaišindavosi gardžiomis slyvomis, kurių savo sode neturėjo, gėrėdavosi Genutės tėtės sukonstruotu dviratuku, prie ežero matydavo po valtimi ropojančius žnypliuotus vėžius. Gaila, melioracijos banga nušlavė nuo žemės paviršiaus šią sodybą ir visą Dragiškio kaimą, subjaurojo Stulpio ežerą. Tetos šeima ir jų kaimynai buvo priversti išsikelti į Antanašę netoli Obelių.

Obeliuose gyveno Felikso sesuo Onutė su vyru Vladu Laužacku. Onutė, kaip ir visa Juknų giminė, buvo be galo darbšti, naginga: audė, mezgė, siuvo, siuvinėjo, augino gražias gėles, sumaniai tvarkė aplinką, skaniai virė, kepė, augino, sodino, dorojo gausų sodo ir daržų derlių. Feliksas nuo pat mažens mylėjo Onutės vaikus Stasę ir Rimantą. Su krikšto dukra Stase juos siejo ypač glaudūs ryšiai. Su Rimantu susitinkdavome rečiau, nes jis, baigęs studijas, liko Kaune, ten sukūrė

šeimą, apgynė disertaciją, tapo profesoriumi habilituotu daktaru, iki šiol dėsto Vytauto Didžiojo universitete. Onutei, be savo rūpesčių ir gausybės darbų, teko slaugyti 1968 m. pasiligojusį tėtę Gasparą, kuris mirė tų pačių metų rudenį. Feliksui tai buvo antras skaudus praradimas po mamos mirties. Jis visą laiką gailėjosi vienišo ir pradėjusio negaluoti tėtės, kvietė persikelti į Vilnių, bet tėtė nesutiko. Vėliau, jausdamas senkančias savo jėgas, jis nusipirko Obeliuose mažą namelį, Felikso ir Onutės šeimos padedamas gražiai restauravo, tik, gaila, neilgai tuose namuose pagyveno. Po kurio laiko mirė Felikso teta ir krikšto mama Ksaverija Juknaitė-Seibutienė. 1992 m. vasarą Obelių ligoninėje vyro Vlodo ir mudviejų su Feliksu akyse gana netikėtai užgeso vyresniosios Felikso sesers Onutės gyvybė. Po tokių skaudžių netekčių iš Juknų šeimos beliko tik Feliksas ir jo sesuo Zosė.

Feliksas rūpinosi savo dėdėmis iš mamos pusės. Dėdę Rapolą Sabalį globojo, kai jam reikėjo medikų pagalbos, o po jo mirties Feliksas pastatė paminklą Kalvių kaimo kapinaitėse. Su antruoju dėde Marcelinu, išvykusi į Argentiją, kuri laiką susirašinėjo Felikso tėtė, vėliau ryšys nutrūko, nors Feliksas rašė laišką dėdei, bet atsakymo nesulaukė nei iš dėdės, nei iš jo šeimos artimųjų.

Gyvenimas susiklostė taip, kad Feliksas su savo gimtuoju kaimu labai anksti atsisveikino. Kol buvo gyvas tėtė, grįždavo pas jį atostogų, padėdavo įvairiuose darbuose, o tėtėi mirus sodyba perėjo į svetimų rankas. Tik atgavus Lietuvos nepriklausomybę, vaikaitė Stasė atpirko ir restauravo savo senelių namą. Metams bėgant, Kreščionių kaimas labai išretėjo. Feliksas yra minėjęs, kad Kreščionių kaimo žmonių pavardės labai gražios lietuviškos: Žagaras, Kepenis, Kurmis, Putra,

Pūgžlys, Laužadis, Strungys, Adamonis... Atsitiktinai tėviškėje susitikęs savo pradžios mokyklos draugę Akvilę Eigminaitę, 1996 m. Feliksas rašė: „Aš vis dar tebesidžiaugiu tuo susitikimu Kreščionyse – tiek daug prisiminimų jis sužadino. Jau tiek kartų buvome savo kaime, deja, buvusių vaikystės draugų nesutikau.“ Tokia proga būtų buvusi 2001 m. birželio 2 d., kai Obeliuose buvo aukojamos šv. Mišios už Kreščionių kaimo gyvus ir mirusius žmones, po to naujai pastatyto kryžiaus prie buvusio Kreščionių kaimo Kepenio sodybos (dabar Seibutienės) pašventinimas. Deja, tų akimirų Feliksas nesulaukė.

Daugiau kaip 50 metų Feliksas susiejo su gimtąja kalba. Noriu pacituoti prof. Juozo Pikčilingio, su kuriuo Feliksas praleido daug gražių ir malonių laisvalaikio valandėlių plaukiant baidarėmis, slidinėjant, važinėjant po Lietuvą, lankant „Aidijos“ renginius, žodžius: „Gimtosios kalbos reikia mokytis visą amžių ir jai atiduoti gyvenimą, gyvastį. Kalboje yra tautos gyvastis, jos dabartis ir ateitis, jos širdies plakimas, jos lūkesčiai, jos išlikimo laidas“. Šiems žodžiams Feliksas pritarė visa širdimi, visais savo darbais. Jis labai didžiavosi, kad buvo prof. Juozo Balčikonio studentas, iš jo sėmėsi pirmųjų vertimo ir pagarbos žodžiui paslapčių. Ką beverstų ar beredaguotų, Feliksas viską darė labai atidžiai, nuolat vartė žodynus ieškodamas paties geriausio, tinkamiausio žodžio ar posakio. Net savo paties verstas knygas, rengiant antrąsias jų laidas, nuolat taisė, tobulino. Buvo sukaupęs daug literatūros kalbos

klausimais, žodynų, enciklopedijų, prenumeravo specialybės žurnalus, skaitė, gilinosi, tobulėjo. Tik didelė meilė gimtajai kalbai, begalinis kruopštumas, kantrybė suteikė jam jėgų dirbti atsakingą darbą Enciklopedijų redakcijoje. Negalinti dirbti atmestinais ir paskubomis, redakcijos darbo tempai kartais būdavo per greitai.

Valdišką darbą Feliksas dirbti pradėjo būdamas 16 metų. Per

Feliksas ir Gasparas Juknos restauruojant tėvo namą Obeliuose, 1966 m.

gyvenimą išmoko visokių darbų: staliaus, elektriko, mūrininko, fotografo, sodininko, buhalterio ir kt. Darbų neskirstė į gerus ir prastus. Sunkiuose fiziniuose darbuose nu mažens nebuvo išvermingas. Dirbo kūrybingai ir išradingai: pradėdant vaikystėje išmokta drožti žilvičio dūdele, baigiant rimtesniais medžio dirbiniais. Mielai talkindavo kitiems. Nors vieną kartą dėl to pateko, jo supratimu, į keblią padėtį. O buvo taip. Kai po savo vestuvių

pirmą kartą nuvažiavome į Jurbarkų kaimą pas mano tėvelius, Feliksas pasišovė tėveliui padėti skaldyti malkas. Ir atsitik tu man taip. Vos suskaldžius kelias trinkas, Feliksą taip sugriebė radikulitas, kad jis vos į kambarį beatėjo. Tuomet jis pasijuto nejaukiai ne tiek dėl skausmo, o dėl to, kad uošvis gali palaikyti jį simuliantu. Ilgai man teko Feliksą raminti. Jis buvo ištikimas lietuvių posakiui, kad „darbu, triūsu spindi Lietuva mūsų.“ Meilė Lietuvai, gimtajai kalbai jį lydėjo visą gyvenimą. Džiaugėsi sulaukęs Lietuvos atgimimo, dalyvavo daugelyje nepriklausomybės atgavimo įvykių prie Seimo rūmų, Baltijos kely Ignalinoje, mitinguose ir kitose akcijose. 1990–1995 m. parašė ir išsiuntė laiškus Lietuvos Seimo pirmininkui Č. Juršėnui, Lietuvių kalbos inspekcijos viršininkui D. Smalinskui, Lietuvos TSR lengvosios pramonės ministrui, kuriuose išreiškė susirūpinimą dėl lietuvių kalbos padėties Lietuvoje, siūlė kuo skubiau priimti naują Lietuvių kalbos įstatymą nebeleisti į Lietuvos rinką lietuviškos

lengvosios pramonės produkcijos su etiketėmis vien tik rusų kalba.

Žmogaus gyvenimas – nelengva tarnyba. Ją praskaidrina poilsis. Feliksui ilsėtis nereiškė nieko neveikti, o imtis veiklos, kuri reikalauja mažiau pastangų. Jam buvo priimtinos kelios poilsio rūšys: kelionės, fotografija, skaitymas, geros muzikos klausymas, plaukymas baidarėmis, slidinėjimas, čiuožimas, stalo tenisas, šachmatai, darbas sode, bendravimas su draugais, teatras.

Su Vyr. enciklopedijų redakcijos bendradarbiais. Antroje eilėje pirmas iš dešinės – Feliksas Jukna

„Kur geriau pailsėsi, jei ne ekskursijoje, turistiniame žygyje,“ – rašė 1957 m. Feliksas po kelionės gražiojoje Užkarpatėje. Su ištikimu bendražygiu Merūnu Gerve keliavo Gruzijos karo keliais, žavėjosi gruzinų nuoširdumu, vaišingumu, gamtos grožiu. Po vestuvių jau antrą dieną dviese iškeliavome į Krymą. Aplankėme Jaltą, Simferopolį, Sevastopolį, Aluštą, Alupką, Bachčisarajų, Gurzufą.

1977 m. aplankėme Kobarda-Balkariją, Stavropolio kraštą.

Dažniausiai atostogas praleisdavome keliaudami. Apkeliavome Lietuvą, Latviją, Estiją. Lankėmės Kijeve, Minske, Rumunijoje, Bulgarijoje, Uzbekijoje ir kt.

Bet geriausiai pailsėdavome vandens kelionėse. Nuo 1964 m. kartu su grupe universiteto dėstytojų beveik kasmet dalį atostogų praleisdavome plaukiodami valtimis ir baidarėmis po Lietuvos upes ir ežerus. Šiose kelionėse yra dalyvavę: Kristina Rickevičiūtė, Jonas Repšys, Juozas Pikčilingis, Vladas Žukas su žmona Eleonora, Izabelė Steponavičiūtė, Emilija Dagtė, Genovaitė Gustaitė, Kazė ir Jonas Žeruoliai, Juozas Barzdaitis, Bronė Luneckaitė, Julius Jurša, Merūnas Gervė su žmona Nijole ir kt. Štai ką apie pirmąją mūsų

Jovita ir Feliksas Juknos poilsiauja, 1975 m.

kelionę po Ignalinos apylinkes rašė Feliksas: „Maršrutas buvo parinktas naujas, nepramintas. Išraižėme 15 ežerų, išplaukiojome beveik tiek pat upių ir upelių. Daug pamatėme, daug patyrėme, pailsėjome, užsigrūdinome. Ne kartą teko ir rimtai pavargti, bet visi vargai pamiršti, liko tik gražūs prisiminimai, papuošti įveiktų sunkumų romantika.“ Feliksui ir man tos kelionės buvo tikra dvasios atgaiva: pamatėme daugybės Lietuvos upių, upelių, ežerų begalinį grožį, išgirdome iki tol negirdėtų paukštelių čiakučių – perkūno ože-

lių – mekenimą, dudučių dudenimą, iš arti išvydome Merkio pakrančių žalumoje besislapstančią lietaus pranašę volungę. Naktimis mums šviesdavo jonvabaliai, lydėdavo daugybė vandens paukščių, pakrančių miškai dovanodavo uogų ir grybų, darbuoliai bebrai prie savo namų nakvoti leisdavo, besileidžianti saulė atsisveikindama ant ežero auksinį ar sidabrinį taką paklodavo. Toms nuostabioms kelionėms prisiminti gal tiktų poeto Petro Panavo eilės: „Ten – Ginučiai, ten Palūšė, ten Vaišniūnų kaimas. Dringį perplaukėm ir Lūšį, svaigdami iš laimės. Šaipos žuvyvys,

šypsos saulė, nelauktai aptingus. Lyg žarijos pūslės saujoj, oi negailestin-gos. Supas pakraščiuos lelijos, baltos ir geltonos...“

Felikso iniciatyva grupelė draugų – Teofilė ir Vytautas Būdos, Julija ir Ramutis Akinskai, Rūta ir Linas Markeliūnai – 1976 m. automobiliais apvažiavome Rusijos Aukso žiedą, taip pat keliavome po Estiją, Baltarusiją ir Latviją. Bet kokiai kelionei Feliksas visada iš anksto rimtai ruošdavosi: sudarydavo detalų kelionės planą, išstudijuodavo literatūrą, pasirūpindavo žemėlapiams.

Nuo pat vaikystės Feliksas žiemos metu mėgo slidinėti. Gyvenant Vilniuje, Antakalnyje, užtekdavo pereiti gatvę ir jau gali kopti į Sapieginės kalnus. Kartais prisijungdavome prie prof. J. Lebedžio ir prof. J. Pikčilingio kompanijos. Paskutinį kartą su Feliksu dviese slidinėjom 1998 metais.

Iki 1970 m. nei Feliksas, nei aš nemanėme tapti sodininkais, bet sąlygos taip susiklostė, kad įsigijome kolektyvinį sodą. Taip paaiškėjo dar vienas Felikso gebėjimas – sodininkauti. Su didžiule meile pridarė inkilų paukšteliams, pertvarkė sodo išplanavimą, pasėjo veją, genėjo senus medžius, sodino naujus, išmoko puikiai skiepyti, pripirko rožių, dekoratyvinių augalų, užsiaugino savų persikų, abrikosų, graikinių riešutų, išklojo gražų vingiuotą takelį per veją, išmūrijo mažutį baseinėlį ir kt.

Taip sodas tapo antraisiais mūsų namais. Čia suradome gerų draugų. Gražių akimirų praleista su Vita ir Jonu Macaičiais, Stasiu Tomoniu, Julija ir Ramučiu Akinskais, Adele ir Alfonsu Visminais, Liuse ir Aurelijum Šidiškiais, Olga Usačiova, Danute ir Albertu Valčiukais, Patricija ir Petru Vitkauskais ir kitais sodininkais. Nors buvome pasiskirstę darbus: (Feliksas – sodininkas, aš – daržininkė ir gėlininkė), bet viską darbus darėme pasitardami. Kartu pirkdavome augalėlius, kartu sodindavome medelius, keldavome inkilėlius, planuodavome sėjomainą, kartu gėrėdavomės pirmaisiais pavasario žiedais ir vasaros žaluma, čiułbančiais paukšteliais...

Feliksas mėgo klausytis ne tik gamtos garsų, bet ir geros muzikos. Buvo sukaupęs nemažą (apie 60) plokštelių rinkinį. Vienos pirmųjų buvo „Oi, augin, augin“, „Vai nekukuok“ su Stasio Šimkaus harmonizuotomis lietuvių liaudies dainomis, Lenskio arija iš G. Čai-

Su viešniomis kolektyviniame sode, 1994 m.

kovskio operos „Eugenijus Oneginas“, J. Štrauso polka „Trik trak“, J. Juzeliūno „Kubilas“ ir kitos. Jis rinko klasikinę, simfoninę ir lietuvių liaudies dainų bei šokių muziką. Kai persikėlėme į sostinę, pradėjo daugiau dėmesio ir lėšų skirti knygoms. Pradžioje kaupė grožinę, vėliau dėl vietos stokos teko apsiriboti tik profesiniam darbui skirta literatūra: žodynais, enciklopedijomis, periodika lietuvių kalbos klausimais ir šiek tiek grožinė literatūra. Pristigęs reikiamų knygų savo bibliotekoje, naudojosi didžiųjų Vilniaus bibliotekų paslaugomis.

Norėčiau pakalbėti apie Felikso santykius su aplinkiniais žmonėmis. Matyt, ne veltui tėvai parinko jam tokį vardą. (Lotynų k. *felix* reiškia „laimingas“.) Visą gyvenimą jį supo labai geri žmonės, pradedant šeima, giminėmis, jaunystės, studijų draugais, baigiant bendradarbiais, kaimynais. Jis mokėjo suprasti kitus žmones, jų nuotaikas. Niekada nieko primygtinai nemokė, o tik atsargiai, jautriai patarinėjo, tardavosi, mokėjo išklausti. Buvo doras, kuklus, tvarkingas, darbštus. Mirus geriausiajam jaunystės draugui Vytautui Nisteliui, iš to laikotarpio

draugų liko tik Bronislovas Stanislovėnas, su kuriuo retkarčiais susitikdavo. Visą gyvenimą gražiai draugavo su studijų ir kurso draugais Teofile ir Vytautu Būdomis, Janina ir Kazimieru Pakalkomis, Vanda ir Juozu Stoniais, Vanda ir Kazimieru Kuliešiais, kiek rečiau su Rūta ir Donatu Saukomis, Regina ir Zigmū Zinkevičiais, Viliūne ir Kazimieru Petkevičiais ir kt.

Dar studijų metais užsimezgusi draugystė su Kazimieru Kuliešiumi vėliau peraugo į šeimų draugystę. Feliksas labai gerbė Vandą ir Kazimierą už begalinį jų gerumą, nuoširdumą ir darbštumą.

Iš bendradarbių Feliksas artimiausiai draugavo su Merūnu Gerve. Nuo jaunystės kartu keliavo, kartu dirbo. Dažnai diskutuodavo įvairiausiais klausimais, abu gerbė vienas kitą. Feliksas Merūną vertino ne tik kaip puikų, ištikimą draugą, bet ir kaip gerą specialistą, stilistą.

Netikėta Prano Košubos, jauno, talentingo, puikaus žmogaus, kito Felikso bendradarbio, mirtis nutraukė dar vieną gražią draugystę. Per gana trumpą laiką jie spėjo susidraugauti. Pranas ne kartą lankėsi mūsų namuose.

Prie savo sodo namelio

Feliksas buvo labai jautrus kitų žmonių džiaugsmui ir skausmui. Kaip niekas kitas mokėjo išklausti, nuraminti, paguosti, patarti.

Felikso kaip pensininko gyvenimą įprasmino ir praskaidrino buvusio bendradarbio Broniaus Kurkulio geranoriškas kvietimas padirbėti „Alma Littera“ leidykloje. Kaip patyrusiam redaktoriui dažniausiai tekdavo nelengvi darbai, bet Felikso tai nebaugino. Jis dirbo noriai, džiaugėsi puikiu, jaunu leidyklos darbuotojų kolektyvu, kuriame be Broniaus, dirbo buvęs bendradarbis Algimantas Kinderis. Su buvusiais bendradarbiais Emilija Dageyte ir Vytautu Spečiūnu redagavo ne vieną bendrą leidinį. Darbas leidykloje jam buvo malonus, teikė teigiamų emocijų iki pat mirties.

Feliksas mylėjo vaikus, kurie jam irgi nebuvo abejingi. Pastebėjęs pusseserės Genės sūnaus Alvydo polinkį į gamtą, pirkė ir dovanojo jam to profilio knygas. Nors mudviem nebuvo lemta susilaukti savo vaikų, bet likimas mus dosniai apdovanojo 1984 m. atsiuntęs į mūsų šeimą mano pusseserės Vitalijos ir jos vyro Stasio vyriausiąją dukrą Dalytę. Mums tai buvo tikra Dievo dovana. Džiau-

giausi, kai Feliksas nuo pat pirmųjų dienų pradėjo ja tėviškai rūpintis, laikyti tikru mūsų šeimos nariu, dukra. Dalia pas mus atėjo tada, kai mūsų gyvenimo saulutė pakrypo vakarop, kai nenorėjom savo tėviškų jausmų ir meilės išsinešti su savimi, o kažkam atiduoti, išdalinti. Mums buvo malonu bendrauti su gerai išauklėta, tvarkinga, stropia, darbščia, nuovokia dukraite.

Žmogaus žemiškasis gyvenimas telpa tarp dviejų datų. Mus ta antroji, lemtingoji, data palietė 2000 m. balandžio 4 d., kai nustojo plakusi Felikso širdis. Gyvenimas tapo panašus į perskilusį medį. Rodos, protu suvoki, kad mes visi kaip tie lietaus lašai sukrisime į amžinybės jūrą, bet širdis nenori su tuo susitaikyti, ypač kai vienas iš tų lašų yra tavo artimiausias žmogus. Pro skausmo ašaras sunku išgirsti krikščioniškos sąmonės šnibždesį, kad esame sukurti ne vien šiam gyvenimui, kad mirtis ne pabaiga... Imi įtikinėti save, kad mūsų, likusių gyvųjų, paskirtis – laukti, ilgėtis, tyliai mylėti, tikėti, kad išėjusieji gyvena amžinai. Guodiesi tuo, kad paveldėjai nesunaikinamą turtą: kartu nukeliautą gražų gyvenimą, tarsi avilį, į kurį abiejų suneštos nesu-

skaičiuojamos džiaugsmo ir skausmo akimirkos lyg tie medaus lašelyčiai darbščiųjų bitelių. Kiekvienas iš mūsų beribėje žmonių jūroje per savo gyvenimą sukuriame unikalią, savitą biografiją. Joje mūsų žmogiškosios būties slėpinys. Rašydama apie Felikso gyvenimą, pabandžiau nors truputėlį praverti jo biografijos slėpinio dureles.

Dar kartą norėčiau stabtelėti prie kai kurių jo charakterio bruožų. Tam gal geriausiai tiktų aukštaitiškas žodis „naravus“. Kaip rašoma lietuvių kalbos žodyne, tai reiškia tvarkingas, geras, įgudęs, patrauklus... Nuo savęs dar norėčiau pridurti – subtilus, vertas pasitikėjimo, šviesios nuovokos, mąstantis, be galo jautrios sielos žmogus. Juo pasitikėjo draugai, bendradarbiai, giminės. Pats ne visada būdavo patenkintas savimi, dažnai pykdavo ant savęs, bet tai nekludė jam susikaupti, pasiekti užsibrėžtus tikslus, padėjo išvengti perdėto pasitikėjimo savimi. Vertino tikrą, natūralų, nepapudruotą išorės ir vidinį grožį, nemėgo ciniškų, pataikūnų, plepių. Iš prigimties būdamas švelnus, drovus, mandagus, paslaugus, emocionalios sielos, jautriai reaguodavo į šiurkštumą, įžūlumą. Mokėjo išlaikyti dvasinę pusiausvyrą, mėgo grožį, stengėsi sukurti jaukią, patogią namų aplinką, sugebėjo nuoširdžiai priiminėti svečius. Turėjo subtilų humoro jausmą, buvo saikingas ir santūrus, mokėjo aukotis dėl kitų. Jis vyriškai ištverė visus gyvenimo sunkumus, įveikė savo širdgėlą dėl nepagydomos ligos ir gana ramiai laukė, bet neprarado vilties. Tikėjimas ir viltis tarsi žibintas švietė jam kančios sutemose iki pat amžinybės kranto. Visam laikui mano atminty liks paskutinis Felikso žvilgsnis, tyloomis spinduliuojantis supratimą, meilę, žinojimą, skausmą, atsisveikinimą, iki gyvenimo sutemų lydės mane jo gerumo ir meilės šviesa, o ilgesys išmokys širdį guostis kantrumu...

Pauliaus Širvio 95-ojo gimtadienio aidas Rokiškio krašte

DAIVA VILKICKIENĖ

Rokiškio rajono savivaldybės

Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorės pavaduotoja

Prieš 95-erius metus, rugsėjo pradžioje, Padustėlyje (Zarasų r.) gimė Paulius Širvys, galbūt vienišelis sovietmečio poetas, virtęs legenda, ataidinčia iki šių dienų.

Šis poetas Rokiškio kraštui taip pat savas: Aleksandravėlei, kur jis lankė pradžios mokyklą ir kur stovi ąžuolinė Pauliaus Širvio skulptūra (autorius – Ipolitas Užkurnys, restauratorius – medžio drožėjas Vidmantas Zakarka); Degučiams, kur

yra jo tėviškė su 95 beržų alėja, kur senosiose kaimo kapinaitėse ilsisi poeto tėvai ir dėdė; Salų miesteliui, kur Paulius Širvys mokėsi Salų dvare įsikūrusioje žemės ūkio mokykloje ir kur pasireiškė jo literatūrinis talentas bei buvo įvertinti pirmieji kūrybiniai bandymai; Pandėlio ir Rokiškio miestams, kur poetas dirbo rajoninių laikraščių redakcijose. Meilės dainiumi vadintas poetas savas ir visai Lietuvai paprastumu

genialiais eilėraščiais, dar ir šiandien tebeskambančiais dainomis.

Rokiškio krašte dar yra žmonių, bendravusių su poetu ir girdėjusių pasakojimus apie Paulių Širvį. Pasak Aleksandravėlės bibliotekininkės Almos Mekšėnienės, kaime gyvena tolimas poeto giminaitis Bronius Krasauskas. Jo mama – Pauliaus Širvio pusseserė. Poetas atvažiuodavęs pas juos į svečius. Broniaus Krasausko žmona Rimutė Krasauskienė

Dainos ir šokiai su ansambliu „Nalšia“ Degučiuose, 2015 m. rugpjūtis. Nuotr. Narvydos Repeikienės

*P. Širvio poeziją Bajoruose skaito Rokiškio liaudies teatro aktorė Nijolė Čirūnienė.
Nuotr. Alinos Malcienės*

puikiai prisimena, kaip pas juos, kai gyveno Lovelkojų kaime, atvykdavo Paulius ir jie kartu po beržu, augusiu prie Krasauskų namų, gerdavo arbatą, šnekėdavosi, na ir, aišku, stipresnio „padarydavo“. Prisimena jie ir Pauliaus sutiktuves, kaip „bromą“ (vestuvinė apeiga) prie

Lovelkojų upelės statė. Autentiškų atsiminimų nemažai surinkta bibliotekininkės rengtos ekspedicijos metu ir saugoma Aleksandravėlės kaimo bibliotekoje.

Rokiškio krašte nepaminėtas Pauliaus Širvio 95–metis būtų buvusi nesuprasta ir nedovanotina klaida. Juolab, kad jau kelinti metai iš eilės jo tėviškėje vyksta tradiciniai renginiai. Čia, Degučiuose, kur paskutinį kartą 1978 m. rugpjūčio mėnesį, per pačią rugiapjūtę, lankėsi pats poetas, kur dar ir šiandien gyvena Veronika Širvytė-Viršylienė (Paulius Širvys – Verutės tėčio pusbrolis), mielai leidžianti savo laukuose statyti mašinas, kuriomis atvažiuojama į renginius, skirtus Pauliui Širviui.

Nors Degučiuose seniai nebėra poeto tėvų sodybos (kaime jų iš viso telikę trys gyvenamos, viena iš jų – minėtos Veronikos Viršylienės), bet poetas kasmet sugrįžta čia su poezija, dainomis ir prisiminimais. Prieš 30 metų čia atidengtas paminklinis akmuo, kuriame skulptoriaus Vlodo Žuklio sukurtas poeto bareljefas. Čia 2010 m., minint poeto 90–ąsias gimimo metines, bibliotekininkė Alma Mekšėnienė inicijavo „90 berželių“ akciją: kelią

*Pilnatis skaitymai Degučiuose.
Skaito Danutė Mažeikienė,
šalia – Daiva Vilkickienė.
Nuotr. Narvydos Repeikienės*

į poeto tėviškę paženklino rėmėjų (Leonardo Šablinsko, Kęstučio Grigalavičiaus, Andriaus Krasausko, Valentinos Bagdonienės šeimos, Alfredo Pučinsko ir kt.) lėšomis pagamintos nuorodos. Sodinant berželius talkino visi kaip galėjo: žemę paruošė Jonas Vaičiulėnas, 90 berželių sodinukais pasirūpino Albinas Urbonas ir Rokiškio miškų urėdijos urėdas Rimantas Kapušinskas. Ir saulėtą spalio popietę gausus būrys aleksandravėliečių bei svečių pasodino dviejų eilių 90 beržų alėją.

2012 m. jau prie ūgtelėjusių berželių Aleksandravėlės kaimo bendruomenė sukūrė ypatingą aplinką: pastatė sceną iš apkrauto šienų žaginio, laužais keltuose apšvietė taką link buvusios trobos vietos ir sukvietė į šventę „Paulius Širvys – krašto žmones telkiantis vardas“.

Tęsti gražią tradiciją – kasmet rugpjūčio pabaigoje pabūti kartu su Pauliumi Širviu ir jo kūryba – ėmėsi Rokiškio rajono savivaldybės Juozo

*Bajorų kaimo šventės „Pauliaus Širvio poezija rudens voratinkliuose“ dalyviai.
Nuotr. Ingridos Kujelės*

*P. Širvio tėviškėje.
Nuotr. Narvydos Repeikienės*

Keliuočio viešoji biblioteka. 2013 m. rugpjūtį Pauliaus Širvio poezijos gaidos suskambo ir suspindo spalvos šventėje „Aš beržas, lietuviškas beržas...“. 2014 m. rudens pradžioje prie laužo liepsnos iki pat sutemų vyko poezijos, muzikos ir artumos vakaras „Priartėjus nutolusiems toliams...“

2015-aisias, minint poeto 95-me-tį, jo tėviškės dangus verkė. Rugpjū-čio 28 d. lietaus rauda buvo išskirtinė Rokiškio kraštui: taip ne laiku, vos

*Ansamblio „Nalšia“ romansų programa „Dainuoju Širvi“.
Nuotr. Daivos Vilkickienės*

prasidėjus šventei, prapliupęs lietus ir stiprėjantis vėjas kėlė nerimą organizatoriams, bet girdė kaitrios vasaros mėnesių išdžiovintą žemę ir žiūrovams suteikė naujų sparnuotų emocijų. Visa diena buvo sklidina nepakartojamų įspūdžių: Rokiškio rajono mero artistišškai perskaityta P. Širvio „Padavėja“, ciekșiškomis (rytų aukštaičių tarmės ciekšų patarmė) Gaudento Kurilos ir aukštaitiškomis rajono literatų eilėmis, Pauliaus Širvio poezijos gerbėjo ir bičiulio,

*Armonikierius Petras Lašas, Degučiai.
Nuotr. Narvydos Repeikienės*

ūkininko ir šventės rėmėjo Vytauto Šliko gyvais prisiminimais ir dosnio-mis naminės duonos bei riestainių dovanomis, mažytės mergaitės Irūnos Kundelytės nuoširdžiai skaito-mu eilėraščiu apie katinėlius, jauna-tviškais dainos ir gitaros sąskambiais (moksleivės Raminta Rimiškytė ir Edita Kumpauskaitė), Bajorų kaimo soduose rinktų obuolių ir Aleksan-dravėlės bendruomenės virtos košės vaišėmis. Pavakario akorduose poeto eilėse ieškota „meilės vardo“ (akto-rius ir režisierius Linas Pauliukas ir Kriaunų bibliotekininkė Audronė Telšinskienė), vakaro pilnatvėje

55 berželių atsodinimas Degučiuose. Nuotr. Daivos Vilckickienės

maudytasi kartu su Vilniaus miškininkų folkloro ansamblio „Nalšia“ romansų programa „Dainuoju Širvi“. Jau vos dulkšnojant, į priešnakčio sietuvą plukdė Aleksandravėlės moterų vokalinio ansamblio muzikinė-meninė programa (vadovė Jurgita Raugienė), skirta poetui. Į nakties pilnatim apšviestą lauką įsuko poezijos verpetai, armonikos garsai (armonikierius Petras Lašas) ir šokio sūkurys. Pilnatis pakerėti ištvėringiausi naktinėtojai vidurnaktį pasitiko prie laužo.

Dangaus ašaros visą vakarą laistė pasodintus penkmečio berželius, papildžiusius prieš 5-eris metus sodintą Beržų alėją. Poeto „baltuosius brolius“ sodino Rokiškio rajono meras Antanas Vagonis, vicemeras Egidijus Vilimas, Rokiškio rajono vietos veiklos grupės pirmininkė Raimonda Stankevičiūtė-Vilimienė, Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorė Alicija Matiukienė, Aleksandravėlės bendruomenės žmonės ir Pauliaus Širvio poezijos mylėtojai.

2012 m. pasodinti ir nunykę, neatlaikę sausros bei pažeisti berželiai atso-dinti 2015 m. rudenį. Spalio 23 d.

dulksna nuo pat ryto drėkino kietą Degučių žemės molį. 55 duobes berželiams kasė aleksandravėliečiai: Judita ir Zigmas Čirpai bei Gražina Surgautienė. Lietus krapnojo ir kai prisijungė sodintojų komanda (Birutė ir Rimantas Adamoniai, Leonas Viršyla – Verutės Širvytės-Viršylienės sūnus, Darius Meksėnas,

Informacinis stendas Degučiuose.
Nuotr. Alicijos Matiukienės

Ingrida Čirputė, Ramunė Čirpuvienė, Gražina Surgautienė, Genovaitė Šajaukienė, Gema Šajaukienė, Dalia Veleckienė, Arūnas Pitrenas, Alma Mekšėnienė, Dovilė Pučinskienė ir Daiva Vilckickienė), kurios laukė UAB „Giemeda“ (vadovas Giedrius Rimkus) dovanoti berželiai. Nepraėjo ir valanda, kaip vėjas švelniai glostė, o dangus laimino liaunus berželius, kurie suaugę į tvirtą Beržų alėjos lanką. Smagu bus juo pasivaikščioti, pasigėrėti poeto apdainuotais medžiais, pasidžiaugti tradiciniu renginiu Degučiuose, kasmet pritraukiančiu vis daugiau poezijos ir muzikos mylėtojų. Bet viso to nebūtų, jei ne tie, kuriems

Svyruoklis berželis P. Širviui Degučiuose.
Nuotr. Alicijos Matiukienės

brangus poeto atminimas. Tie, kurie renka informaciją, organizuoja renginius, tie, kurie remia, ir mažiausiai matomi – vietiniai žmonės. Jie puoselėja ir tvarko aplinką: pjauna žolę, stato žaginį, suolus, laužą, stengiasi, kad šventės dalyviai patirtų tik teigiamas emocijas. Nuoširdus ačiū 2015 m. „Širvinės talkos“ dalyviams: Algiui ir Jurgitai Daniams, Gitanei Siniauskienei, Gražinai Surgautienei, Indrei Mekšėnaitei,

*Paminklinis akmuo Degučiuose.
Nuotr. Alicijos Matiukienės*

Vitai Jonėnienei, Daliai Veleckienei, Genovaitei Samulionienei, Danutei ir Viktorui Litvinovams, Vidmantui Šablinskiui, Juditai ir Zigmui Čirpams, Almai Mekšėnienei ir Dovilei Pučinskienei.

Rugsėjo 18 d., Rokiškio miesto gimtadienio šventės metu, Rokiškio kultūros centro didžiojoje salėje (ačiū centro darbuotojams) turėjome progą prie poeto prisiliesti kitu kampu: Klaipėdos Pilies teatras parodė spektaklį „Drauge Širvy, Jūs visiškai teisus“ (režisierius Alvydas Vizgirda) pagal Arvydo Daškaus pjesę „Toks vėlnioniškai vienas“ (Marija – Vilma Ptašinskaitė, Vilhelmina Jašins-

Scena Degučiuose laukia. Nuotr. Daivos Vilkickienės

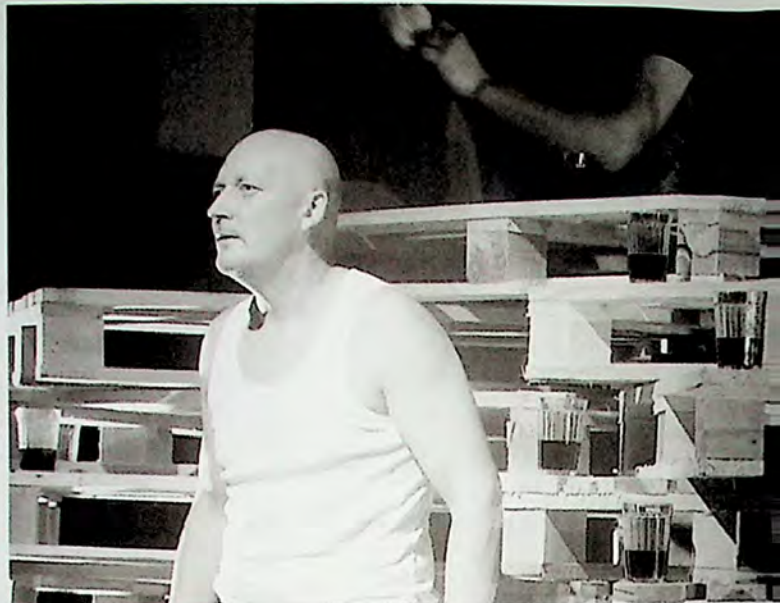
kaitė ir Vilija Gruodytė; Paulius – Marius Pažereckas, Donatas Žilinskas ir Ramūnas Šeputis). Poeto pokalbiai su savimi ir su savo mūza sukretė visus.

Juodupėnų miestelio bibliotekoje (Juodupės bibliotekininkės Renatos Bernatonienės iniciatyva) pandėliečiai ir rokiškėnai dar kartą išgyveno poeto dramą režisieriaus Jono Buziliausko spektaklyje „Vėlnioniškai vienas“ (aktoriai Eugenija Gnedova ir Jonas Buziliauskas).

Lapkričio 6 d. bajoriškiečiai (Bajorų kaimo gyventojai), garsėjantys kūrybingumu ir originalumu, suburti Bajorų kaimo bibliotekininkės Virginijos Krasauskienės, poeto jubiliejų paminėjo rudens voratinkliuose. Gamtoje jie atrodo paslaptingi, paprastai nepastebimi ir, tik saulės spinduliams apšvietus, pasirodo sudėtingai išraižytais tinkliniais daugiakampiais. Kaip ir Paulius

P. Širvio tėvų kapas Degučių kapinėse. Nuotr. Daivos Vilkickienės

Klaipėdos Pilies teatro spektaklio „Drauge Širvy, Jūs visiškai teisus“ akimirkos. Nuotr. Daivos Vilkickienės

Širvys – savo kuklia, kartais nepatogia išvaizda trikdantis, o poezijos blyksniais spinduliuojantis. Išorėje – susimąstęs, atšiaurios gyvenimo patirties paženklintas, kartais šiek tiek ironiškas, paniręs į tolių tolius kūrėjo žvilgsnis, randuotas veidas – tarsi suraizgytas gyvenimo voratinklis. Ir jo daugiabriaunė poezija – lengvai suprantama, įsimenama, gyvuojanti, tapusi savastim tų, kurių buitį ir būdą atliepia – skrodžianti žmogaus sielą iki pat jos gelmių.

Vakaro metu skambėjo Alės Kazlauskienės, Danutės Mažeikienės, Zitės Mironienės, Stasės Junokienės eilės, skirtos Pauliui Širviui, buvo skaitomi žinomi, rečiau girdimi ar dar negirdėti poeto eilėraščiai. Prisiminimais dalijosi Dalia Čirūnienė, Marytė Juškevičienė, Nemira Statulevičienė, Vlada Galvanauskienė, Danutė Švelnienė, Daiva Vilkickienė, Dalia Janulienė ir Ingrida Kujelė. Dainas pagal Pauliaus Širvio eiles ir savo kūrybą atliko bardai Giedrius Kujelis ir Kastytis Petryla.

Po poeto mirties (1979 m.) sklandė visokių, legendų, pasakojimų apie poeto gyvenimą, elgesį. Rašytojas Jonas Mačiukevičius vieno susitikimo su skaitytojais metu

paprašytas papasakoti ką nors apie Paulių Širvį, prisimena: „Maniau, kad legenda apie liaudies dainių jau pamažu blėsta, juolab, kad buvo tekę skaityti „jaunųjų genijų“ išvedžiojimų apie tai, kad vienas talentingiausių pokario poetų Širvys, parašęs tik keletą dešimčių kūrinių, visai nevertas jokių liaupsų.“¹ Nepaisant nieko, Pauliaus Širvio legenda tebegyva iki šiol.

Iš šio poeto gyvenimo ir kūrybos nieko negalima nei atimti, nei pridėti, nei apjuodinti, nei pabaltinti. Jis – lietuviškas beržas, kurio žievė – balta, su juodomis „gyslelėmis“, išskirianti jį iš kitų medžių. Jaunų beržų žievė beveik visa balta, o medžiui senstant žievė neretai pasidengia grublėta juoda atauga – atšiauraus gyvenimo randais. Paulius Širvys – grynuolis, su savo asmenybės žavesiu, dramatiškumu ir autentišku talentu. Ir nelimpa prie jo joks purvas, kaip pasakė viena „paprasčia, bet šviesi kaimo moteris“: „Tokiam žmogui viską galima atleisti.“² Droviam, plačios ir taurios sielos žmogui ir autentiško, reto ir nepakartojamo talento poetui, išdalijusiam save ir savo melodinę, ilgesingą ir įtaigią poeziją visiems.

Tiems, kurie dar moka skaityti, klausyti, girdėti ir mylėti.

Poetui tikriausiai būtų patikęs organizuotas 95-asis jo gimtadienis Rokiškio krašte. Kad jis buvo tarp mūsų, klausėsi, dainavo, šoko, juokėsi ir verkė kartu su mumis. Kad kartu brido į rudens ūkanose paskendusias kapinaites ir nusilenkė saviesiems. Kad akimis glostė kiekvieną mūsų sodinamą berželį.

Nežinau, kokį įspūdį jam būtų palikęs klaipėdiškių spektaklis, atvėręs svarbiausio gyvenimo karo – karo su pačiu savim – žaizdas.

Jaučiu, kad bajoriškių regzti rudens voratinkliai būtų tikę poetui kaip su meile kurti gimtadienio nėriniai.

Tikiu, kad poetas droviai džiaugtųsi 95-uoju gimtadieniu, mumyse suskambusiais jo posmais, mūsų pagarba ir meile, nepaklūstančia laikui.

Literatūra

¹ Mačiukevičius Jonas. Vidury žydinčio sodo // *Valstiečių laikraštis*, 2008, vasario 29 d.

² Pakėnas Alfas. Supratau jo vienišumą ir ilgesį // *XXI amžius*, 2008, gegužės 28 d.

Vitražų restauravimo istorija

VERONIKA TAURINSKIENĖ

Menotyrininkė

Rokiškio kraštas žinomas kultūros tradicijomis, sena istorija, išskirtinio grožio gamta. Man atminty išskyla 1959-ųjų ruduo, kuomet mes, tuometinės Kauno vidurinės dailės mokyklos mokiniai, rudens praktikos metu keliavom po Rytų Aukštaitiją ir grožėjomės auksu nuspalvintais medžiais, dangaus žydryne ir giliu ežerų mėliu. Važiuojant į Rokiškį, auklėtoja pasakojo apie Tyzenhauzų ir Pžezdzieckių giminę, dvaro ansamblį (tuomet kultūros namai, kur, beje, mes ir nakvojom) ir nuostabaus grožio bažnyčią, bet apgailėstavo, kad nepamatysime joje buvusių vitražų, kurie bažnyčiai teikė ypatingą dvasinę atmosferą: artėjant link altoriaus (jeigu gerai atsimenu pasakojimą) jie šviesėjo, tarsi sklistų dangiškoji šviesa.

Po keliolikos metų vieną buvusį mokinį Konstantiną Eugenijų Šatūną likimas vėl atvedė į Rokiškį būtent dėl garsiųjų vitražų. Tada dar jauną, bet jau gerai žinomą vitražistą paprašiau papasakoti šią istoriją. „Tuomet dirbau Vilniaus „Dailės“ kombinate, kūriau monumentalius vitražus įvairiems objektams. Kartą atėjusi Lietuvos kultūros ministerijos referentė Zita Žemaitytė prašėjo apie tai, kad reikia restauruoti Rokiškio bažnyčios vitražus ir pasiūlė imtis šio darbo. Nuvažiavęs į Rokiškį, susipažinau su Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios klebonu Talačka,

jis padarė doro, šviesaus žmogaus ir tikro ganytojo įspūdį.

Klebonas papasakojo, jog karo metais baiminantis, kad vitražai nenukentėtų, jie buvo išimti, sudėti į dėžes ir užkasti šventoriuje. Po karo dėžės iškastos ir sudėtos, berods, koplyčioje ir bažnyčios „pagalbinėse“ patalpose. Kai lankiausi 3 langai (šalia altoriaus) jau buvo su vitražais. Juos sumontavo tuomet vieninteliai kvalifikuoti vitražo meistrai Zigmas ir Valentinas Laurinaičiai. Klebonas parodė dėžes: jose deformuoti vitražų fragmentai, iškritę stiklai ir jų šukės. Viskas žemėta. Pasiėmęs dalį stiklų parsivežiau į Vilnių. Kad būtų galima restauruoti ir atkurti trūkstamus fragmentus, reikėjo įsigilinti į gamybos technologiją, stilistiką. Buvo žinoma, kad vitražai pagaminti austrų meistrų Vienoje. Kreipiausi į savo bičiulį S. Žukauską, Chemijos mokslinio tyrimo instituto darbuotoją, ir paprašiau atlikti visapusiškus tyrimus: dažų sudėtį, technologiją ir kt. Buvo nustatyta, kad ir grafinis piešinys, ir toninis modeliavimas atlikti šaltu būdu. Tuomet nei Lietuvoje, nei Sovietų sąjungoje tokių dažų nebuvo. Teko ieškoti kitų būdų reikiamam rezultatui pasiekti: stiklus purškiau glazūromis, kontūrus piešiau plonyčiu teptuku, kelis kartus degdavau. Naujuosius fragmentus parodžiau Kultūros paminklų apsaugos valdybos specialistams. Valdybos atstovas

J. Glemža „palaimino“: pripažino juos tinkamus“.

1970 m. liepos 13 d. buvo išduotas raštas, kuriuo „<...> leidžiama Rokiškio bažnyčios komitetui <...> restauruoti bažnyčios vitražus architektūros istoriniame paminkle Rokiškio bažnyčioje pagal projektą, sudarytą drg. Šatūno Konstantino.“

Būtina priminti, kad po 1940 m. sovietų okupacijos visas bažnyčios turtas (žemė, pastatai, meno kūriniai, liturginiai reikmenys ir kt.) buvo paimtas valstybės nuosavybėn. Tikintiesiems leista tik juo naudotis ir už tai valstybei privaloma mokėti mokesčius (draudimo, žemės rentos). Be to, privaloma savo lėšomis remontuoti, restauruoti bažnyčias ir jose esančias kultūros vertybes. Beje, savarankiškai daryti to negalima, o tik griežtai prižiūrint valstybinėms institucijoms.

Prasidėjo darbas, kuris tęsėsi 10 metų!

Beje, nors leidimas dirbti ir buvo duotas, bet viską daryti reikėjo „ūkio būdu“, t. y. bažnyčios komitetui ir K. Šatūnui, valstybė niekuo neparėmė.

Dailininkas prisimena: „Dėžes su stiklais (vieno ar kelių langų) veždavusi į Vilnių, kruopščiai nuvalęs žemes ploviau duše („Vilniaus“ kino teatro pusrūsyje, kur tada gyvenau). Naktimis, kai kino teatras

LIETUVOS TSR KULTūros MINISTERIJA
MUZIEJŲ IR KULTūros PAMINKLŲ
APSAUGOS VALDYBA
Vilnius, Basanavičiaus 5 Tel. 6-65-48

Министерство культуры Литовской ССР
УПРАВЛЕНИЕ МУЗЕЕВ
И ОХРАНЫ ПАМЯТНИКОВ КУЛЬТУРЫ
Вильнюс, ул. Басанавичюс, 5 тел. 6-65-48

Data 1990 m. liepos 13o.
Дата

Leidimas galioja iki 1991 m. liepos 13 d.
Разрешение действительно по м-ц д.

LEIDIMAS—РАЗРЕШЕНИЕ

vykdyti architektūros, istoriniame paminkle remonto-restauracinius ir restauracijos darbus
на производство ремонтно-реставрационных, реставрационных работ в памятнике архитектуры, истории

Pagal „Architektūros paminklų apskaitos, užlaikymo ir restauracijos instrukciją“, patvirtintą Architektūros reikalų komiteto prie TSRS Ministrų Tarybos (1949.IV.8 d. įsakymas Nr. 326) ir „Kultūros paminklų apsaugos nuostatus“ (LTSR Ministrų Tarybos 1949.III.21 d. nutarimas Nr. 184)

Согласно «Инструкции о порядке учета, регистрации, содержания и реставрации памятников архитектуры», утвержденной Комитетом по делам архитектуры при Совете Министров СССР (приказ за № 326 от 8 апреля 1949 г.) и «Положения об охране памятников культуры» (Постановление Совета Министров Лит. ССР за № 184 от 21 марта 1949 г.)

leidžiama Rokiškio bažnyčios komitetas
выдано (įstaiga, rėdavimas — наименование учреждения)

atlikti sekančius darbus restauruoti bažnyčios vitražus
на производство работ по (работы по: обделке, капитальному ремонту, консервации, моxлине реставрации, приспособлению и реконструкции, freskų sutvirtinimui ar jų restauracijai ir t. t.)

указать характер работ: текущий или капитальный ремонт, консервация, изучение реставрация.

приспособление и реконструкция, укрепление и реставрация фресок и т. д.)

architektūros, istoriniame paminkle Rokiškio bažnyčioje
в памятнике архитектуры (памятник, рėdavimas ir jo žėdėtis — наименование и адрес памятника)

pagal projektą, sudarytą dr. Šatūno Konstantino
по проекту, разработанному (імя, ідė — имя, фамилия)

Šėmatinė kaina užlis brėdis
Сметная стоимость

Organizacijos, vykdančios darbus, rėdavimas užlis brėdis
Наименование организации, проводящей работы

Projekto autorius ir atsakingas asmuo už mokslinę priežiūrą dr. Šatūna
Автор проекта и ответственный по научному надзору

Rokiškio krašto muziejus

Antspaudas — Печать

Šatūna

Muziejų ir kultūros paminklų apsaugos valdybos leidimas restauruoti Rokiškio bažnyčios vitražus. Dokumentas iš Rokiškio krašto muziejaus archyvo

herbų daug kur įkomponuoti du, o kai kur vienas herbas. Gaila, kad pavyko atkurti ne visus herbus, taip pat ir vadinamojoje grafitės ložėje buvusį Tyzenhauzų ir Pžezdzieckių genealoginį medį.

Rimtų problemų iškilo ir dėl apsiduje buvusių figūrinių vitražų, nes jų likučiai buvo itin skurdūs, daugiausia išliko tik fono fragmentų. Šventųjų atvaizdus teko kurti remiantis ikonografija ir keliomis išlikusiomis detalėmis.“

Apsidoje už altoriaus buvo trijų šventųjų figūros: šv. Adalberto (Vaitiekaus), šv. Stanislovo ir kankinio šv. Mainhardo. Kuriant jų atvaizdus, pasinaudota istorinių viduramžių bažnyčių pavyzdžiais.

Restauravimo darbų apimtis buvo tikrai didelė, teko pasitelkti kolegas dailininkus. Figūras piešė Liudvikas Pocius, šriftą rašė Antanas Kubilius.

Nors visus restauracijos projektavimo, organizavimo darbus atliko K. E. Šatūnas, bet montuoti blokus ir įtvirtinti juos architektūroje padėjo B. ir H. Šatūnai, D. Palšiūnas, V. Listopadskis, V. Šližys, Č. Šimonis, dailininkas R. Kavaliauskas.

Vitražų montavimo sąlygos buvo nepavydėtinos: apie kokybiškus stelažus ar keltuvus nebuvo nė kalbos. Seni, surūdiję klebono iš kažkur gauti stelažai lingavo į visas puses. Įspraudus juos į lango nišą taip, kad nebūtų pažeistas mūras, jie tapo stabilesni, bet kartą bedirbant nulūžo stelažą tvirtinusi detalė, ir K. Šatūnas su pagalbininku vos nenugarmėjo žemyn.

K. E. Šatūnas šiandien prisimena: „Apskritai tai buvo labai įdomus darbas, pareikalavęs didelio išradingumo, kruopštumo, kantrybės, atkaklumo, fizinės ištvermės ir žmonių geranoriškumo.“

uždarytas, dėliojau detales, šukes ant k/t fojė grindų patiestos kalkės, t. y. natūralaus dydžio grafinio piešinio. O lango dydis – 8x1,8 m! Dienomis paprasčiausiai neturėjau kur ištiesti kalkę, išsidėlioti stiklus. Bažnyčios navose – 12 tokių langų, be apsidos ir vadinamosios grafitės ložės. Ant tos kalkės pažymėdavau išlikusius blokelių

fragmentus, suskilusius stiklus, kuriuos sujungus švinu galima įmontuoti, o kuriuos reikia padaryti naujus. Taip buvo restauruojami šoniniai ornamentiniai vitražai su juose įkomponuotais Lenkijos ir Lietuvos didikų herbais. Herbiniams vitražams restauruoti trūko istorinės ir vaizdinės medžiagos, todėl vietoj lange buvusių keturių

Pokalbis su menininku Rimvydu Pupeliu: „MUTA ir kūryba ten, kur esi laisvas“

NERINGA KRIKŠČIŪNAITĖ

Menotyrininkė

Menininko Rimvydo Pupelio tapyba linkusi į kubizmą. Laužytos formos, ryškios spalvos, vienspalvis fonas, deformuotos žmonių figūros ir išskaidyti natiurmortai – tai ryškiausi tapytojo kūrybos bruožai. Šį rudenį menininkas atidarė personalinę parodą, kurią pavadino MUTA – savo tapybos

stiliaus, įkvėpimo ir viso to, kas jam yra susiję su kūryba – vardu. Apie parodą, kūrybą, gyvenimą meno periferijoje ir kalbamės su tapytoju Rimvydu Pupeliu.

Gyvenate meno periferijoje, galima Jus vadinti meno marginalu. Kokie tokio gyvenimo plusai ir minusai?

Čia gyventi gera, gera kurti ten, kur esi laisvas nuo nusistovėjusios nuomonės labirinto. Nekvaršini sau galvos – pirkis ar nepirkis, supras ar nesupras – mėgaujiesi kūrybos laisve.

Neseniai išvydome naują parodą. Kokie sunkumai iškilo ją rengiant?

Su paroda viskas gerai. Ji nuostabi. Tai MUTOS stiliaus atspindys ir

Dailininkas Rimvydas Pupelis. Nuotr. Vidos Žaržojienės

Rimvydo Pupelio paveikslų fragmentai

grynumas: parodos idėjos ir tapybos maniera laisva. Išsami MUTA pirmą kartą pasirodė Rokiškio krašto muziejuje. Tai išbaigtas MUTA stiliaus darinys. Aš laukiau jo, laukiau MUTA pasirodymo.

Dalyvavote plenere Latvijoje. Papasakokite apie jį ir jame dalyvavusius menininkus.

Šiais metais į Latviją buvau išvykęs du kartus. Tai nuostabu kraštas. Aš įsimylėjau Latviją. Ten nuostabu tapyti. Susirenka labai geri dailininkai. Visi meistrai. Mane stebina jų darbštumas, tikėjimas tapyba. Tai nuostabus laikas. Šios kelionės man padėjo įvaldyti vieną iš sunkiausių tapybos žanrų – peizažą. Įvaldyti tapybos techniką gamtoje. Aš laimingas, kad susipažinau su Latvijos dailininku profesoriumi Osvaldu Zvejsalnieksu. Praleidome nuostabų laiką tapydami kartu.

Papasakokite apie Obelių aikštės sutvarkymą. Kiek žinau, Jūs buvote pagrindinis organizatorius.

Obelių aikštė – sena mano idėja. Ji keliavo laiku ir per rankas, bet taip jau nutiko, kad sugrįžo bumerangu.

Iš krūmais apaugusios vietos padarėme aikštę. Joje sudėtas labirintas. Jo forma imituoja piliakalnį. Kelionė labirintu paremta lemties pasirinkimu. Sukurti trys išėjimai: 1. lemtis – drąsa; 2. tvirtybė – tikėjimas; 3. meilė – lietuvių tauta.

Sudėjome baltų žvaigždę. Jos viduje esantis lygiašonis kryžius rodo pasaulio šalis. Baltų žvaigždyne yra aprėmintas stoginė su arkliukais. Nukreipta į bažnyčią. Kai stoviu kryžiaus viduryje, tada sakau sau: „Aš čia, namie, ir visose keturiose pusėse gyvena baltai. Aš čia, savo namuose, juose gimiau ir gyvenu, iš nieko neatėmiau ir nieko dėl to neprašūdžiau. Aš čia, savo namuose, nes stoviu po stogu. Namus saugo žirgai, su kuriais protėviai įdavo ginti tėvynės. Namų stogas remiasi

Rimvydo Pupelio paveikslų fragmentai

tikėjimo tvirtybe.“ Tokia pradinė idėja buvo galvojant apie Obelių aikštę. Šią idėją įgyvendinti padėjo Vida Žaržojienė ir Almantas Pupelis. Taip pat talkosė triūsė daug miestelio gyventojų.

Kokie menininkai Jus įkvėpia? Kas Jums daro didžiausią įspūdį?

Jonas Mekas – menininkas laisvas kaip vėjas ir begalinis kaip kelias. Taip pat Lietuvos tapytojai, jų daug ir kiekvienas individualus. Iš jų tik mokytis ir mokytis. Lietuvos tapybos mokykla pati nuostabiausia Europoje. Ji drąsi, impulsyvi, jausminga ir gryna kaip šaltinio vanduo. Lietuvos tapytojai – stiprios asmenybės. Iš užsienio menininkų man patinka Picasso ir keletas fovistų menininkų.

Kaip gimsta Jūsų kūriniai. Iš kur atsiranda temos? Kas Jums kūryboje svarbiausia?

Ar tapau, ar režisuoju spektaklį, ar kokį fluxus pokštą darau, aš atsimerkiu, tada matau, tiesiog jaučiu, kad matau. MUTA sunkiai brovėsi iš mano vidaus į paviršių apie 10 metų. Daug teko abejoti, viską mesti ir vėl pradėti šį kelią. Ir tada baigėsi rūkas, tapo aišku, liko tik tapyti. Tai, ką turiu nutapyti, pamatau savo viduje, o kartais veda ranka ir aš leidžiuosi vedamas. Tai panašiau į mano netikėtą vidaus šokį ir šis šokis atsispindi drobėje.

Ne visi paveikslai prasideda ir baigiasi vienu įkvėpimu. Būna tokių, kurie ištraukia paskutinį

Rimvydo Pupelio paveikslų fragmentai

Ar menininkas turi būti savo meno vadybininku/pardavėju?

Labai retai viename žmoguje telpa visi sugebėjimai. Dauguma menininkų sustoja, kai reikia išmokyti parduoti, ir grįžta kurti. Idėja, kad ateis kažkas ir dailininką parduos – mitas, pasaka sukurta tam, kad kuo pigiau išviliotų iš dailininko jo kūrinį. Dailininkas privalo kurti, investuotojas turi uždirbti. Bendradarbiaujant su vadybininku, galima sukurti ir įgyvendinti daugiau meninių projektų. Čia gyvena ir jokios meno rinkos nėra. Gandai apie kolekcininkus, kurie formuoja kainas ir meną – tik mitas.

Ar gyvenamoji vieta svarbi Jūsų kūrybai? Kas svarbu Jūsų kūrybai?

MUTOS stiliui vieta, kur aš esu, nėra svarbu. Kas dedasi už lango, MUTAI nesvarbu. MUTA – bendra europinio lygio tapyba su lietuviškos mokyklos prieskoniu, tuo aš ir didžiuojuosi.

Mano MUTOS kūrybos stiliui svarbu tapyba. Tad kūryboje esu laisvas ir man tai svarbiausia.

kraujo lašą. Tapai tapai, o jis dar ne čia. MUTA neturi idėjų, socialinės ar ideologinės temos, tai grynoji tapyba – kompozicija, spalva. Aš tai

laikau menu dėl meno. Kūryboje svarbiausia polėkis, drąsa, potėpio meistrystė, spalvos gausa ir viso to jungtis su jausmais.

Projektas „Muziejus–mokykla–moksleivis“ Rokiškio krašto muziejuje

MARIJONA MIELIAUSKIENĖ

Rokiškio krašto muziejaus direktorės pavaduotoja

GIEDRĖ SPUNDZEVIČIENĖ

Muziejininkė

Rokiškio krašto muziejus į Lietuvos muziejų asociacijos vykdytą projektą „Muziejus–mokykla–moksleivis“ įsitraukė su neformaliojo švietimo edukacine programa „Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį“. Kurti būtent šią programą paskatino ne tik dvaro ansamblio erdvės,

jų autentiškumas, saugomas grafulų Tyzenhauzų ir Pšezdziekių istorinis bei kultūrinis palikimas, bet ir palyginti menkos galimybės mokykloje plačiau pažinti gimtojo krašto praeitį, čia gyvenusius ir kūrusius žmones. Rokiškio krašto muziejus, žinodamas bendrųjų ugdymo

programų apimtį gimtosios vietos istorijai pažinti, nutarė šią spragą užpildyti. Rokiškyje gyvenusi grafulų Tyzenhauzų giminė, savo pradžia skaičiuojanti nuo XII a. pab.–XIII a. pr., garsi ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje, Baltarusijoje. Giminėje rasime garsių mokslininkų,

Mokinių pažintis su Rokiškio dvarais prasidėjo buvusiam Rokiškio dvare. Visos nuotr. iš Rokiškio krašto muziejaus archyvo

rašytojų, mecenatų, kurie rūpinosi kultūros puoselėjimu. Todėl norėta, kad mokiniai sužinotų apie šią giminę ir jos veiklą, prisiliestų prie jos palikimo, atkreiptų dėmesį į tuos objektus, kuriuos mato kasdien savo mieste, tačiau labai mažai žino apie žmones, sukūrusius Rokiškio pasididžiavimą – dvarą ir bažnyčią. Visa tai paskatino sukurti 8 val. trukmės edukacinę programą. Pagrindinis programos tikslas – autentiškoje aplinkoje, panaudojant muziejuje

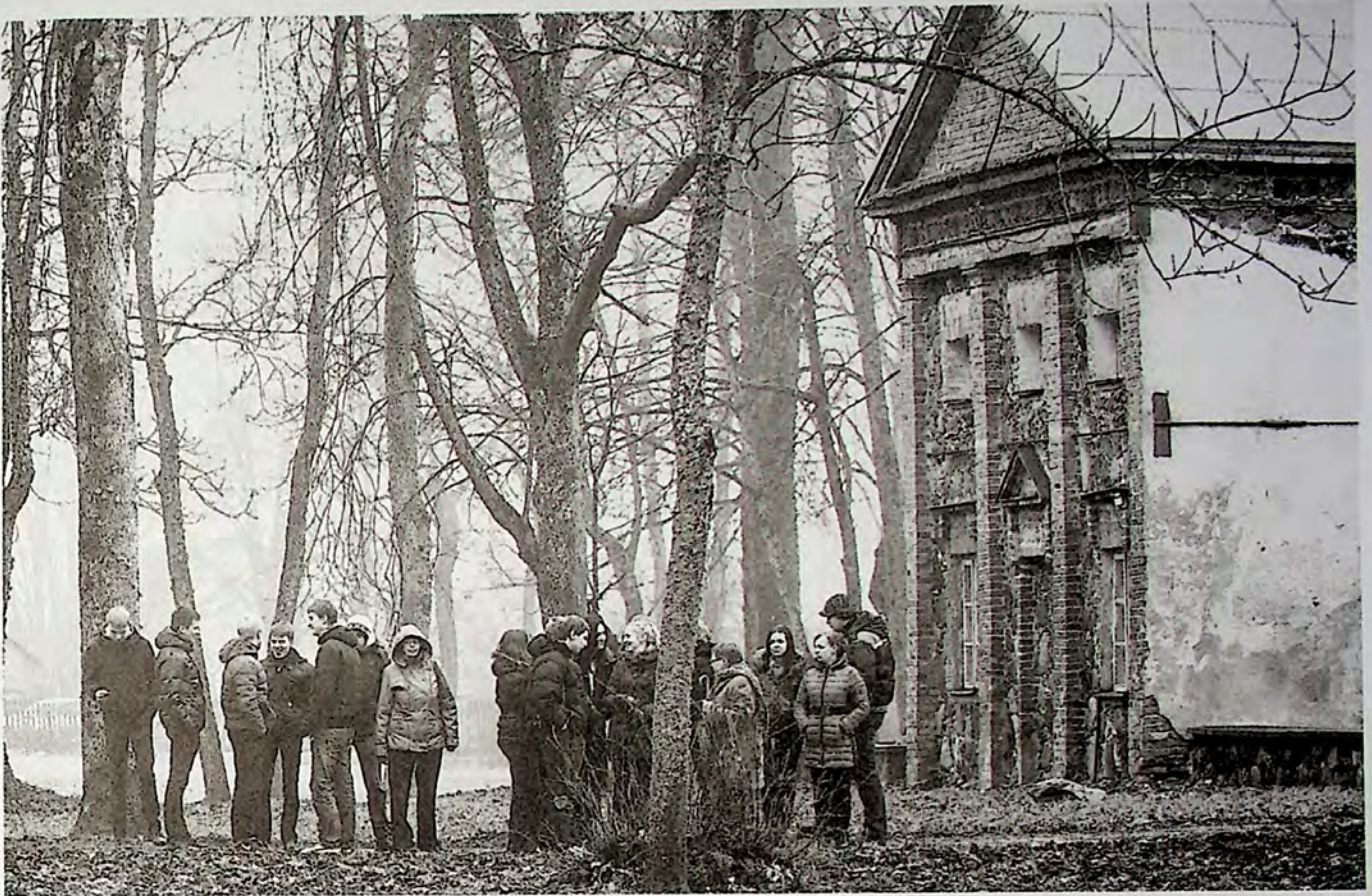
sukauptus eksponatus, supažindinti moksleivius su XIX a.–XX a. pr. dvarų istorija, grafų Tyzenhauzų giminės kilme ir didžiausią dėmesį skirti jų veiklai (mokslinei, ekonominei, kultūrinei, švietėjiškai ir globėjiškai) XIX a. ne tik Rokiškyje, bet ir kaimyninėse šalyse. Pasitarus su mokytojais, edukacinę programą nutarta skirti vyresniųjų klasių mokiniams.

Programoje, kurią sudarė 3 moduliai – „Svečiuose pas grafus“;

Edukacinio užsiėmimo „Svečiuose pas grafus“ metu vaišintasi arbata

„Grafai Tyzenhauzai – mokslininkai, rašytojai, mecenatai“, „Rokiškio grafystė. Kas tai?“ – dalyvavo 637 rajono vyresniųjų klasių (9–12, arba I–IV) moksleiviai. Projekto partneriai – Rokiškio Juozo Tumo-Vaižganto ir Kamajų A. Strazdo gimnazijos, kurių administracija geranoriškai atsiliepė į muziejaus kvietimą. Ypač glaudžiai bendradarbiauta su J. Tumo-Vaižganto gimnazija, sudariusia sąlygas į projektą įtraukti per 600 šios mokslo įstaigos gimnazistų. Programą palankiai įvertino gimnazijos direktorius Gediminas Matiekus. Organizaciniai klausimai buvo derinami su šios gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui Nijole Zabarskiene, kuri ne tik sudarė moksleivių atvykimo į muziejų grafiką, bet ir rūpinosi transportu dalyviams atvežti. Pa-teikiame pavaduotojos mintis apie projektą. „Rokiškio krašto muziejaus vykdomame projekte dalyvavo visi J. Tumo-Vaižganto „Romuvos“ padalinio I–III klasių gimnazistai. Esame dėkingi už partnerystę vykdam šį projektą, nes mokiniai ir mokytojai įgijo naujų kompetencijų, patirčių. Turėjome galimybę papildyti ugdymo programas akademineje, kultūrinėje, pilietinio ugdymo srityse. Buvo organizuotos integruotos pamokos netradicinėse erdvėse, taikyti mokinių smalsumą skatinantys mokymo metodai. Mokiniai išsamiau, sistemiškai susipažino su savo krašto praeitimi, istorija, architektūra. Tačiau vykdydami šį projektą susidūrėme su tam tikrais nepatogumais. Kadangi jis vyko pamokų metu, teko keisti pamokų tvarkaraštį. Muziejus yra tolokai nuo gimnazijos, todėl, norėdami sugaišti kuo mažiau laiko kelionei, mokinius į programas veždavome savo transportu. Esame biudžetinė organizacija, todėl turėjome sunkumų dėl kuro autobusui apmokėjimo.“

Mokiniams buvo naujiena, kad XIX a. Rokiškio dvaro oranžerijoje augo bananai, apelsinmedžiai, citrinmedžiai ir kiti egzotiški augalai

Pavaduotojos N. Zabarskienės mintis apie projektą papildė šios gimnazijos lituanistės Jolanta Diršienė ir Rima Konopienė: „2012–2013 m./m. kartu su I g ir I j klasių auklėtiniais dalyvavome Rokiškio krašto muziejaus edukacinės programos „Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį“ visuose trijuose moduluose: „Svečiuose pas grafus“, „Grafai Tyzenhauzai – mokslininkai, rašytojai, mecenatai“, „Rokiškio grafystė. Kas tai?“ Pirmojo susitikimo metu moksleiviai buvo supažindinti su šiam projektui parengtais programos moduliais. „Svečiuose pas grafus“ moksleiviai susipažino su grafų Tyzenhauzų giminės genealoginiu medžiu. Po praeitį moksleivius „vedžiojo“ garsiausia Tyzenhauzų giminės moteris – gražuolė, rašytoja Sofija Tyzenhauzaitė Šuazel-Gufjė. Pažintis su grafų genealogijos medžiu paskatino moksleivius domėtis savo protėvių praeitimi. Įsiminti-

niausia buvo penktos valandos arbatos gėrimo ceremonija ir šios tradicijos kilmės aiškinimas. Ugdytiniai turėjo galimybę suprasti, ką reiškia būti grafaitė ar grafu, kaip pasiruošti arbatos gėrimo ceremonijai. Tai skatino moksleivius domėtis etike tu, mokytis kultūringo bendravimo prie stalo. Ugdymo proceso metu nagrinėdami literatūros kūrinius ir jų kontekstus galėjome pritaikyti edukacinėje programoje gautą informaciją, ją susieti su ugdomąja medžiaga. Įspūdinga buvo pažintis su Rokiškio grafyste. Moksleiviai aplankė Salų dvaro sodybą, įtrauktą į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą. Ir mokytojos, ir mokiniai sužinojo, kad Salų dvaro parke veikė teatras, kuriame vaidino aktoriai net iš Prancūzijos. Ši informacija naudinga devintoje klasėje per literatūros pamokas kalbant apie lietuviškojo teatro tradicijas, nagrinėjant dramos kūrinius. Rokiškio

krašto dvarų lankymas – naudinga gimtojo krašto paveldo pažinimo patirtis. Projekto organizatorių parengti metodiniai leidiniai (Mokytojų metodinis sąsiuvinis ir Pratybų sąsiuvinis moksleiviams) yra vertingi ugdymo procesui. Mokiniai projekto metu galėjo atlikti praktines užduotis, o mokytojai ugdymo procese gali naudotis pažintine medžiaga, pateikta metodiniame sąsiuvinyje. Projektą vykdžiusios muziejaus darbuotojos Marijona Mieliauskienė, Dalia Kiukienė ir Giedrė Spundzevičienė ugdė mokslievių tautiškumą, patriotiškumą, mokė dalyvius atidaus klausymosi, bendravimo, mandagaus elgesio.“

Mums, muziejinkams, malonu išgirsti ir pagrindinių dalyvių – moksleivių – atsiminimus, jų patirtus įspūdžius bei gautas žinias. Savo mintimis dalijasi Rokiškio Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos III g klasės mokinė Gabrielė Kišūnaitė:

„Edukacinė programa „Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį“ mane labai sužavėjo. Daug sužinojau naujo apie miestą valdžiusius grafus Tyzenhauzus, jų pomėgius, gyvenimo būdą. Turėjome galimybę gerti arbatą, sužinojome jos paruošimo paslapčių. Aplankėme Salų dvaro sodybą, garsią teatro pramogomis. Mus lydėjusios gidės suteikė daug informacijos, o gautame pratybų sąsiuvinyje užduotys įdomios bei netradicinės. Ši programa leido pajusti to meto dvasią.“

Prisiminti edukacinę programą mielai sutiko buvusi gimnazistė, dabar Lietuvos sveikatos mokslų universiteto I kurso studentė Gabrielė Vilkickytė: „Jau esu Lietuvos sveikatos mokslų universiteto studentė, tačiau mielai prisimenu projekto įspūdžius. Ypač į atmintį įstrigo arbatos gėrimo ceremonija. Arbatą gėrėme iš porcelianinių puodelių, puoštų grafų herbais.

Pasakojimas buvo labai įtaigus ir mes, moksleiviai, pasijutome tarsi būtume grafai. Bendraudama su savo draugais iš kitų miestų, dažnai kalbu apie tai, ką sužinojau, didžiuojuosi Rokiškio dvaru. Ir visa tai šio projekto dėka.“

Buvusių dalyvių mintys leidžia tikėti projekto prasmingumu ir abipuse nauda. Šis projektas buvo vienas iš bandymų stiprinti muziejų ir mokyklų partnerystę ugdymo procese. Muziejai, kaip mokymosi institucija, sėkmingai bendrauja su mokyklomis Danijoje, Anglijoje. Muziejininkai, viešėdami stažuotėse minėtose šalyse, gėrėjosi puikia muziejų ir mokyklų bendradarbiavimo praktika. Naujajame Danijos Švietimo įstatyme yra reikalavimas moksleivius supažindinti su menu ir kultūra. Danijos ir Anglijos muziejuose į edukacinių programų kūrimą įtraukiami ir mokytojai, ir mokiniai. Kopenhagos Darbininkų

muziejuje parengtoje programoje „Skurdas praeityje ir dabar“ dalyvauja benamis Čepa, kuris gyvena parke, tačiau yra socialiai aktyvus žmogus ir dirba su gatvės vaikais. Ypač daug dėmesio skiriama savanorių darbui muziejuose. Nacionalinėje dailės galerijoje (Kopenhaga) muziejininkai iš Lietuvos susipažino su naujausiomis edukacijų tendencijomis: integralumu, socialumu, profesionalumu. Moksleiviai šioje galerijoje praleidžia visą savaitę. Jie susipažįsta su visų muziejaus padalinių veikla, patys teikia pasiūlymus dėl veiklos. Įdomiausi pasiūlymai įgyvendinami. Anglijoje siekiama, kad mokymas ir švietimas taptų pagrindine muziejų funkcija. Šioje šalyje edukaciniuose užsiėmimuose įprasta matyti ne tik moksleivius, bet ir neįgalius žmones (tarp jų ir sergančius Alzheimerio liga), senjorus, motinas su kūdikiais. Didieji Londono muziejai (Viktorijos ir

Prie buvusio Kamajų palivarko

Vikingų laivų muziejuje Roskildėje (Danija) galima išmokti vyti juairiausias virves

Alberto, Gamtos istorijos) bendradarbiauja su menininkais, mokslininkais. Gamtos istorijos muziejuje dirba apie 500 darbuotojų, iš kurių 350 – mokslininkų, rengiančių edukacinius užsiėmimus. Danijos ir Jungtinės Karalystės patirtis rodo, kad siekiant gerinti muziejų edukacijos kokybę, privalo glaudžiai bendradarbiauti švietimo, muziejų ir mokslo sektorių atstovai. Dabar, praėjus porai metų nuo šio projekto įgyvendinimo pradžios, pasigendama tęstinumo, aktyvaus abiejų institucijų bendradarbiavimo. Peršasi mintis, kad Švietimo ir mokslo, Kultūros ministerijos dialogo nerado. Tad muziejininkams belieka verstis per galvą, kad mokykloms pasiūlytų naudingas, įdomias, skatinančias saviugdą veiklas. Kalbant apie vykdytą projektą, galima teigti, kad jis tuomet pateisino lūkesčius.

Rokiškio krašto muziejus, vienas iš 17 šio projekto partnerių, 2015 m. kovo mėn. surengė stažuotę projekte nedalyvavusių muziejų darbuotojams. Pas mus visai savaitei atvyko kolegos iš Daugyvenės (Radviliškio r.), Kupiškio, Molėtų ir Pasvalio muziejų susipažinti su vykdyto projekto

veiklomis, sukurtomis edukacinėmis programomis.

Rengiant programą „Pažinkime Rokiškio dvarų praeitį“, daug laiko

Gamtos istorijos muziejus Londone

skirta grafų Tyzenhauzų giminės genealogijos medžiui sukurti. Muziejininkai, rengdami pratybų sąsiuvinius moksleiviams ir metodinius sąsiuvinius mokytojams, pasijuto esą mokytojai, sudarantys išsamią mokymo programą. Pirmajam programos moduliui „Svečiuose pas grafus“ (2 val.) pasiūdinti trys kostiumų komplektai arbatos gėrimo ceremonijai vesti, užsakytas „Jiesios“ keramikos gamyklos porceliano servizas arbatai su grafų Tyzenhauzų ir Pšezdziekių herbais. Reikėjo pasirūpinti ir stalu, prie kurio susėstų 30 dalyvių, stalo serviruote. Modulio „Svečiuose pas grafus“ tikslas – patrauklia forma supažindinti moksleivius su grafų Tyzenhauzų giminės kilme, jų žymiaisiais atstovais LDK ir įsikūrimu Rokiškyje. Edukatorės pasakojimas apie Tyzenhauzus, iliustruojamas vaizdais multimedijos ekrane,

Mokiniai prie koplytstulpio, žyminčio Lenkijos prezidento Bronislavo Komorowskio prosenelio Zigmunto Komorowskio (1865–1920) palaidojimo vietą

moksleiviams pateikė daugiau istorijos žinių apie Rokiškio krašto praeitį, miesto kūrimą ir augimą. Be to, siekėme ugdyti moksleivių estetinį išprusimą, kalbėjome apie etiketą, vaišinomės arbata.

Antrojo programos modulio „Grafai Tyzenhauzai – mokslininkai, rašytojai, mecenatai“ (2 val.) tikslas – moksleivius supažindinti su žymiausiais grafų Tyzenhauzų atstovais: zoologu, ornitologu Konstantinu, rašytoja Sofija Tyzenhauzaitė, mecenatais Marija ir Reinholdu Tyzenhauzais, jų veikla dabartinėje Baltarusijoje, Vilniuje, Rokiškyje. M. Mieliauskienė ir D. Kiukienė lankėsi Baltarusijoje, buvusiose grafų Tyzenhauzų valdose, surinko įdomios medžiagos, kuri panaudota pasakojimui iliustruoti. Lankytasi VU Gamtos mokslų fakulteto Zoologijos muziejuje, kur saugomos paties grafo Konstantino Tyzenhauzo darytos įvairiausių paukščių rūšių iškamšos. Įspūdziais iš šio muziejaus dalintasi

su programos dalyviams. Taip pat domėtasi Rokiškio krašto muziejuje saugomomis bylomis apie Konstantino veiklą Rokiškio dvare, jo indėliu į parko kūrimą, rūpinimąsi oranžerijos pritaikymu šiltųjų kraštų augalams. Tai padėjo geriau atskleisti įvairiapusę jo kaip mokslininko veiklą, o moksleiviai, vaikščiodami po parką, susipažino su čia augančių medžių rūšimis, praturtino biologijos žinias.

Ekspozicijoje rodytos Paryžiuje ir Nicoje prancūzų kalba išleistos Sofijos Tyzenhauzaitės knygos. Visi programos dalyviai lankėsi Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje, kurios fundatoriai Reinholdas Tyzenhauzas ir jo sesuo Marija. Programos dalyviai sužinojo daug įdomių faktų apie bažnyčią, jos architektūrinį ir meninį išskirtinumą, apie grafienės Marijos Tyzenhauzaitės-Pšezdzieckienės paramą ir rūpinimąsi Rokiškio vargonininkų ir giedojimo mokykla bei akių ligonine Vilniuje.

Trečiasis programos modulis „Rokiškio grafystė. Kas tai?“ (4 val.) skirta pažintinei kelionei po buvusias grafų Tyzenhauzų valdas. Į maršrutą buvo įtrauktas ir Kavoliškio dvaras, kurio viena iš savininkių Eliza Irena Romer-Komorowska turėjo įsteigusi saldumynų fabrikėlį, garsėjusį kokybiška ir įvairia produkcija. Kavoliškyje, pušimis apaugusiame kalnelyje, ilsisi Lenkijos prezidento Bronislavo Komorowskio prosenelis Zigmuntas Leopoldas Komorowskis. Kelionės metu aplankytas buvęs Kamajų dvaras, miestelis, Salų dvaras ir medinė neogotinė bažnyčia, kurios statybai lėšų skyrė Marija Tyzenhauzaitė. Moksleiviai susipažino su buvusios grafystės valdomis, Litviniškio (dabar Sėlynė), Skrebiškio, Petrošiškio palivarkais, iš kurių tik Petrošiškis yra gražiai ir rūpestingai tvarkomas.

Apie programos naudą mokiniams Kamajų Antano Strazdo gimnazijos istorijos mokytoja Alvyda Vadeikienė rašo: „Projektas leido mokiniams „pačiupinėti“ istoriją iš arti: pamatyti ir išgirsti savo krašto istoriją, įsiminti sąvokas, asmenybes, architektūros stilius.“ O štai kelios pačių mokinių mintys. Marius Mickevičius: „Labai daug sužinojau apie Kavoliškio dvarą, kur palaidoti Lenkijos prezidento protėviai.“ Paulina Lašaitė: „Aš puikiai įsiminiau sąvoką „palivarkas“, nes važiuojant buvo minimi Rokiškio dvaro palivarkai ir jų buvo daug.“ Laurynas Zizonis: „Labai daug sužinojau apie Salų dvarą ir Rokiškio bažnyčią.“ Linai Bimbaitei įsiminė pasakojimas apie Sofiją Tyzenhauzaitę.

Muziejuose sukauptos kultūros paveldo ir istorijos vertybės, jų darbuotojų žinios – puiki priemonė kompleksiskai ugdyti ir rengti jaunimą aktyviai gyventi. Lieka tik kūrybiškai tuo pasinaudoti.

Jaunujų kūryba

Jau ne pirmus metus Rokiškio Juozo Tūbelio progimnazijos mokiniai dalyvauja Mesinos miesto (Italija) organizuojamame poezijos konkurse. 2015 m. balandžio mėn. vykusiam konkurse šios mokyklos mokiniai tapo tarptautinės poezijos sekcijos nugalėtojais. Pirmąsias tris vietas užėmė ir nugalėtojų medalius pelnė Evita Novikevičiūtė, Aurelija Rakauskaitė ir Elinga Jakulytė. Mokinėms padėjo anglų kalbos mokytojai Lina Kalvelytė-Mikeliūnienė, Asta Kirstukienė ir Ovidijus Freitakas bei lietuvių kalbos mokytoja Vida Papaurėlienė. Mūsų žurnale – jaunujų rokiškėčių kūryba.

Žurnalo redakcinė kolegija

Uršulė Tarvydytė
(g. 2002 m.)

Jūros bangos

*Bangos lyg žirgai
Lekia amžinai...
Vis į krantą, kur
Jų mirtis ir kur
Jųjų pražūtis,
Amžinai, amžinai...*

*Ir vis nepavargsta,
Kaip nepavargsta
Karių drąsūs žirgai...
Ir vis nesustoja
Lyg gyvenimas
Ir metai...*

*O mes, tarsi vaikai,
Vis žvelgiame tolyn,
Į dangų, į saulę,
Bet nematom mes
Bangų tartum
Žirgų...*

*Nematom anei
Pražūtis, anei
Bebaimių jųjų
Akių, tik saulę,
Dangų ir mėnulį...
Teįžiūrim tiktai...*

*Ir aš stoviu, ir
Žiūriu į saulę,
Mėnulį, į dangų...
O žirgai kaip bangos
Lekia, bebaimiai,
Amžinai, amžinai...*

The Sea's Waves

*Waves like steeds
Are going all the time...
Always to the coast
There is their death
And their end...
Every time and forever...*

*And they are never tired,
Like are never tired
Soldier's steeds...
And they never stop,
Like never stop our life...
And our time on Earth...*

*And we like kids
Looking along
To the sky, to Sun,
But we don't see
Waves like
Ocean steeds...*

*We don't see
Nei their death or
Their fearless eyes
Only what we see
Is Sun and Moon, and sky...
Only...*

*I'm standing and looking
And only what I see are
Sun and Moon, and sky...
Is Sun and Moon, and sky...
But steeds like waves
Are never tired without fear,
Every time and forever...*

Austėjos Širvinskaitės
piešinys

Aurelija Rakauskaitė
(g. 2003 m.)

Ankstų rytą

*Jūra ošia ir banguoja,
Ankstų rytą kelia mus.
Ji dainuoja savo gamą,
Kviesdama ryte ryklius...*

*Jūra, jūra, kur keliauji?
Būki su manim ilgai,
Bangos oš tau savo dainą –
Liksim amžini draugai.*

In the Early Morning

*The sea sighs and waves,
It wakes up us early.
It sings its range,
Inviting whales in the morning...*

*Sea, sea, where are you going?
Stay with me for a long time,
The waves will sigh you their song –
We'll stay friends forever.*

Elinga Jakulytė
(g. 2003 m.)

Laiškas jūrai

*Gyvenu gerai. O tu, jūružė?
Pasiilgau aš tavęs labai.
Prie tavęs nakčia žvaigždes skaičiuosiu,
Kai saulutė nusileis žemai...*

*Laukiu to susitikimo su tavim, jūružė,
Laukiu ir sulaukti negaliu...
Šokinėti per bangas norėčiau,
Gal pavirst žuvėdros sparneliu...*

*Lauk, mes tuoj pasimatysim,
Greit atostogų skambutis nuskambės,
O tada, jūružė mėlynae,
Bangų purlai vėl prie jūros kvies.*

The Letter to the Sea

*I am well. And you the sea?
I miss you so much.
I will count the stars at night,
When the Sun goes down.*

*I look forward to meeting with you,
I look forward and can not wait...
I would like to jump over the waves,
Maybe turn a seagull wing.*

*Wait, I see you soon,
Soon the holiday bell will ring,
And then the blue – eyed sea,
The waves of the sea invite again.*

Laura Roličiūtė
(g. 2003 m.)

Dosnioji jūra

*Jūra plauna kopų smėlį,
Žuvys šėlsta jau dugne.
Mielos, gražios jūrų gėlės
Džiaugias miegančia kriaukle.*

*Bangos šėlsta ir putoja –
Linksma jūros namuose,
Net arkliukai čia kvatoja,
Maudos marių bangose.*

*– Šokinėkit, pasidžiaukit, –
Taria jūra mums linksmi,
Tik kriaukles aukštyn pakelkit –
Nemiegos jos amžinai.*

The Generous Sea

*Sea washes sand of dunes,
Fish are rioting in the bottom already.
Lovely, nice flowers of the sea
Enjoy the sleeping shell.*

*Waves are rioting and foaming
It is funny in the house of the sea,
Even the small horses are smiling
And swimming here in the waves of lagoon.*

*„Jump, enjoy“;
The sea says happily:
„Just raise up the shells
They won't sleep forever“.*

Domingos Mekšenaitės piešinys

Aistė Puidokaitė
(g. 2003 m.)

Jūrai

*Jūra, jūra, tu graži,
Bet esi ir išdidi.
Mėgstu maudytis aš čia –
Visą dieną: tra lia lia...*

*Kartais tu būni išdykus,
Gal labai labai supykus?
Nesvarbu, kokia diena –
Tave myliu visada.*

To the Sea

*Sea, sea, you are nice,
But you are also proud.
I like swimming here
All day: la, la, la...*

*Sometimes you are naughty,
Are you very angry?
It is not important what day it is –
I love you Always.*

Saulenos Pagirytės piešinys

Orestas Papiėvis

(g. 2003 m.)

Jūra

*Jūra – tai ilgas, mėlynas takas,
Jūra – tolybių žvaigždė.
Jūra – tai laimės šaltinis,
Mano troškimų gėlė.*

*Jos gilumoj slepias žuvis –
Margai šviesios ir tamsios...
O virš bangų – baltos žuvėdros,
Jokios joms audros nebaisios.*

*Čia plūduriuoja laivelis mažytis,
Neša jį vėjas į tolius.
Noriu vėl baltąjį paukštį matyti –
Kviesti žuvėdrą namolio.*

The Sea

*Sea is a long blue path,
Sea is a distant star.
Sea is a source of happiness,
A flower of my desire.*

*Fish hide in its deepness
Mottled, fair and dark...
White seagulls are over the waves,
They don't afraid any storms.*

*The small boat floats here.
The wind brings it far away.
I want to see the white bird again
To invite the seagull home.*

Evita Novikevičiūtė

(g. 2001 m.)

Dream of the Sea

*When I was a child
I dreamed of a boat
To sail through all seas
And see all the shores*

*When I was a teen
My dream slightly changed
It turned to a life
Where sails always swayed*

*When I got a lot older
And I got a lot wiser
My dreams turned to dust
And I cried a bit harder*

*Because still in my dreams
I sail the high seas
Still saw myself standing
On beaches and reefs*

*You see nothing has changed
Just some slightly passed
Because in my heart
I am still but a child*

*Who dreams of the wind
Inside its long hair
And beautiful depths of the seas
More than near*

*You ask what you call
This delusional dream?
I say it is beautiful
Dream of the sea...*

2015 metais išleisti rokiškėnų leidiniai

Sudarė RITA VISKAITIENĖ

Rokiškio J. Keliuočio viešosios bibliotekos Bibliografijos informacijos ir kraštotyros skyriaus vedėja

Blaževičius, Petras (1953–)

Operos ir meilės glėbyje: Irenos Jasiūnaitės prisiminimai / Petras Blaževičius. – Vilnius: Atkula, 2015. – 224 p.: iliustr., portr., faks. – Asmenvardžių r-klė: p. 211–216. – Bibliogr.: p. 217–218. – Tiražas 500 egz. – ISBN 978-609-8084-12-2

Tai Rokiškio krašto garbės pilietės, operos solistės Irenos Jasiūnaitės dienoraščiais, mintimis ir samprotavimais paremta atsiminimų knyga. Knygos autorius trumpai aprašo ir Jasiūnaitės gimtojo Rokiškio krašto muzikinio gyvenimo bruožus. Knygos gale pateikiama asmenvardžių rodyklė bei panaudotų šaltinių ir literatūros sąrašas.

Dailininkas Rimas Zigmąs Bičiūnas: atvirukų rinkinys / Sudarė Dalia Kiukienė; Fotografijos Dariaus Baltakio, Gintauto Dainio, Gieriaus Kujelio, Liudo Masio. – Vilnius: UAB „Petro ofsetas“, 2015. – 14 atvirukų apl.: iliustr. – Tiražas 800 egz.

Rokiškio krašto muziejaus išleistas atvirukų rinkinys, skirtas Rimo Zigmąs Bičiūno 70-mečiui. Rinkinį sudaro 14 atvirukų iš Rokiškio krašto muziejaus kolekcijos: 9 yra paties Rimo paveiksliai, o 5 – jo motinos Monikos Bičiūnienės. Pateikiama ir trumpa Rimo Zigmąs Bičiūno gyvenimo bei veiklos apžvalga.

Gidas po Rokiškio kraštą / Nuotraukos: Igorio Skripkos, Dariaus Baltakio: Rokiškis travel guide. – [Rokiškis]: [Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centras], 2015. – 34 p.: iliustr.

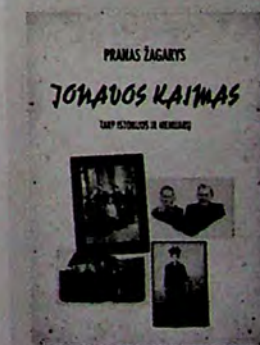
Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centro leidinys, supažindinantis su Rokiškio miesto bei rajono lankytinomis vietomis, kaimo turizmo sodybomis, apgyvendinimo bei maitinimo paslaugomis Rokiškyje. Tekstas pateikiamas lietuvių ir anglų kalbomis.

„Golgotos keliu“: Kelionių vadovas po Obelių krašto laisvės kovų įamžinimo vietas: bukletas / Surinko ir parengė Valius Kazlauskas; Nuotraukos: Giedriaus Kujelio, Dariaus Baltakio, Nerijaus Širvio. – [Rokiškis], 2015 („Druka“). – 1 sulankst. lap.: iliustr. – Tiražas 800 egz.

Rokiškio krašto muziejaus istorikų parengtas informacinis lankstinukas-kelionių vadovas po Obelių krašto laisvės kovų įamžinimo vietas. Į šį leidinį sudėti svarbiausi duomenys apie Obelių krašte esančius paminklus, susijusius su laisvės kovų istorija. Šis darbas yra projekto „Dviračių žygis „Golgotos keliu–Obelių kryptis“, vykusio 2015 metų gegužės 17 dieną, tęsinys.

Jonavos kaimas: tarp istorijos ir atsiminimų / Pranas Žagarys. – Vilnius: Versmė, 2015. – 512 p.: iliustr. – Tiražas 400 egz. – ISBN 978-609-8148-28-2

P. Žagarys surinko ir išsamiai aprašė jau išnykusio gimtojo Jonavos kaimo gyvenimą. Tai 20 apsakymų rinkinys, knygoje – Jonavos gyvenimo istorijos nuo pirmųjų gyventojų atsiradimo, vardo kilmės iki sodybų ištuštėjimo. Visų istorijų siužetai neišgalvoti, o veikėjai – kaime gimę ir gyvenę vietiniai žmonės.

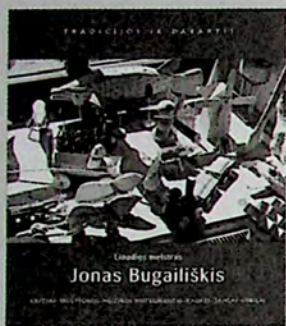

Keliuotis, Alfonsas (1911–1994)

Alfonsas Keliuotis: kūrybos rinktinė / [sudarė Rita Viskaitienė, Audronė Tupalskienė]. – Vilnius: Margi raštai, 2015. – 528 p. – Tiražas 500 egz. – ISBN 978-9986-09-463-0

Alfonso Keliuočio įvairiapusės kūrybos rinktinė – tai Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos archyvuose saugoma jo kūryba: poezija, išleista atskirais leidinukais „Nerūpestingas berniokas“ (1939) ir „Klajūnė liepsnelė“ (1991), publicistika, publikuota Rokiškio vietinėje spaudoje, recenzijos, rankraščiuose likę scenos vaizdeliai bei atsiminimai.

Liaudies meistras Jonas Bugailiškis: [katalogas] / sudarytoja Elvyda Lazauskaitė. – Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015. – 208 p.: iliustr. – Tiražas 500 egz. – ISBN 978-609-8039-66-5

Tai antras Lietuvos nacionalinio muziejaus serijos „Tradicijos ir dabartis“ leidinys, skirtas liaudies meno tyrinėjimams ir pažinčiai su liaudies meistras, gebančiais naudotis tradiciniu palikimu ir praturtinančiais jį. Šis leidinys skirtas įvairiapusei liaudies meistro Jono Bugailiško kūrybai ir edukacinei veiklai. Skaitytojas supažindinamas su jo sukurtais kryžiais ir skulptūromis, rekonstruotais senaisiais tradiciniais lietuvių muzikos instrumentais, žaislų kopijomis, neįprastų pavidalų inkilais, Užgavėnių kaukėmis ir meistro santykį su gamta ir tikėjimu atspindinčiais kūrinių.

Lietuvos istorijos ženklai: Ilzenbergo dvaras, 1515–2015. – [Vilnius]: Ilzenbergo dvaras, [2015] (Vilnius: Petro ofsetas). – 158, [1] p.: iliustr., faks., portr., žml. – Bibliogr.: p. 156–158 (55 pavad.). – Tiražas 1000 egz. – ISBN 978-609-95762-0-6 (ir.)

Ši knyga apie šalies šiaurėje esantį Ilzenbergo dvarą, kurio istorija labai savitai atkartoja sudėtingą visos Lietuvos istoriją. Tai pirmasis bandymas išsamiai papasakoti apie vieną seniausių, bet mažai kam žinomą dvarą, minintį 500 metų jubiliejų ir įkurtą tik 16 metų vėliau nei netoliese esantis Rokiškis. Į šeštą šimtmetį įkopęs Ilzenbergo dvaras turi ne tik turtingą istoriją, bet ir didžius ateities užmojus. Jie taip pat surado vietos šioje knygoje, nes be ateities vizijos gyvenimo mozaika prarastų dalį savo grožio.

Maciulevičius, Bronislavas

Po senuoju ąžuolu... / Bronislavas Maciulevičius. – Panevėžys, 2014. – 40 p.

Obelių krašto eiliuotojo Bronislavo Maciulevičiaus eilėraščių bei atsiminimų knygelė.

Mikutytė, Ramutė

Kai aš buvau sesele: [buvusios medicinos sesers prisiminimai] / Ramutė Mikutytė. – Kaunas: Naujasis lankas, 2015 (Kaunas: Morkūnas ir Ko). – 61, [1] p.: iliustr.; 20 cm. – Tiražas 600 egz. – ISBN 978-9955-03-933-4

Buvusios medicinos sesers, kilusios iš Juodupės, prisiminimai apie darbą įvairiose sovietinėse medicinos įstaigose. Autorė šią knygą skiria savo ilgametei draugei, jau išėjusiai į Anapilį, ukrainietei gydytojai Vierai Gaidar.

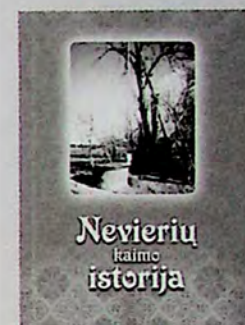
Mokomės iš patirties: Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų sėkmės pavyzdžiai: Metodinė medžiaga / sudarė Alicija Matiukienė ir Daina Sutkevičienė. – Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2015. – ... p. + 1 elektron. opt. diskas

Leidinyje pateikta Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacijos inicijuoto respublikinio bibliotekų konkurso „Metų nominacija“ nugalėtojų veiklos aprašai, nuotraukos, garso ir vaizdo medžiaga. Metodinėje medžiagoje publikuojama Rokiškio Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos Kriaunų filialo, laimėjusio Kūrybiškiausios bibliotekos nominaciją, veiklos pristatymas.

Nevierių kaimo istorija / Medžiagą rinko Vanda Narbutaitė-Leščiova. – Utena: Utenos spaustuvė, 2014. – 268 p., iliustr.

Kraštotyriminės Vandos Narbutaitės-Leščiovos 1997–2000 metais surinkta Nevierių kaimo istorija, atskleidžiama per nevieriečių prisiminimus. Supažindinama ir su žymiais iš šio krašto kilusiais žmonėmis, krašto papročiais, tradicijomis, namų apyvokos daiktais, pastatais ir netgi įvairių laikotarpių pinigais.

Papaurėlienė, Vida (1949–)

Prie ugniakuro – kelias: [poezija, publicistika] / Vida Papaurėlienė; [ilustracijos Kamilės Andrijauskaitės ir Miglės Mikalajūnaitės]. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2014. – 131, [1] p.: iliustr. – Tiražas 300 egz. – ISBN 978-609-430-225-1

Tai trečioji literatės Vidos Papaurėlienės knyga, kurią sudaro trys poezijos skyriai: „Link gimtinės ir žodžio“, „Link savęs“, „Link ilgesio“. Skyrius „Link kasdienybės“ yra skirtas publicistikai. Eilėraščių lyrinis subjektas atvirai ir nuoširdžiai lydi skaitytoją link tėviškės ir žodžio stebuklo, link prigimtinių ištakų, pamatinių vertybių ir neišsemiamų ilgesio versmių, stabtelėdamas ties kasdienybės slenksčiais, raukšlėtu gyvenimo grindiniu.

Prie Nemunėlio: Rokiškio krašto kultūros žurnalas / Rokiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka; Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo studijų centras / ats. redaktorė Alicija Matiukienė. – Vilnius: Margi raštai, 2006 – .

2014, nr. 2 (33). – 113 p.: iliustr. – ISSN 1822-6221

Šiame žurnalo numeryje daug kultūrinės tematikos skaitinių. Profesorius Vitas Areška pateikia išsamų Rokiškio krašto poetų sąvadą, pristatomas žymus prieškarinio Vilniaus lietuvių visuomenės veikėjas Konstantinas Stašys ir garsus matematikas, akademikas Mifodijus Sapagovas. Daug publikacijų skirta Teatro metams: Lietuvos profesionalių teatrų festivalio „Vaidiname žemdirbiams“ 30-mečiui, tarptautinio teatrų festivalio „Interrampa“ 20-mečiui, Rokiškio liaudies teatro 55-mečiui. Pateikiamas ir teatrologės Gražinos Mareckaitės straipsnis apie teatrą. Žurnalo viešnia – kraštietė pianistė Edita Zizaitė-Ambrozaitienė. Apie originalumu išsiskiriantį Obelių dailės plenerą mintimis dalijasi menotyrininkas Remigijus Venckus. Tradiciškai pateikiamas interviu su literatūrinės Juozo Keliuočio premijos laureatu filosofu Arvydu Juozaičiu. Kriaunų bažnyčios lobyną atskleidžia Kriaunų istorijos muziejaus vedėja Danguolė Žukauskienė. Pristatomas ir Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo studijų centras, minintis savo veiklos dešimtmetį. Žurnalo pabaigoje skaitytojams pristatomi 2014 metais išleisti rokiškėnų leidiniai. Žurnalą puošia nuotraukos iš Albino Kuliešio fotogalerijos „Akmeninis Rokiškis“ bei tarptautinio tapybos plenero „Tik tapyba“ Obeliuose dalyvių darbai.

Prie Nemunėlio: Rokiškio krašto kultūros žurnalas / Rokiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka; Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo studijų centras / ats. redaktorė Alicija Matiukienė. – Vilnius: Margi raštai, 2006 – .

2015, nr. 1 (34). – 85 p.: iliustr. – ISSN 1822-6221

Šis numeris skirtas 255-osioms kunigo poeto Antano Strazdo gimimo metinėms. Rašytojas ir žurnalistas Laimonas Inis pasakoja apie Edvardo Mato Romerio 1877 m. tapyto poeto paveikslų keliones. Pirmą kartą publikuojami Rokiškio liaudies teatro režisieriaus Vytauto Vajegos prisiminimai. Čia galima paskaityti apie šviesios atminties filosofą Romualdą Ozolą, poetus Vytautą Cinauską bei Eleną Mezginaitę, vertėją Juozą Butėną. Meno puslapiuose – Rimvydo Pupelio tapyba, juvelyrės Dalios Varnaitės ir fotografo Sauliaus Paukščio autoriniai darbai „Svajonės ir deimantai“, dailininko Arūno Augučio grafika ir net poezija. Etnografinių regionų metams skirtos publikacijos apie Rokiškio muziejinių edukacines programas bei Jurkupių kaimą. Literatūriniame puslapyje – kraštietės docentės Danutės Kastanauskaitės-Kulbienės eilės, iliustruotos dukros dailininkės Agnės Kulbytės piešiniais. Menotyrininkė Miglė Morkūnaitė pristato dailininką iš Obelių Rimvydą Pupelį. Kaip visada pateikiama publikacija iš Viešosios bibliotekos rankraštyno, šįkart apie Kiprą Petrauską.

Prof. Kaziu Šešelgiui – 100: atvirukų komplektas / [Sudarytoja Marijona Mieliauskienė]; [Maketavo Ingrida Kujelė]; Nuotraukos D. Baltakio, G. Kujelio. – [Rokiškis]: Rokiškio krašto muziejus (IĮ „Sirma“), [2015]. – 5 atvirukų apl. – Tiražas 60 egz.

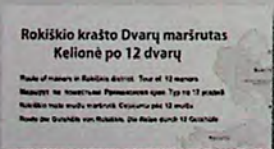
Rokiškio krašto muziejaus išleistas 5 atvirukų rinkinys. Juose – eksponatai iš K. Šešelgio sukauptų meno eksponatų rinkinio. Pateikiama ir trumpa K. Šešelgio gyvenimo ir veiklos apžvalga bei jo atminimo įamžinimui skirtos konferencijos.

Raudonikienė, Danguolė (1937–)

Danguolė Raudonikienė: [tautodailininkės darbų albumas] / [sudarytojas Jonas Ruzdinskas]. – Vilnius: Tautodailininkų sąjungos fondas, 2014 (Vilnius: Petro ofsetas). – 152 p.: iliustr. – ISBN 978-9955-856-18-4

Kraštietės Danguolės Rudokaitės Raudonikienės paveikslų albumas. Pradžioje pateikiami Nijolės Tumėnienės straipsniai apie pačią Danguolę bei jos kūrybą, išvardijamos svarbesnės parodos bei apdovanojimai, bibliografija. Albumas iliustruotas nuotraukomis iš Rudokų bei Raudonikių šeimos gyvenimo. Pateikiama ir Raudonikių šeimos kūryba.

Rokiškio krašto dvarų maršrutas. Kelionė po 12 dvarų [Kartografija] = Route of manors in Rokiskis district. Tour of 12 manors. – [1:50 000]. – [Rokiškis], [2015]. – 1 žml.: dvipusis, spalv.; 42 x 60 cm, sulankst. į 10,5 x 20 cm – Maršrutą aptarnauja VšĮ „Savas Rokiškis“

Tai žemėlapis, supažindinantis su turistiniu maršrutu po Rokiškio krašto dvarus. Šiame maršrute – 12 dvarų. Pateikiama trumpa informacija apie juos lietuvių, rusų, anglų, vokiečių ir latvių kalbomis. Maršrutą aptarnauja VšĮ „Savas Rokiškis“.

Rokiškio krašto literatūrinio kelio pažinties ženklai: informacinis leidinys – literatūrinio kelio žemėlapis. D. 1 / sudarė ir redagavo Daiva Vilkickienė. – Panevėžys: Amalkeros leidyba, 2015. – 18 p.: iliustr.

Tai Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorės pavaduotojos Daivos Vilkickienės parengtas leidinukas, iliustruotas fotografijomis iš Viešosios bibliotekos, Aleksandravėlės, Čedasų, Kamajų ir Kriaunų bibliotekų fondų. Leidybą rėmė Rokiškio rajono savivaldybė.

Rokiškio krašto muziejus

Kaip Rokas į Rokiškį atkeliavo arba Roko pasakojimai: edukacinis sąsiuvinis / Sudarė Dalia Kiukienė ir Edita Lapienienė; iliustravo Asta ir Ligita Keraičiai. – [Rokiškis]: Rokiškio krašto muziejus, 2015 (Vilnius: „Petro ofsetas“). – 23 p.: iliustr. – ISBN 978-9955-9994-8-5

Rokiškio krašto muziejaus išleistas edukacinis sąsiuvinis, kuriame pateikiama trumpa informacija apie Rokiškio kilmę, įvairios su tuo susijusios užduotys. Leidinys išleistas Lietuvos kultūros tarybos, LR kultūros ministerijos ir Rokiškio rajono savivaldybės lėšomis.

Rokiškio krašto muziejus

Rokiškio krašto muziejus: 2016 m. kalendorius / Fotografijos Dariaus Baltakio, Gedriaus Kujelio, Virginijaus Stumbrio. – Klaipėda: Rokiškio krašto muziejus, 2015 (Klaipėda: „Druka“). – [12] p.: iliustr.

Rokiškio krašto muziejaus išleistas kalendorius, skirtas projekto „Lietuvos muziejų kelias“ 2016 m. temai „Dvarų kultūros atspindžiai“.

Rokiškio krašto muzikantai [CD]: Lietuvių liaudies instrumentinė muzika / sudarė Arūnas Lunys. – [Rokiškis], 2015. – 1 kompaktinis diskas

Tai Rokiškio kultūros centro bei Lietuvos liaudies kultūros centro išleista kompaktinė plokštelė, kurioje 37 lietuvių liaudies instrumentinės melodijos. Iliustruota R. Motiejūno, N. Lungienės ir iš festivalio SĖLOS MUZIKANTAI archyvo nuotraukomis. Ekslibrio autorius – Arūnas Augutis.

Rokiškio krašto tautinis paveldas / Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centras. – Utena: Utenos Indra, 2015. – 80 p.: iliustr. – Tiražas 500 egz. – ISBN 978-609-455-277-9

Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centro leidinys, supažindinantis su amatininkystės tradicijas tęsiančiais Rokiškio krašto sertifikuotais amatininkais. Pateikiamos 7 audėjų, mezgėjų, drožėjų, karpinių bei keramikos meistrų biografijos bei jų darbų fotografijos. Tekstas pateikiamas lietuvių ir anglų kalbomis.

Rokiškio turizmo informacijos centras (viešoji įmonė)

Rokiškio kraštas = Rokiškis region [DVD]. – Rokiškis: Turizmo ir tradicinių amatų informacijos centras, 2015. – 1 vaizdo diskas

Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centro išleistas vaizdo įrašas.

Rokiškis [Kartografija]: rajono ir miesto žemėlapis = district and city map. – 1:50 000. – Vilnius: Briedis: Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centras, 2015. – 1 žml.: dvipusis, spalv.; 50 x 68 cm, sulankst. į 14 x 25 cm. – Tiražas 2000 egz. – ISBN 978-9955-26-500-9

Rokiškio turizmo ir tradicinių amatų informacijos ir koordinavimo centro išleistas Rokiškio rajono ir miesto žemėlapis, supažindinantis su visų seniūnijų lankytinomis vietomis, turistiniais maršrutais, tradiciniais amatais ir amatininkais.

Sėlių palikimas Rokiškio rajone: bukletas. – [Rokiškis], 2015 („Druka“). – 1 su-
lankst. lap.: iliustr. – Tiražas 4500 egz.

Rokiškio krašto muziejaus išleistas žemėlapis, pristatantis trumpą Sėlių krašto istoriją, archeologinius paminklus Rokiškio rajone: piliakalnius, senkapius ir pilkapynus, šventvietes, mitologinius akmenis. Sudarytojas Giedrius Kujelis.

Skemų socialinės globos namai, 2016: [Kalendorius]. – [Rokiškis], 2015. – 12 p.:
iliustr. – Skemų socialinės globos namai 1936–2016, www.skemai.lt

Kalendorius iliustruotas šių namų gyventojų veiklos ir renginių nuotraukomis.

Vaidiname žemdirbiams (Lietuvos teatrų festivalis) (31; Rokiškis; 2015)

XXXI Lietuvos teatrų festivalis „Vaidiname žemdirbiams“: 2015 m. kovo 3–24 dienomis:
[programa ir trumpas spektaklių aprašymas] / sudarė [Nida Lungienė]; [maketavo Vaiva
Baltrūnaitė-Kirstukienė]. – Rokiškis: Rokiškio kultūros centras, 2015. – [22] p.: iliustr.

Rokiškio kultūros centro leidinys, kuriame pateikiamas tradicinio jubiliejinio XXXI Lietuvos profesionalių teatrų festivalio „Vaidiname žemdirbiams – 2015“ repertuaras bei trumpos spektaklių anotacijos. Pabaigoje prisimenami visų festivalių prizų laimėtojai, išvardijami rėmėjai. Leidinys iliustruotas spektaklių nuotraukomis.

Verpimo ir audimo įrankių rinkinys Rokiškio krašto muziejuje: katalogas /
sudarytojos Marijona Mieliauskienė ir Giedrė Spundzevičienė. – Rokiškis: Rokiškio krašto
muziejus, 2015. – 112 p.: iliustr. – Tiražas 300 egz. – ISBN 978-9955-9994-7-8

Rokiškio krašto muziejaus išleistas verpimo ir audimo įrankių katalogas, iliustruotas
Liudo Masio, Dariaus Baltakio ir šio muziejaus archyvų nuotraukomis. Pradžioje patei-
kiamas muziejaus direktoriaus pavaduotojos Marijonos Mieliauskienės straipsnis apie šių
įrankių rinkinį Rokiškio krašto muziejuje. Dr. Libertas Klimka supažindina su aukštaitiš-
komis verpstėmis.

Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios vitražai.
Nuotr. Dariaus Baltakio

K008(474.5)
P4 95

